



Overname-
perikelen:
wat zegt de
tuchtrechter?

Wat advocaten
volgens
deskundigen
moeten weten

Uitzetten of niet;
wat te doen met
getuigen Inter-
nationaal Strafhof?

DE RECHTSSTAAT VOLGENS DONNER

VICEPRESIDENT RAAD VAN STATE
RELATIVEERT DE ZORGEN VAN JURISTEN

DE **KENNISDAG** OVER ICT
VOOR DE JURIDISCHE PRAKTIJK

PLEIT
2014

WWW.PLEIT.NL

PLEIT2014
7 OKTOBER 2014
DE FABRIQUE, UTRECHT

BEKIJK HET COMPLETE **PROGRAMMA EN**
SCHRIJF U DIRECT IN VIA WWW.PLEIT.NL



REDACTIONEEL



Robert Stiphout

Deskundig

Goed nieuws is ook nieuws, vooral als je zelf een (kleine) rol speelde in het tot stand komen ervan. Precies een jaar geleden meldde het *Advocatenblad* dat de 'equality of arms' tussen officier van justitie en advocaat in het geding was. Dat had alles te maken met de gedragscodes van het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie. Die codes maakten het advocaten lastig om een beroep te doen op de expertise van de aan het NIFP verbonden deskundigen.

Zo verbood een gedragscode aan het NIFP verbonden rapporteurs te voldoen aan 'verzoeken van verdachte en/of diens advocaat, anders dan door tussenkomst van de rechter-commissaris'. Vervelend, want advocaten kunnen goede gronden hebben om het rapport buiten de rechter-commissaris om te laten opstellen. Minstens zo vervelend was de in een gedragscode opgenomen verplichting voor een advocaat om een rapport in te brengen. De advocaat werd zo de mogelijkheid ontnomen een voor zijn cliënt negatief rapport niet te delen – een flinke beperking bij het uitstippelen van zijn processtrategie.

Het op papier onafhankelijke NIFP, kortom, mengde zich in de belangen die spelen bij een zaak. Volgens het NIFP zelf hadden advocaten altijd nog de mogelijkheid om buiten het NIFP om te zoeken naar deskundigen. Maar daar waren advocaten het niet mee eens. De zwaarwegichten zijn verbonden aan het NIFP, stelden zij. 'De spoeling wordt zo wel heel erg dun,' zei de Amsterdamse strafrecht- en tbs-advocaat Jan-Jesse Liefink.

Het NIFP kondigde aan 'het landschap' toch maar opnieuw te willen verkennen. Zo geschiedde. Het artikel in het *Advocatenblad* en wenken van advocaten hebben er inmiddels toe geleid dat het beleid goeddeels is aangepast. Medewerkers van het NIFP kunnen ook in opdracht van advocaten rapporteren en advocaten worden niet langer verplicht om een rapport in te brengen. De mogelijkheden van verdachten/tbs-gestelden voor een *second opinion* zijn daarmee verbeterd en dat is een opsteker.

Ook dit nummer staat in het teken van de deskundige. Op pagina 35 vertellen deskundigen van uiteenlopende disciplines wat ze precies doen en hoe advocaten nog beter van hun expertise kunnen profiteren. En dan is er natuurlijk nog het interview met de vicepresident van de Raad van State Piet Hein Donner. Gezien zijn staat van dienst mag hij gerust als deskundige worden opgevoerd; op het terrein van de rechtsstaat welteverstaan.

In dit blad neemt ook een deskundige afscheid. Dolph Stuyling de Lange heeft zijn laatste column voor het *Advocatenblad* geschreven. Jarenlang adviseerde hij over de bedrijfsmatige kant van de advocatuur in de hoop dat advocaten beter inzagen dat zij niet alleen advocaat, maar ook ondernemer zijn. 'Er moet gewoon omzet worden gedraaid.' De redactie dankt hem voor zijn jarenlange inzet voor dit blad en zal zijn leerzame wenken missen.



Harry Veenendaal

'Betogingsverbod
is discutabel'

PAG. 5



Walter Hendriksen

'Onze rechtsstaat
is in gevaar'

PAG. 64



Dolph Stuyling de Lange

'Het is tijd om
te stoppen'

PAG. 53

22 ACHTERGROND

Specialiseren in
slachtoffers

In september beginnen een verplichte basisopleiding en specialisatieopleiding slachtofferadvocatuur.

34 IN BEELD

Verlengstukken
van de advocaat

Portretten van deskundigen: van rekenmeester tot rentmeester. Wat kunnen advocaten volgens hen nog leren?

40 ACHTERGROND

Onder een
vergrootglas

Hoe kunnen strafrechtadvocaten media-aandacht gebruiken in het voordeel van hun cliënt? En: overzicht van *trial by media*-zaken.

INTERACTIE

3 Mail, @advocatenblad, Pöll

ACTUEEL

4 Kort, Advocatenblad.nl

5 Citaat, Cijfers, Column Harry Veenendaal

7 Intussen op het Binnenhof

9 Gezien

11 Ter zitting, Agenda

13 Lawyers for lawyers

FRISSE NEUS

14 'Nieuwe generatie wil samenwerken'

INTERVIEW

16 Donner: 'Je moet kijken naar de gevoelens van burgers'

ACHTERGROND

22 Specialiseren in slachtoffers

26 Strafrechtelijke lusten, mensenrechtelijke lasten

ANALYSE

30 Gezichtspuntencatalogi in de civiele rechtspraktijk

IN BEELD

34 Verlengstukken: portretten van deskundigen

ACHTERGROND

40 Verdacht onder een vergrootglas

OPINIE

45 Tijd voor rampenrichtlijn

EVEN OPFRISSEN

47 Haviltex versus de entire agreement clause

MEDIATION

49 Hoezo nieuwe uitdaging?

HISTORIE

51 Canon: Een der heel groten

PRAKTIJK

52 Het nieuwe doorverwijzen

53 Column Dolph Stuyling

de Lange

VAN DE ORDE

54 Ordeberichten

55 Overnameperikelen: wat zegt de tuchtrechter?

61 Transfers

62 Van de tuchtrechter

64 Ten slotte: column algemeen deken Walter Hendriksen

COLOFON

94e jaargang

Het *Advocatenblad*, het maandblad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 12 keer per jaar (elke laatste donderdag van de maand) en wordt uitgegeven door Sdu Uitgevers. De van de Nederlandse Orde van Advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofredacteur

Robert Stiphout

Redactie

Sabine Droogeleever Fortuyn, Nathalie Gloudelemans-Voogd en Hedy Jak

Advocaat-redactieleden:

Koert Boshouwers, Halime Celik, Anneke Groenewoud, Martijn Maathuis, Robert Malewicz, Christiaan Oberman, Marc Padberg, Leonie Rammeloo, Theo van Schagen, Bart van Tongeren

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Dimdim, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Senefelder Misset, Doetinchem

Citeerwijze

Adv.bl. 2014-9, p.

Aan dit nummer werken mee

Erik Jan Bolsius, Paula Boshouwers, Iris Böhm, Jiri Büller, Emiel van Dongen, Sander Foederer, Walter Hendriksen, Sjoerd van der Hucht, Lars Kuipers, Kim van der Meulen, Robert Sanders, Dolph Stuyling de Lange, Harry Veenendaal, Marian Verburgh, Menno Weij, Henriëtte van

Wermeskerken, Yentl van den Winkel, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevis Smitt en Jeroen Quist

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Sdu Uitgevers

Gert Jan Schinkel (uitgever)

Advertenties

Fenneke Rosier en Angela Bruins (media adviseurs)
070-378 05 62
www.sduadverteren.nl,
sdu.adverteren@sdu.nl,
Inzendtermijn:
nr. 10, 10 september 2014
nr. 11, 15 oktober 2014

Abonnementen

Per jaar: 232,50 euro (incl. verzend- en administratiekosten). Studenten: 116 euro. Jaarbanden: 39,95 euro (excl. verzendkosten). Losse nummers: 30 euro (excl. verzendkosten). Alle bedragen zijn excl. btw.

Adreswijzigingen

Sdu Uitgevers klantenservice, 070-378 98 80, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, www.sdu.nl/service; adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Bureau van de Orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag Postbus 30851, 2500 GW Den Haag info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35
Helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54

ISSN 0165-1331

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.



Omslagfoto:
Jiri Büller

HOE
KEURMERK

Uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

MAIL

MEDIATION

In zijn ingezonden commentaar in het *Advocatenblad* van juli 2014 geeft Martin Brink zijn mening over de mogelijk negatieve aspecten van de nieuwe mediationwetgeving en presenteert daarbij feiten die niet altijd stroken met de werkelijkheid.

Elke nuance ontbreekt in het stuk en dat was nu juist het advies van de Raad van State die 'de gedachte dat burgers en bedrijven in beginsel zelf verantwoordelijk zijn voor het oplossen van conflicten' steunt. Daarbij vroeg zij om 'in de toelichting een grondige en evenwichtige afweging van de voor- en nadelen van overheidsregulering van mediation'. Ik zou dit zeker niet als een 'vernietigend advies' kwalificeren.

De kwaliteit van mediation wordt bepaald door professionele mediators en mediationvaardige advocaten, niet uitsluitend door 'de toepassing van een aantal kernwaarden'. Partijen zijn niet gebaat bij parttimers die incidenteel mediation naast hun 'echte beroep' doen of mediators die conflictpartijen in gesprek brengen over oplossingen die praktisch of juridisch niet haalbaar zijn. Een ingewikkeld vak als mediation vraagt om wettelijke waarborgen.

Voor zakelijke partijen is de status van een mediationclausule momenteel onduidelijk, evenals de vraag hoe je mediation kunt voorstellen zonder dat dit meteen wordt afgedaan als een zwakbedod. Daarnaast is het niet zeker dat er aan het eind van de rit daadwerkelijk een oplossing is, omdat er soms juridische knopen doorgehakt moeten worden als onderdeel van de eigen oplossing. Van der Steurs initiatief-wetgeving komt juist aan deze punten tegemoet.

In een dagvaarding wordt straks aangegeven of mediation geprobeerd is. Dit is geen verplichting tot mediation: als een zaak niet geschikt is voor mediation geeft de advocaat dat aan en loopt de reguliere rechtsgang als vanouds. Daarnaast wordt rechtszekerheid geboden doordat een vrijwillig in een contract opgenomen mediationclausule bindend is.

Indien een juridisch vraagstuk partijen verdeeld houdt, kan de mediator dit op hun verzoek aan de rechter voorleggen. Dit is een mogelijkheid, geen verplichting. De mediation kan dan voortgezet worden met de duidelijkheid hoe een rechter over deze kwestie zou oordelen. Een efficiënte innovatie om kosten en tijd te besparen.

De titel registermediator wordt in de toekomst van overheidswege beschermd, ook dan kunnen niet-registermediators, conflictcoaches of bemiddelaars actief blijven. De gebruiker van mediationservices krijgt de vrije keuze uit een mediation professional uit het overheidsregister met alle bijbehorende wettelijke faciliteiten, of een andere specialist. Dat vergroot partijautonomie en schept duidelijkheid.

De Mediatorsfederatie Nederland die de meerderheid van alle mediators vertegenwoordigt, heeft zich achter de wetgevingsinitiatieven geschaard, evenals de KNB. Het is belangrijk dat ook de Orde van Advocaten mediation een integraal onderdeel maakt van haar beleid.

Manon Schonewille is partner bij Schonewille & Schonewille Legal Mediation; voorzitter van de stichting ACB, het ADR Centrum voor het Bedrijfsleven en voorzitter van de Task Force Mediation Advocacy van het IML, International Mediation Institute.

Reacties mogen in principe niet langer zijn dan 150 woorden en zijn voorzien van naam, functie en adres. Afzenders verlenen toestemming voor redigeren en openbaar maken. Adres: redactie@advocatenorde.nl

@ADVOCATENBLAD

Verplichte kost! RT @Advocatenblad: Wat zijn de meest in het oog springende wijzigingen in de nieuwe #beslagsyllabus?
Jeroen Veldhuis
@JMVeldhuis

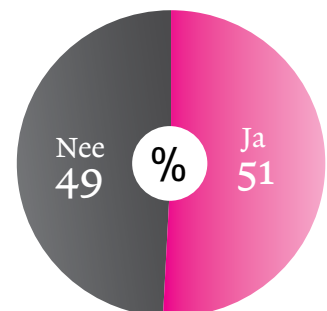
Advocatenportaal gaat landelijk. Dan mag er in toegevoegde strafzaken wel een forse kopietoeslag komen!
Vanveldhuizen@bc-adv
@adv-bc

@Advocatenblad Deze advocaat is bereid volgend jaar op #Pinkpop en #Lowlands pro deo plaats te nemen in de 'wasstraat' mits zicht op het podium.
@Schaikstraf

Interessanter: welke heeft beste advocaten? "@Advocatenblad: Welk kantoor is grootste ter wereld en heeft grootste omzet?"
Ashley Karsemeijer
@Ashleykars

POLL

De American Bar Association (ABA) gaat samenwerken met Googles online juridisch dienstverlener Rocket Lawyer. Zo kunnen ABA-advocaten mogelijk nieuwe markten aanboren van rechtzoekenden. Zou u ook een Google Lawyer willen zijn als deze pilot naar Nederland zou komen?



Geef ook uw mening op Advocatenblad.nl.

KORT

Teeven: stug door met ZSM

Maarten Bakker

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven (VVD) wil voorlopig geen evaluatie van de ZSM-aanpak van het Openbaar Ministerie waarbij de officier van justitie een verdachte zelfstandig kan bestraffen. Pas in 2016 wil hij kijken of deze vorm van strafafdoening wel goed functioneert. Hij laat dat de Tweede Kamer weten naar aanleiding van vragen van de SP.

De SP is bang dat een verdachte in de ZSM-aanpak onvoldoende rechtsbijstand van een advocaat krijgt. Ook het College voor de Rechten van de Mens heeft om die reden kritiek op de ZSM-aanpak. Teeven reageert in een Kamerbrief dat de ZSM-aanpak nog volop in ontwikkeling is. In een evaluatie mag de



focus niet liggen op 'aanloopproblemen' en 'kinderziekten'.

Hij wil daarom wachten totdat het Openbaar Ministerie meer ervaring heeft opgedaan met de strafafdoeningen door een officier van justitie. Eerst moet er een 'volledige werkstroom' ontstaan. AR-lid Bert Fibbe van de Nederlandse Orde van Advocaten vindt dat er eerder een evaluatie moet plaatsvinden, in elk geval op onderdelen. Afgesproken is

volgens hem dat het ministerie een drietal pilots over de bijstand van advocaten in de ZSM-aanpak volgend jaar toch evalueert. Daarnaast moet wat Fibbe betreft ook voor 2016 gekeken worden naar de besparingen van de ZSM.

Tot slot wijst Fibbe erop dat Nederland in 2016 moet voldoen aan de Europese richtlijn *Access to a lawyer* die onder meer bepaalt dat verdachten ook tijdens verhoren recht hebben op een advocaat. Dat brengt een geheel nieuwe situatie met zich mee, waarop volgens hem geanticipeerd moet worden.

'Het zou zonde zijn om in 2016 een systeem te gaan evalueren dat niet meer houdbaar is,' zegt Fibbe. 'Dat is hetzelfde als je oude auto naar de apk-keuring brengen, terwijl je weet dat er een nieuwe moet komen.'

ADVOCATENBLAD.NL

DIGITALISERING Het Openbaar Ministerie en de Rechtspraak streven ernaar het Advocatenportaal, waarin advocaten strafdossiers van bepaalde standaardzaken kunnen downloaden, te openen voor alle strafrechtadvocaten op 8 september.

GOOGLE LAWYER De American Bar Association, de belangrijkste beroepsorganisatie voor Amerikaanse advocaten, heeft besloten te gaan samenwerken met Rocket Lawyer Inc. Rocket Lawyer heeft een online netwerk waarbinnen rechtzoekenden advocaten kunnen vinden en juridische vragen kunnen stellen via mobiele telefoon, iPad of laptop. Google investeert in Rocket Lawyer.

CAMBODJA TRIBUNAAL Twee voormalige hoofden van de Rode Khmer zijn schuldig bevonden aan misdaden tegen de menselijkheid. 'Een veroordeling was verwacht. Levenslang niet', reageert Victor Koppe, de Nederlandse advocaat van de 88-jarige Nuon Chea, ook bekend als Broeder Nummer Twee. Nuon Chea gaat in elk geval in beroep.

STRAFRECHT Hoewel rechters steeds vaker een schadevergoeding aan ex-verdachten toekennen, is het gemiddeld toegekende bedrag de laatste tien jaar flink gedaald. In 2013 werden 10.471 verzoeken van ex-verdachten toegewezen. Dat aantal is ongeveer tweeënhalf keer zo hoog als in 2003, terwijl het gemiddeld toegekende bedrag in 2013 27 procent lager was dan in 2003. Dit blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek.



Victor Koppe: 'Levenslang niet verwacht.'

RECHTSBIJSTAND Staatssecretaris Fred Teeven (Veiligheid en Justitie, VD) lijkt er niet voor te voelen dat een rechter die een juridisch geschil inhoudelijk behandelt, ook zelf gaat beslissen over de toevoeging van een advocaat. CDA-senator Hans Franken had dat voorgesteld tijdens het debat in de Eerste Kamer over de rechtsstaat.

VLEIGRAMP Bij de Nederlandse Orde van Advocaten zijn geen signalen binnengekomen over Nederlandse advocaten die hun diensten aanbieden naar aanleiding van de vliegcrash met vlucht MH17. Diverse media berichtten over dienstverleners die, via advocaten of direct, contact zochten met nabestaanden van de slachtoffers. Daarbij ging het waarschijnlijk om Amerikaanse advocaten, op zoek naar een doorverwijzing.

TUCHTRECHT Het dekenstandpunt over een tuchtklacht is een 'bestuurlijke aangelegenheid' in de zin van de Wet openbaarheid van bestuur. Dat blijkt uit een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

> Lees meer op advocatenblad.nl.

CITAAT

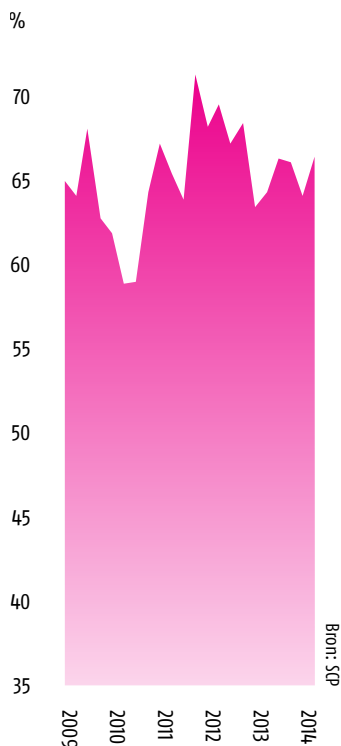
“ Misschien moeten we toch eens gaan mailen ”

Rechtbankverslaggever *De Telegraaf* Saskia Belleman citeert voorzitter van de Rechtbank Den Haag nadat door advocaat gefaxte stukken niet zijn ontvangen. (Twitter, @SaskiaBelleman)

CIJFERS

Klein herstel

Deel bevolking dat vertrouwen heeft in rechtspraak.



COLUMN



Harry Veenendaal

Lichtvaardig verbod

Het door burgemeester Jozias van Aartsen afgekondigde betogingsverbod in de Haagse Schilderswijk is begrijpelijk, maar discutabel. De toetssteen van elke rechtsstaat is of deze standhoudt wanneer de grenzen van de grondrechten worden opgezocht. Kennelijk zijn een paar provocerende hooligans reden om het kwetsbare betogingsrecht te beperken. Interessant vergelijkingsmateriaal biedt de jaarlijkse Oranjemars in Portadown (Noord-Ierland). De protestantse Oranjeorde eist dat zij een mars via een traditionele route mogen lopen naar de Dumcree kerk en terug. Deze route loopt door Obins Street in een katholieke wijk. De katholieke bewoners zien dit als grove provocatie. De mars liep tot 2001 regelmatig ernstig uit de hand. Er vielen verschillende dodelijke slachtoffers te betreuren. Om dit excessieve geweld te beteugelen is onder meer de Northern Ireland Parades Commission (NIPC) ingesteld. Dit is een orgaan vergelijkbaar met een bestuursorgaan in Nederland. De NIPC heeft de bevoegdheid om beperkingen aan marsen te stellen. Zij kunnen binnen de mogelijkheden van de wet bepaalde muziek verbieden, marsen omleiden om onlusten te voorkomen of bepaalde personen weigeren. De NIPC maakt echter nauwelijks gebruik van de bevoegdheid om bij wanordelijkheden marsen te verbieden. Na 2001 is bij hoge uitzondering, wegens de dodelijke slachtoffers, de mars in Portadown niet meer door Obins Street

geleid, maar daaromheen. Het betogingsrecht wordt belangrijker geacht dan een lichtvaardig verbod op grond van openbare wanordelijkheden.

In Nederland is een beperking van het betogingsrecht geregeld in art. 9 lid 2 van de Grondwet. Net als in Ierland kan de Nederlandse overheid beperkingen opleggen met het oog op wanordelijkheden. Regels omtrent het betogingsrecht zijn verder geregeld in de Wet openbare manifestaties (Wom) en art. 11 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De Schilderswijk voldoet in beginsel als een plek waar betoogd mag worden conform art. 1.1 sub b Wom. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vindt dat betogingsvrijheid ruim moet worden geïnterpreteerd en beperkingen juist eng moeten worden uitgelegd. Uit het EHRM volgt tevens een positieve verplichting ten aanzien van Van Aartsen om zich tot het uiterste in te spannen voor voldoende politie bij een heftige tegendemonstratie. De burgemeester kan nooit vooraf beperkingen stellen aan de inhoud van de demonstratie.

In dit licht klemt de afweging van Van Aartsen om de betoging van 20 september 2014 in de Schilderswijk te verbieden. De kans op ernstige wanordelijkheden die qua omvang vergelijkbaar zijn met de Oranjemarsen is in het geheel niet aan de orde. Alleen al om die reden moet Van Aartsen de betoging toestaan en zorgdragen voor voldoende politie-inzet. Het verbod is te lichtvaardig genomen.



mediation & training

THE
LIME
TREE

Advocaat én Mediator?

Soms lenen conflicten zich niet voor de puur juridische aanpak. Wilt u een andere aanpak in conflicten leren? Wilt u leren hoe partijen zelf tot een oplossing kunnen komen? Met u als begeleider? In een mediationopleiding leert u alles over conflicten, uw eigen rol en houding in conflicten en u leert op een andere manier naar zaken te kijken.

PERSOONLIJK
PROFESSIONEEL
INFORMEEL

The Lime Tree organiseert al jaren mediationopleidingen voor allerhande beroepsgroepen. Ook advocaten zitten vaak in onze groepen. Wilt u meer informatie over onze opleidingen kijk dan op www.thelimetree.nl. Natuurlijk bent u ook welkom voor een persoonlijk gesprek bij ons op kantoor.

Professor Bronkhorstlaan 10 - Gebouw 100 | 3723 MB Bilthoven | t. 030 - 2255910 | info@thelimetree.nl | www.thelimetree.nl

Kansrijke zaak maar geen draagvlak?

Liesker Legal gelooft dat elke zaak, waar u als advocaat achter staat, een kans verdient.

Liesker Legal neemt bij kansrijke zaken, voor alle rechtsgebieden met een vordering vanaf € 150.000, het proceskostenrisico over.

Hierdoor procederen uw cliënten kosteloos.

Wij zijn met trots marktleider in procesfinanciering.

Ceresstraat 4
4811 CC Breda
076 - 530 36 00



LIESKER
LEGAL

info@lieskerlegal.nl
www.lieskerlegal.nl

Ook uw visie in Sdu Focus?



Het vakblad Sdu Focus blikt vooruit op 2015.

Wat zijn de ambities van het kabinet voor het komende jaar en wat betekent dit voor gemeenten, waterschappen, provincies en rijksoverheid? Welke ontwikkelingen op het gebied van jeugdzorg, arbeidsmarkt, energie, veiligheid, wonen en water kunnen we verwachten? Experts uit het publieke domein geven hierop hun visie, waarbij **interactie tussen de bestuurslagen** het uitgangspunt is.

Deel uw visie op de kabinetsplannen met ruim 30.000 lezers!

- ✓ Volledig bereik bij bestuurders en leidinggevende ambtenaren
- ✓ Uitstekend Umfeld om uw organisatie te profileren

Verschijningsdatum: 10 oktober a.s.

Geïnteresseerd?

Wij voorzien u graag van een mediaadvies op maat. Kijk voor meer informatie op www.sdu.nl/focus



INTUSSEN OP HET BINNENHOF

Voor advocaten relevante Haagse voornemens en nieuwe wetten.

Marian Verburgh

VERRUIMING FOUILLEERBEVOEGDHEDEN

STATUS Wetsvoorstel 33 112 (Wijziging van de Gemeentewet, de Wet wapens en munitie en de Politiewet 2012 (verruiming fouilleerbevoegdheden)) is op 21 mei 2014 (Stb. 191) tot wet verheven.

INHOUD De mogelijkheden tot preventief fouilleren worden ruimer. De wet regelt de zogenaamde veiligheidsfouillering, vervoersfouillering, insluitingsfouillering en feitgecodeerde afdoening. De officier van justitie in een veiligheidsrisicogebied kan straks in een spoedeisende situatie mondeling, dus sneller, bevel geven tot een fouilleeractie. Doel: de veiligheid op straat en de arbeidsomstandigheden voor de politie verbeteren. De burgemeester krijgt de bevoegdheid om in onvoorziene spoedeisende gevallen direct een gebied aan te wijzen waar voor maximaal twaalf uur preventief gefouilleerd mag worden ('incidentele fouillering'). De officier van justitie moet goedkeuring achteraf geven. De wijziging van de artikelen 7 en 9 van de Politiewet 2012 (art. III) treedt nog niet in werking. De minister heeft de Eerste Kamer toegezegd om een wetsvoorstel in procedure te brengen waarin een bepaling wordt aangepast, in die zin dat de beslissing over een onderzoek in het lichaam van iemand in een politieel wordt genomen door de officier van justitie.

IN WERKING Wijziging van de Wet wapens en munitie en de Politiewet 2012: 1 juli 2014. Wijziging van de Gemeentewet: later.

WMO 2015

STATUS Wetsvoorstel 33 841 houdende regels inzake de gemeentelijke ondersteuning op het gebied van zelfredzaamheid, participatie, beschermd wonen en opvang (Wet maatschappelijke ondersteuning 2015) is op 9 juli 2014 (Stb. 280) tot wet verheven.

INHOUD Gemeenten worden verantwoordelijk voor het ondersteunen van de zelfredzaamheid en participatie van mensen met een beperking, chronische psychische of psychosociale problemen. De bedoeling is dat deze mensen zo lang mogelijk in de eigen leefomgeving blijven. Voor mensen met psychische problemen of die bijvoorbeeld als gevolg van huiselijk geweld niet thuis wonen, voorzien gemeenten in beschermd wonen en opvang. De overheveling van taken uit de AWBZ naar de Wmo gaat met een – inmiddels afgezwakte – bezuiniging gepaard (Eerste Kamer, 33 841, M). Een motie om de inwerkingtreding uit te stellen tot 2016 is verworpen.

IN WERKING Deels 19 juli 2014, deels 1 januari 2015 (zie Stb. 2014, 281).

OMGEVINGSWET

STATUS Wetsvoorstel 33 962 (Regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet)) is op 16 juni 2014 ingediend bij de Tweede Kamer.

INHOUD Het kabinet wil het omgevingsrecht vereenvoudigen en samenvoegen in één Omgevingswet. De huidige vijftigduizend bestemmingsplannen en beheersverordeningen worden straks circa vierhonderd omgevingsplannen. Procedures moeten dan sneller gaan. Dat moet kosten en onderzoekslasten besparen volgens de regering. Het wetsvoorstel vervangt:

- de Belemmeringenwet Privaatrecht, de Crisis- en herstelwet, de interimwet stad- en milieubenedering, de Ontgrondingenwet, de Planwet verkeer en vervoer, de Spoedwet wegverbreding, de Tracéwet, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de Wet ammoniak en veehouderij, de Wet geurhinder en veehouderij, de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden, de Wet inzake de luchtverontreiniging en de Wet ruimtelijke ordening;
 - de Waterwet, behalve de regelingen voor het deltaprogramma en het financiële hoofdstuk;
 - de Woningwet: bouwregelgeving;
 - de Wet milieubeheer: regelgeving over plaatsgebonden activiteiten;
 - de Monumentenwet 1988: vergunning archeologische rijksmonumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en archeologische monumentenzorg in bestemmingsplannen;
 - de Wet beheer rijkswaterstaatswerken: vergunning;
 - de Spoorwegwet en de Wet lokaal spoor: omgevingsregime;
 - de Wet bereikbaarheid en mobiliteit: ruimtelijke doorwerking;
 - de Wet luchtvaart: ruimtelijke beperkingen;
 - de Mijnbouwwet: milieuregelgeving voor de exclusieve economische zone en veiligheidszone;
 - gedoogplichten uit diverse wetten.
- Wetsvoorstel en memorie van toelichting tellen samen 731 pagina's. Daar komen straks de Invoeringswet en de uitvoeringsregelingen nog bij. De Raad van State meende dat het wetsvoorstel te veel wezenlijke zaken aan de lagere wetgever overlaat en adviseerde mede daarom kritisch ('niet, dan nadat...'). De Eerste Kamer heeft de regering gevraagd in oktober een technische briefing te verzorgen over het wetsvoorstel.

IN WERKING Beoogd vanaf 2018.

advertentie

Durft ú het aan?

Geen personeel op de loonlijst? Maar gebruik maken van de flexibele dienstverlening van Europark Advocatuur?



Wat maakt Europark Advocatuur uniek:

- Professionele telefonische bereikbaarheid volgens uw instructies, inclusief afspraken- en agendabeheer
- Hoogwaardige secretariële ondersteuning, zoals het uitwerken van digitale bestanden tot een Word-document, desgewenst in uw eigen huisstijl
- Aantoonbare kostenbesparing
- Geen langlopende contracten
- Ruime ervaring in de juridische sector

Kijk op onze website www.europark.nl/advocatuur of mail naar info@europark.nl of bel 055 – 599 78 99 en vraag vrijblijvend een offerte aan.

Met de flexibele inzet van de dienstverlening van Europark Advocatuur, verlaagt u uw kantoorkosten aanzienlijk!

In Memoriam mr. Peter Ruijzendaal



WERKGROEP
ARTSEN
ADVOCATEN

Met droefheid hebben het bestuur van de ASP en het bestuur van de WAA kennisgenomen van het overlijden van het gewaardeerde lid Peter Ruijzendaal, letselschadeadvocaat te Zeist op 24 juli 2014 jl. Peter werd 59 jaar.

Peter is als grondlegger van de WAA de eerste in letselschadeland geweest die het belang van een structurele samenwerking tussen letselschadeadvocaten en hun medisch adviseurs onderkende. Hij is de eerste geweest die daar een organisatorisch verband voor wist te vinden en op te richten, de WAA. Een organisatorisch verband met een unieke samenstelling, dat tot op de dag van vandaag nog altijd een belangrijke plaats inneemt in letselschadeland als een van de drie beroepsverenigingen. Peter was hiermee zijn tijd ver vooruit, want zowel LSA als ASP zijn pas vele jaren later met hun goede werk begonnen.

De ASP is hem voor zijn visionaire bijdrage aan de kwaliteit en organisatie van de letselschadeadvocatuur veel dank verschuldigd. Bij vele leden was dit niet bekend, wat zijn bescheidenheid tekende.

Peter heeft zich binnen ASP laten kennen als een betrokken lid, met een groot slachtofferhart. Hij liet het belang van zijn cliënt vooropstaan. Daarnaast was hij altijd bereid om kennis te delen met andere ASP-leden. Vanaf het eerste uur heeft hij meegedraaid in de Intervisiegroep van ASP in zijn regio. Nog maar kort geleden zette hij zijn praktijk voort in zijn eigen kantoor, Ruijzendaal Advocatuur.

Zijn echtgenote en twee kinderen lieten weten dat hij geen gat, maar een krater in hun leven nalaat. Het geeft kernachtig de betekenis weer die hij heeft gehad, ook voor de advocatuur. De leden van de ASP en de leden van de WAA wensen hen en zijn oud-kantoorgenoten veel sterkte.

Het bestuur van de ASP

Het bestuur van de WAA

ALT KAM BOER ADVOCATEN

CIVIELE CASSATIE ?

- prijsafspraken mogelijk
- ook op basis van toevoeging
- zie onze website voor voorbeeldzaken

Info: mr H.J.W. Alt, Pb. 82228, 2508 EE Den Haag
Tel.: 070 - 358 94 79, fax: 070 - 358 51 97
alt@altkamboer.com, www.altkamboer.com

TOGA
atelier
S c h o u t

Kwaliteit met oog voor detail



Voering in vele kleuren leverbaar

www.toga-atelierschout.nl

info@toga-atelierschout.nl



Industrieweg 51
3044 AS Rotterdam
Tel.: 010 245 07 66
di t/m vr 9:00 - 17:30
zaterdag op afspraak

Als u niet wilt dat uw cliënt's schade uw schande wordt.

Grant Thornton Forensic & Investigation Services B.V. is ervaren specialist in forensic accounting en forensic IT. Wij maken actief gebruik van de kennis en expertise uit het netwerk van Grant Thornton International, gevestigd in ruim 120 landen. Wilt u meer weten? Kijk op www.gt.nl/fis

Neem contact op met één van onze forensisch specialisten:

Peter Schimmel: T 088 - 676 94 17
Mark Hoekstra: T 088 - 676 94 33
E gtfis@gt.nl



Grant Thornton

An instinct for growth™

GEZIEN

In vogelvlucht

Personen & familierecht & Erfrecht in een notendop (Walburg Pers): een handig naslagwerk.

Koert Boshouwers



Recent verscheen de achtste druk van *Personen- & Familierecht & Erfrecht in een notendop* van J.H.M. ter Haar en W.D. Kolkman. In de eerste 93 pagina's van het boek behandelt Ter Haar in vogelvlucht het personen- en familierecht. Hij doet dit aan de hand van de levensgeschiedenis van hoofdpersoon Herman Hazewinkel. Alle – in juridisch opzicht – belangrijke gebeurtenissen passeren de revue. De auteur heeft ervoor gekozen om niet de volgorde uit Boek 1 BW aan te houden, maar zaken per levensfase te ordenen en uit te werken. Dit is vernieuwend.

Via geboorte en minderjarigheid gaat hij naar meerderjarigheid, samenleving en huwelijk, adoptie en curatele, bewind en mentorschap om uiteindelijk bij echtscheiding, het reparatiehuwelijk en overlijden te eindigen. In het eerste deel van het boek gaat Ter Haar ook kort in op de sinds 1 januari 2014 geldende bepalingen voor curatele, bewind en mentorschap in de per 1 april 2014 in werking getreden Wet lesbisch ouderschap.

Ter Haar maakt bij belangrijke gebeurtenissen ook melding van de rol die de notaris kan spelen bij het maken van keuzes in een bepaalde levensfase. Hierbij gaat het vooral over het maken van een samenlevingscontract, huwelijkse voorwaarden of (levens)testament. In het kader van de advisering aan cliënten zijn deze excursies ook voor de advocaat relevant.

Kolkman op zijn beurt geeft een inleiding in het erfrecht. Aan de hand van voorbeelden, waarbij de familie van Hazewinkel ook model staat, behandelt hij de belangrijkste aspecten van het erfrecht. Kolkman volgt wel de volgorde van de wet. Hij gaat allereerst in op het wettelijke erfrecht als het recht dat geldt als er bij testament niet van wordt afgeweken. Hij noemt de kring van erfgenamen, de wettelijke verdeling ten gunste van de langstlevende echtgenoot (of geregistreerd partner) en de andere wettelijke rechten waarvan niet bij testament kan worden afgeweken. Vervolgens bespreekt hij de formele aspecten die komen kijken bij het opstellen van het testament en de bepalingen en regelingen die hierin gemaakt kunnen worden. Via de legitieme portie komt hij bij de boedelafwikkeling uit.

Het boek geeft op een beknopte, duidelijke en leesbare manier de inhoud van Boek 1 en 4 BW weer. Voor de advocaat die niet dagelijks zaken op het gebied van het personen- en familierecht of erfrecht behandelt, is het een handig naslagwerk.

Mythe ontzenuwd

Toga's in de verhoorkamer (Boom) plaatst mogelijke gevolgen van het recht op bijstand tijdens politieverhoor in een breder kader.



Sabine Droogleever Fortuyn

In Engeland en Wales of in België is het recht op juridische bijstand van een advocaat tijdens politieverhoor in de wet verankerd. Nederland loopt wat dat betreft achter. In opdracht van het ministerie van Veiligheid en Justitie gingen onderzoekers van de Universiteit Maastricht na wat de impact kan zijn van de invoering van het recht op juridische bijstand van een advocaat tijdens politieverhoor. Conclusie: dat de waarde en plaats van het verhoor in het opsporingsonderzoek fundamenteel zullen veranderen, blijkt een mythe.

Indringend portret

Outlawed vertelt een aangrijpend verhaal over uitgeprocedeerde, niet-uitzetbare vluchtelingen.



Sabine Droogleever Fortuyn

‘Wij zijn allemaal mensen en onze dromen zijn wel degelijk belangrijk,’ roept een vluchteling tijdens een demonstratie van actiegroep *Wij Zijn Hier*. Met deze demonstratie opent de documentaire *Outlawed*, gemaakt door zeven studenten van de Universiteit Utrecht. De documentaire gaat over uitgeprocedeerde, niet-uitzetbare vluchtelingen. Volgens de makers verkeren er in Nederland meer dan tienduizend vluchtelingen in deze situatie. Ze leven op straat of tijdelijk in gekraakte panden en hebben geen recht op voedsel. Verschillende mensenrechtensdeskundigen en vreemdelingenadvocaat Pieter Bogaers onderbouwen waarom hun situatie moet veranderen. Een indringend portret.

> bit.ly/outlaweddocu.

Het klassieke arbeidsrecht onder druk

Er heerst onrust in het relatief jonge arbeidsrecht: het past zich steeds aan door veranderende opvattingen over arbeidsverhoudingen in de samenleving. Zo hoort het ook. Echter, verandert het arbeidsrecht zoals wij dat kennen hierdoor niet langzaam van karakter?

De wijzigende samenstelling van de beroepsbevolking, de veranderende rol van vakbeweging en de niet-werkende one size fits all-benadering hebben invloed op het arbeidsrecht. Ook neemt het gevoel toe dat sommigen ten onrechte wel of juist niet beschermd worden. Waarom beschermt het arbeidsrecht de weinig verdienende zzp'er niet, en een groot-verdienende statutair bestuurder wel?

Ook zijn er externe invloeden uit het Europese recht en andere (nationale) rechtsgebieden, zoals het ondernemingsrecht, insolventierecht en financieel recht. Denk hierbij aan het collectief ontslag, de positie van werknemers bij overgang van onderneming en insolventie (zoals de recente pre-pack), medezeggenschapsverhoudingen en beloningen.

Daarnaast nemen belangrijker geachte maatschappelijke belangen, zoals eigen verantwoordelijkheid, wederkerigheid en ordening de plaats in van de traditionele beschermingsgedachte van het arbeidsrecht.

Een van de grootste afbrokkelingen van de 'heilige' werknemersbescherming is de ingreep in de beloningen. Niet alleen bestuurders worden geraakt; steeds meer werknemers krijgen er mee te maken. De overheersende maatschappelijke opvatting is dat variabele beloning verdacht is en aan banden moet worden gelegd. Perverse prikkels moeten worden tegengegaan en ook "de belastingbetaler" moet hier tegen worden beschermd.

Eigen verantwoordelijkheid en maatschappelijke verontwaardiging worden van groter belang geacht dan werknemersbescherming. De wetgever toont ook weinig clementie en aandacht voor de arbeidsrechtelijke impact. Dat is opvallend omdat de gevolgen substantieel zijn en voor veel meer werknemers gelden dan men zou denken.

Werkgevers in de financiële sector bijvoorbeeld. Op grond van de Wet financieel toezicht (Wft) kunnen zij niet naar eigen inzicht afspraken maken over bonussen of ontslagvergoedingen. Het einde van de regulering van bonussen is, ondanks vele verzuchtingen, in deze sector nog lang niet in zicht: sinds 1 januari 2014 geldt als uitgangspunt een bonusplafond van 100% en naar verwachting vanaf 1 januari 2015 zelfs een nog strengere beperking tot 20% van de vaste beloning. Dat heeft uiteraard de nodige gevolgen voor de individuele en collectieve contractsvrijheid van werkgevers.

In de publieke en semipublieke sector is er eenzelfde ontwikkeling: sinds 1 januari 2013 geldt hier de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Topfunctionarissen werkzaam in publieke en semipublieke instellingen maken niet langer aanspraak op een bonus of andere vorm van variabele beloning. Voor hun vaste beloning geldt een bezoldigingsnorm en hun ontslagvergoeding is beperkt tot een maximumbedrag van € 75.000,-.

Wat hebben al deze regels gemeen? Ze zijn niet bedacht vanuit het arbeidsrecht en be-

steden ook geen wezenlijke aandacht aan de arbeidsrechtelijke gevolgen. Wat zegt dit over de hedendaagse waardering van het arbeidsrecht? Is dit wellicht een voorbode van verdergaande afbrokkeling op andere arbeidsrechtelijke terreinen dan beloning? Ook met de pre-pack lijkt men zich weinig bewust van de arbeidsrechtelijke haken en ogen. Heeft het arbeidsrecht afgedaan omdat we menen dat de "emancipatie van de arbeider" vrijwel voltooid is? Of zijn andere zaken gewoon belangrijker?

Deze veranderingen en invloeden vanuit andere rechtsgebieden leveren een interessante verbreding van de horizon voor arbeidsrechtjuristen op. Ook is er sprake van een nieuwe afbakening van de grenzen van het arbeidsrecht. Arbeidsrechtjuristen zullen zich daarom steeds breder moeten specialiseren: kennis van het ondernemingsrecht, financieel recht en (delen van het) pensioenrecht is voor hen onontbeerlijk.



Ronald Beltzer, *hoogleraar arbeid en onderneming, UvA, curatorium AOM*



Astrid Helstone, *arbeidsrechtadvocaat en partner bij Stibbe, curatorium AOM*



Wilt u zich specialiseren in Arbeid, Onderneming en Medezeggenschap? Volg dan de leergang Arbeid, Onderneming en Medezeggenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Start 13 september 2014.

Meer weten:

www.eggens.uva.nl of neem contact op met het curatorium: prof. dr. Ronald M. Beltzer (r.m.beltzer@uva.nl) of mr. drs. Astrid M. Helstone (astrid.helstone@stibbe.com)

September
2014

TER ZITTING

Genade

De rechter rekt de wet een stukje op.

Lars Kuipers

Ze hebben iets van vader en zoon, de grijzende Bossche politierechter en de slungelige blonde jongen met zijn half opgedronken energiedrankje.

Op 14 april 2013 verloor PSV van Ajax en verspeelde daarmee de kansen op het kampioenschap. Bij het stadion koelden fans hun woede op de Mobiele Eenheid. Statafels vlogen door de lucht, stoeptegels, klinkers – en de verdachte zou een van die stenengooiers zijn geweest. Hij staat op meerdere foto's, en de rechter heeft die voor zich liggen.

'Komt u maar naar voren,' zegt de rechter. 'Zou u dit moeten zijn? Met die witte jas? En staat u daar met een steen in uw hand?'

'Daar heb ik zo een-twee-drie geen flauw benul van,' zegt de jongen.

'Ik geloof best dat u een enorme PSV-supporter bent,' zegt de rechter. 'Maar ik denk niet dat PSV hier nou op zit te wachten.'

De verdachte schudt het hoofd. 'Ik had dat weekeinde te veel gedronken.'

'Een paar biertjes van tevoren, dat geloof ik best,' beaamt de rechter. 'En na afloop nog een paar om het verdriet te verdrinken.'

Stel nou eens dat u die persoon op de foto bent,' zegt de rechter. 'Wat vindt u daar dan zelf van?'

'Dat soort gedrag hoort gewoon niet bij supporters.' Het klinkt als een impliciete bekenenis.

De verdachte doet een mbo-opleiding, loopt stage en heeft uitzicht op een contract. Zijn ambitie: voetbaltrainer worden. Maar die plannen zouden weleens lelijk in het honderd kunnen lopen, want een paar jaar terug kreeg hij ook al eens een werkstraf voor voetbalgeweld opgelegd.

De officier van justitie is er heel duidelijk over. 'De Wet beperking opleggen taakstraf maakt dat ik in dit geval alleen een onvoorwaardelijke gevangenisstraf kan eisen: vier weken cel, waarvan de helft voorwaardelijk.'

De advocaat rommelt langer dan nodig met zijn papieren. 'Ik ben nog eventjes de strafmaat aan het verwerken,' zegt hij hardop. Bewijstechnisch kan hij er niks moois van maken voor zijn cliënt, de foto's zijn duidelijk.

De advocaat wijst erop dat zijn cliënt al is aangepakt door de voetbalbond, die hem een stadionverbod oplegde van drie jaar en een boete van zeshonderd euro. 'En als meneer nu de gevangenis in moet, gaat dat problemen opleveren met zijn toekomst. Ik ben me ervan bewust dat de Wet beperking opleggen taakstraf zo werkt, maar daar moet toch een mouw aan te passen zijn.'

'Als ik de cel in moet,' zegt de verdachte. 'Dan kan ik weer van voren af aan beginnen en ik weet niet of me dat lukt.'

'Ik ga mijn nek voor u uitsteken,' zegt de rechter. 'Ik weeg mee dat u dat stadionverbod hebt gekregen en die boete. Het gaat te ver om u ook nog eens naar de gevangenis te sturen. Ik veroordeel u tot twee maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een werkstraf van zestig uur. De wet is daar niet op ingericht, maar ik denk dat ik maar wat ruimte moet vinden. Ik zou u natuurlijk één dag onvoorwaardelijk kunnen opleggen, maar dat vind ik heel oneigenlijk. Laat u zich niet nog eens zo meeslepen met een groep, want dan zit u weer hier.'

Hij wendt zich tot de officier van justitie. 'Afstand?'

Die kijkt zichtbaar niet geamuseerd. Zuinigjes klinkt het: 'Daar moet ik echt even over nadenken.'

Meer weten? Lees een langere versie van dit rechtbankverslag op www.advocatenblad.nl.

AGENDA

TUCHTRECHTDAG

Op maandag 27 oktober 2014 heeft de door Sdu Juridische Opleidingen verzorgde *Advocatenblad* Tuchtrechtstag plaats. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven (VVD) heeft een vierde nota voor de Wet positie en toezicht advocatuur ingediend. Wat heeft dat voor gevolgen voor u? Hoe ziet de toekomst van het tuchtrecht eruit; kan het huidige systeem gehandhaafd blijven of blijkt er uit het veld een andere behoefte aan afdoening van klachten te zijn? Deze en meer vragen komen op de Tuchtrechtstag aan bod. De Tuchtrechtstag is een dag waarop de dagelijkse praktijk van de advocaat wordt besproken, met lezingen van sprekers uit diverse hoeken zoals het dekenaat, advocatuur en de voorzitter van het hof van Discipline. Meer informatie en aanmelden kan op www.sdujuridischeopleidingen.nl.

KRONIEK STRAFRECHT

Advocatenblad en Sdu Uitgevers organiseren op maandag 1 december 2014 in Hotel Breukelen de Kroniekendag actualiteiten formeel en materieel strafrecht. De inhoud wordt verzorgd door Cleerdin & Hamer Advocaten uit Amsterdam. Dit kantoor verzorgt ook de strafrechtiekroniek van het *Advocatenblad*. U krijgt op deze dag een overzicht van relevante uitspraken en recente ontwikkelingen voor uw procespraktijk. De dag is grofweg in drie onderwerpen in te delen: I) actuele ontwikkelingen op het gebied van het formele strafrecht, II) actuele ontwikkelingen op het gebied van het materiële strafrecht en III) praktisch overzicht van nieuwe wetgeving en aanhangige wetsvoorstellen. Meer informatie en aanmelden kan op www.sdujuridischeopleidingen.nl.

NAAR SCHOTLAND?

Het European Lawyers' Programme gaat op 7 april 2015 (t/m 26 juni 2015) weer in Edinburgh van start. Als Nederlandse advocaat kunt u, samen met twaalf advocaten uit andere Europese landen, aan de Universiteit van Edinburgh een negendaagse introductie cursus volgen, met aansluitend tien weken praktijkstage. U loopt tijdens de stage mee met één van de Court of Session Judges en met een Schotse advocate. Solliciteer vóór 1 oktober 2014 naar één van de felbegeerde plaatsen. Na afloop bent u lid van alumnivereniging European Lawyers' Association met jaarlijks een buitenlands congres. Inlichtingen: cornelie.armouts@boekel.com of rammeloo@vandoorne.com.



Your only aim is excellence.
We are interested in your winners mentality.

If you are interested in applying, do not hesitate to give us a call or send an email or letter with a CV to Prof. Jako J. van Hees (jako.vanhees@resor.nl). Check www.resor.nl for our career opportunities.

-
- > Experts in Corporate Litigation
 - > Specialists in Insolvency Law and Security Rights
 - > Leaders in Corporate Recovery

PROCEDEREN IN SPANJE ?

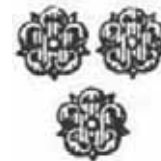
BRESSERS 
ADVOCATEN ♦ ABOGADOS

C/ Gran de Gracia, 1, 2^o3^a
08012 Barcelona
T +34 93 481 36 36
F +34 93 301 39 04
M +34 610 963 515
E info@bresserslaw.com
www.bresserslaw.com

mr H.L. van Lookeren Campagne cassatieadvocaat

- cassatie-quick scan (eisend en verwerend)
 - cassatieadvies (uitgebreid, eisend en verwerend)
 - second opinions (eisend en verwerend)
 - cassatieprocedures (eisend en verwerend)
- uiteraard in overleg met de zaaksadvocaat
ook op toevoegingsbasis, waar mogelijk!

Postbus 91472
2509 EB Den Haag
tel: (070) 383.67.80, fax: (070) 385.52.77
info@hlvanlookeren.demon.nl
<http://www.advocatenkantoorvlc.nl/>



Op het kantoor van Jan-Hein Kuijpers en Mark Nillesen -Kuijpers & Nillesen advocaten- vestiging Amsterdam, gelegen in het centrum aan de Falckstraat 14, is plaats voor

een of twee kostenmaten.

Op deze vestiging zijn thans zes advocaten werkzaam waaronder drie kostendelers. Het kantoor beschikt over goede middelen van communicatie en een deugdelijk secretariaat. Ten aanzien van de invulling van de wijze waarop de nieuwe kostenmaten zullen kunnen functioneren binnen het kantoor is alles in goed overleg mogelijk.

KUIJPERS & NILLESEN
advocaten

Voor nadere informatie en/of het maken van een afspraak ter bespreking van een en ander kunt u zich al dan niet schriftelijk, wenden tot Renata Honig.

Kuijpers&Nillesen advocaten
Falckstraat 14, 1017 VW Amsterdam
T: 020-42.020.42, GSM: 06-246.72.534. (Renata Honig)
renata.honig@xs4all.nl
www.kuijpersnillesen.nl

LAWYERS FOR LAWYERS

Strafexpeditie tegen advocaten

In het Westen lijkt het idee te ontstaan dat het met de mensenrechten in China de goede kant opgaat. Niets is minder waar, stelt mensenrechtenadvocaat Teng Biao.

Tatiana Scheltema

Met zijn anticorruptiecampagne haalt de nieuwe opperste leider Xi Jinping de bezem door de hoogste gelederen van de Chinese Communistische Partij (CCP) – met als voorlopig hoogtepunt de definitieve val, vorige maand, van ‘tijger’ Zhou Yongkang, het machtige politiebureau-lid en voormalig hoofd van de inlichtingendienst.

Maar ‘hoe meer dingen veranderen, hoe meer ze hetzelfde blijven,’ schreef mensenrechtenadvocaat Teng Biao in een opiniestuk op website Foreign Policy. Xi doet niets anders dan wat de hoogste leiders daarvoor ook deden: zijn machtspositie consolideren. ‘Het is een politieke machtsstrijd, die niet leidt tot meer democratie of naleving van de mensenrechten.’

Anders dan nu in het Westen wordt gedacht, holt de mensenrechtensituatie in China achteruit, waarschuwt Teng. ‘Weliswaar zie je verbetering op sommige gebieden: vrouwenrechten, kinderrechten en milieu. Maar alleen als de hegemonie van de partij niet in gevaar komt. Kijk je naar vrije meningsuiting, stemrecht, of het recht op vergadering, dan is de situatie juist verslechterd.’

Teng ondervond de methodes van de politieke machthebbers aan den lijve. Hij was één van de opstellers van Charter 08, waarin Chinese mensenrechtenactivisten de autoriteiten vlak voor de Olympische Spelen in Beijing maanden tot fundamentele veranderingen. Daarop werd hij twee dagen vastgehouden en werd zijn advocatenlicentie ingetrokken.



Teng Biao: ‘Eenzame opsluiting is verlamdend.’

Drie jaar later, na het uitbreken van de Arabische Lente riepen onbekende activisten op tot hervormingen, de zogeheten Jasmijnrevolutie. Honderden mensenrechtenactivisten, onder wie Teng, werden opgepakt en maandenlang in geheime gevangenissen gefolterd. ‘Ze sloegen me met hun vuisten, ik moest voortdurend handboeien om en zat achttien uur per dag in dezelfde houding op de grond met mijn gezicht naar de muur. Er was geen officiële aanklacht maar als advocaat begreep ik uit de vragen die ze stelden dat ze me wilden beschuldigen van hoogverraad.’

Teng: ‘Eenzame opsluiting is verlamdend. Waanzin ligt op de loer, want je verliest alle hoop. Je weet niet hoe lang ze je zullen martelen. Ik had geen idee wat er buiten gebeurde – met mijn familie, met mijn vrienden die ook waren gearresteerd. En dan was er nog de Jasmijnrevolutie: waren de dictators gevlucht, hadden ze ont-

slag genomen? Het was goed mogelijk dat die mensen me zouden vermoorden. Je hebt geen enkele verwachting meer van de toekomst.’

Met de komst van Xi is het bewind volgens Teng verhard. ‘Er is een ongekende *crackdown* tegen mensenrechtenactivisten aan de gang. Velen zijn gearresteerd en worden vastgehouden.’ Tengs positie in China was onhoudbaar, hij woont sinds anderhalf jaar in Hongkong, waar hij lesgeeft aan de universiteit. Maar ook daar laat de CCP (sinds het voormalige Britse protectoraat werd overgedragen aan China) haar macht steeds meer gelden. Teng: ‘Het gebeurt sluipenderwijs: zo werd de kiescommissie door wie de gouverneur wordt benoemd, samengesteld door de CCP. Mensen verzetten zich ertegen door burgerlijke ongehoorzaamheidsacties. Als ze geen hulp krijgen van de internationale gemeenschap, zullen ze hun democratie verliezen.’

Bezoek aan Nederland

Deze week bezoekt Teng Duitsland en Nederland. De Nederlandse mensenrechtenambassadeur heeft hem uitgenodigd voor een gesprek, de minister van Buitenlandse Zaken niet. Stoort dat hem? ‘Het is begrijpelijk dat westerse politici meer aandacht hebben voor zakelijke belangen. Ze hebben stemmen nodig van belastingbetalers, ze moeten zorgen voor economische groei en ontwikkeling. Menselijke waardigheid vindt men ook belangrijk, maar is geen prioriteit. Daarom zijn ngo’s zo belangrijk.’ Op 29 augustus is Teng Biao te gast bij *NRC Café*, waar hij zal spreken over de ontwikkeling van de rechtsstaat in China. Aanmelden kan via bp@lawyersforlawyers.nl.

‘Nieuwe generatie wil samenwerken’

Ingrid van Berkel is één van de twee managing partners van Eversheds. Geen makkelijke rol, want ze draait er nog een volledige arbeidsrechtpraktijk naast.

Erik Jan Bolsius

Beeld: Sjoerd van der Hucht

Halverwege de wandeling door Rotterdam-Zuid komt Ingrid van Berkel echt los in het gesprek over de advocatuur, haar carrière en haar keuzes daarin. Op de brug van Katendrecht naar Hotel New York beantwoordt ze vol vuur de vraag wat er echt moet veranderen in het vak: ‘We zouden van het declarabele urenstelsel af moeten; wat doe je voor een cliënt, wat breng je daarvan in rekening en wat niet? Als je die vraag niet meer stelt, wordt alles anders: je partnernormen, hoeveel declarabele uren je schrijft, hoeveel werk je binnenbrengt, hoeveel omzet je maakt, hoe je samenwerkt. Solisme kan dan niet meer, want het gaat niet om individuele uren of prestaties, maar om de beste oplossing voor jouw cliënten en kantoor. De nieuwe generatie advocaten wil niks liever dan samenwerken, die willen niet alleen of met z’n tweeën in een hok zitten.’ Als managing partner zit ze in de positie om te vernieuwen. Maar schijn bedriegt. ‘Zoiets kan niet zonder de andere partners. Iedereen wil misschien wel, maar het tempo en de koers kunnen onderling nogal verschillen.’ Net daarvoor heeft ze verteld dat Eversheds al lang geleden heeft afgerekend met de traditionele maatschapstructuur. Het kantoor heeft zo’n honderd medewerkers van wie

Wie is Ingrid van Berkel?

Maandelijks haalt het *Advocatenblad* een frisse neus met een advocaat om al wandelend te praten over werk en leven. Dit keer:

Ingrid van Berkel (1967)

- 1991: afgestudeerd Nederlands recht (straf- en civiel recht) Universiteit Utrecht
- 1991-1996: Advocaat BarentsKrans
- 1996-2000: Senior legal counsel employment law PwC
- 2000-2004: Senior associate & partner Landwell
- 2004-2005: Partner arbeidsrecht Van Doorne
- 2005: Partner arbeidsrecht, Eversheds, vanaf 2011 managing partner
- Getrouwd, twee kinderen

ruim de helft advocaat of notaris. Er zijn twee bestuurders en twaalf andere partners die aandeelhouder zijn. Uitkijkend over de Maas: ‘Het mooie aan ons kantoor is dat de arrogantie ontbreekt.

We werken alleen maar met *down-to-earth* mensen die het oprecht leuk vinden wat ze doen. De partners hebben uiteraard een stem bij belangrijke beslissingen. Maar advocaten zijn als andere professionals niet per se *easy going*, kunnen soms slecht loslaten. Ze willen graag over alles meepraten.’

Een bestuurder bij Eversheds heeft dezelfde partnernormen als de andere partners. Dus het komt er op neer dat ze twee banen heeft. ‘Ik zit elke avond te werken. Standaard. Mijn kinderen speelden al jong “naar kantoor gaan” in plaats van winkeltje.’ Toch is ze ervan overtuigd dat het niet anders kan, omdat ze draagvlak houdt door zelf een goede praktijk te draaien. ‘Professionals nemen nu eenmaal makkelijker iets van je aan, omdat je weet hoe het werkt.’ In haar functie als bestuurder heeft ze snel geleerd onderscheid te maken in waarom mensen iets tegen haar zeggen. ‘Ik breng weleens een minder prettige boodschap en als ze me dan vervelend vinden, is dat niet persoonlijk, maar in mijn rol van functionaris.’

Eversheds positioneert zich als innovatief kantoor. Dat blijkt voor Van Berkel uit de dagelijkse praktijk. ‘Onze missie is cliënten helpen bij het bereiken van hún doel, niet het onze. Dat doel is



Ingrid van Berkel: 'Advocaten willen graag over alles meepraten.'

zelden het meest prachtige juridische advies, maar een heldere oplossing voor diens zakelijke probleem. Een advocaat moet makkelijk kunnen samenwerken met andere disciplines en niet te snel zijn juridische trucje doen. Je moet leren doorvragen, om uiteindelijk tot een betere vraagstelling te komen voor je cliënt.'

Haar pragmatische, commerciële instelling kreeg Van Berkel bij accountantsfirma PwC en de voorlopers ervan, toen ze daar halverwege de jaren negentig werkte. Accountants en fiscalisten die opnieuw marktaandeel in de juridische sector willen veroveren geeft ze een goede kans. 'Zij zijn gewend om multidisciplinair te werken, werken

projectmatig, richten het beste team in en verkopen niet de uren, maar een oplossing. De commerciële advocatuur krijgt het zwaar, niet alleen door deze toetreders. Over vijf jaar ziet onze markt er echt anders uit. Ik vraag me af wat de grote kantoren gaan doen nu veel overnames in de top van de markt achter de rug zijn. Nederland als investeringsland houdt ook niet over, dus er is minder werk en er zijn meer aanbieders van juridische diensten, niet zijnde advocaten.'

Zoals accountants weer juridisch werk gaan doen, ziet Van Berkel andersom ook kansen voor uitbreiding van de dienstverlening. Fiscaal, internationaal, corporate finance-diensten erbij. De partners reageren nog terughoudend.

'De eerste vraag is: "Wanneer verdienen we het terug, wanneer gaat het vliegen?" Dat weet ik ook niet altijd, maar ik zou het graag proberen.'

Terwijl ze haar auto door de Rotterdamse spits manoeuvreert naar het bedrijvenpark waar Eversheds kantoor houdt, komt ze terug op een vraag over het gering aantal vrouwen in de top van de advocatuur. 'Er zijn vast meer verklaringen, maar het lijkt regel dat je na zo'n acht tot tien jaar partner wordt. Vaak is dat de periode waarin vrouwelijke advocaten kinderen krijgen. Dan wil je misschien niet, begrijpelijk, maar wat belemmert je om iets later alsnog door te stomen? Dat kan zelfs nog op je vijftigste.'

Piet Hein Donner

Geboren: 20 oktober 1948, Amsterdam

Opleiding:

1974: Afgestudeerd Nederlands recht, Vrije Universiteit van Amsterdam

1974-1975: Onderzoek aan de University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, Verenigde Staten

Loopbaan:

1976-1981: medewerker ministerie van Economische Zaken, Buitenlandse Economische Betrekkingen

1981-1990: raadadviseur ministerie van Justitie, Stafafdeling Wetgeving publiek recht

1990-1993: lid Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

1993-1997: voorzitter Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

1998-2002: lid Raad van State

2002: informateur

2002-2006: minister van Justitie

2006-2007: lid Tweede Kamer (CDA)

2007-2010: minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

2010-2011: minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

2012-heden: vicepresident Raad van State

Huidige nevenfuncties:

- President Raad van Toezicht Oorlogsgravenstichting
- Lid Raad van Advies Carnegie-Stichting

Burgerlijke staat:

Getrouwd, drie zoons



Donners rechtsstaat:

‘Je moet kijken naar de gevoelens van burgers’

Vicepresident van de Raad van State Piet Hein Donner ziet spanningen in het statelijk bestel. De economische crisis is daar volgens hem de oorzaak van. Op het punt van wetgeving laat de regering volgens hem ‘zeker op een aantal punten steken vallen’. Tegelijkertijd relativeert Donner. De rechtsstaat is volgens hem niet in gevaar. ‘Zo zwaar zie ik het ook weer niet’



Sabine Droogleever Fortuyn

Beeld: Jiri Büller

Piet Hein Donner (65) heeft nooit met de gedachte gespeeld om advocaat te worden. ‘In mijn naaste omgeving heb ik veel juristen, maar geen advocaten. Zeker als je staats- en bestuursrecht en Europees recht studeert, gaat de belangstelling toch meer uit naar de overheid,’ zegt hij vanuit zijn werkkamer in Paleis Kneuterdijk, waar de Raad van State huist. Hij drinkt rooibos thee uit een glas.

Donner groeide op in een gereformeerde juristenfamilie. Vader André was jarenlang rechter in het Europees Hof van Justitie. Grootvader Jan was in

twee kabinetten minister van Justitie en later president van de Hoge Raad. Donners keuze voor een rechtenstudie lag voor de hand, al twijfelde hij even over wiskunde. Na zijn studie kreeg hij een baan bij het ministerie van Economische Zaken en later bij het ministerie van Justitie. Weer later werd hij lid en voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en was hij vier jaar lid van de Raad van State. In 2002, op 54-jarige leeftijd, begon hij zijn carrière als minister. Eerst Justitie, daarna Sociale Zaken en Binnenlandse Zaken. Toen hij in 2011 werd gevraagd

Herman Tjeenk Willink op te volgen als vicepresident van de Raad van State zag hij ‘geen goede reden om “nee” te zeggen’. Donner: ‘In alle eerlijkheid, ik was negenenhalf jaar minister en op een goed moment loop je het gevaar dat je gaat denken dat alles weer terugkomt. Dan moet je wegwezen. Je bent dan niet meer alert genoeg, doet geen recht meer aan de problemen zoals ze dan zijn.’

In februari 2012 trad hij aan als ‘onderkoning van Nederland’ en dat bevalt. ‘Omdat je toch heel nauw betrokken bent bij het beleid zoals het gevoerd wordt, de wetgeving zoals die tot stand

komt, en ja, in deze functie heb je meer tijd om erover na te denken dan als minister.'

De combinatie van de van oudsher rechtsprekende en adviserende functie van de Raad van State is al jarenlang onderwerp van discussie. In 2010 werd een wetsvoorstel aangenomen waarin een vergaande scheiding tussen deze taken is geregeld. De ministers van Veiligheid en Justitie en Binnenlandse Zaken hebben nu een wetsvoorstel aangekondigd dat erop is gericht de rechtsprekende en adviserende taken van de Raad van State verder te scheiden. Ook willen zij de drie hoogste bestuursrechtters terugbrengen tot één. Het is het plan om de Centrale Raad van Beroep onder te brengen bij de gewone rechterlijke macht en om de rechtsmacht van het College van Beroep voor het bedrijfsleven over te laten gaan naar de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. 'Ik denk dat de voorstellen zoals ze er nu liggen, winst zijn. Winst uit een oogpunt van de organisatie van de rechtspraak. Winst uit een oogpunt van de rechtsstaat zelf. En ik hoop dan ook dat de jarenlange discussie nu zijn beslag vindt.'

Hij benadrukt daarbij de eigen aard van het bestuursrecht en het belang om de rechtsmacht van de bestuursrechtspraak niet op te laten gaan in die van de civiele of cassatierechtspraak. 'Het is daarnaast van belang dat je de deskundigheid en synergie op het terrein van het constitutioneel recht, grondrechten, Europees recht, die je bij zowel de Afdeling advisering als de Afdeling bestuursrechtspraak nodig hebt, niet verliest.'

Vanuit het oogpunt van rechtseenheid heeft hij nog een idee. De voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak zou als raadsheer in buitengewone dienst bij de Hoge Raad moeten kunnen aanschuiven. Net zoals er nu al een lid van de Hoge Raad staatsraad in buitengewone dienst is. 'Dan heb je voor die gevallen, voor de problematiek van de

‘Je moet constateren dat instituties onder druk zijn komen te staan’

rechtseenheid, een volstrekt hanteerbaar systeem.'

Het afgelopen halfjaar trokken rechtskundigen aan de bel. De rechtsstaat loopt volgens hen gevaar. Tijdens een expertmeeting in de Eerste Kamer spraken rechtskundigen als Herman Tjeenk Willink (voormalig vicepresident van de Raad van State), Alex Brenninkmeijer (voormalig Nationale ombudsman) en Geert Corstens (president van de Hoge Raad) zich hierover uit. In maart debatteerden senatoren over de staat van de rechtsstaat en dienden zeven moties in. Eerder protesteerden rechtters in het Leeuwarder Manifest tegen de omstandigheden waaronder zij hun werk moeten doen. En advocaten protesteerden tegen voorgenomen bezuinigingen. Deelt Donner de zorgen over de rechtsstaat?

Crisis

De vicepresident constateert dat de regering op het punt van wetgeving 'zeker op een aantal punten steken laat vallen'. Het gevaar dreigt volgens Donner dat wetten te veel tot 'instrumenten' worden gemaakt. 'Tot instrumenten van snelle ingrepen. En vooral ingrepen die enkel en alleen gemotiveerd worden door geld dat je daarmee bespaart of andere overwegingen zoals efficiency of doelmatigheid. Je ziet dat dat gaat schuren met gevoelens van rechtvaardigheid,' zegt Donner. 'Maar dat de rechtsstaat in gevaar is, zo zwaar zie ik het ook weer niet.'

De zorgen komen volgens hem voort uit de economische crisis. 'Voor het eerst in de afgelopen zeventig jaar zitten we in een situatie waarin we niet méér moe-

ten verdelen, maar minder. Dat is een veel moeilijkere taak in een democratie dan het omgekeerde. Je moet vaststellen dat een regering die bezig is om vrij grondig de overheidsfinanciën om te buigen, en dat zal in een rechtsstaat ook lopen via recht en wet, weleens te veel de nadruk kan leggen op de bezuinigingen en op doelmatigheid. We proberen daar in de adviezen van de Raad van State op te wijzen.'

De vraag rijst wanneer de ondergrens bereikt is, en de rechtsstaat volgens Donner wél in gevaar komt. 'De rechtsstaat is één aspect van het statelijk bestel dat we hebben. De democratie is daar evenzeer een aspect van. En om die reden kun je niet zeggen: de rechtsstaat is in gevaar en de andere aspecten zouden dat niet zijn. Wat ik mis in de discussie over de rechtsstaat is dat de overwegingen op grond waarvan juristen, rechtters, mensen die in het juridische bedrijf betrokken zijn, de rechtsstaat waarderen, uiteen dreigen te lopen met wat burgers waarderen in de rechtsstaat. De laatste groep wil dat er sneller recht gesproken wordt, wil strengere straffen en vindt bepaalde uitspraken volstrekt onbegrijpelijk. Om de rechtsstaat geaccepteerd te houden, zul je wel degelijk moeten kijken naar de gevoelens van burgers. Anders ontstaat op een gegeven moment de situatie dat iedereen zegt: "Die rechtsstaat, wat heb ik daar nu mee?"'

Onze rechtsstaat is volgens Donner niet los te zien van onze democratie. Sterker nog, de democratie legitimeert de rechtsstaat, zegt hij. Veranderingen onder de bevolking moeten volgens hem doorwerken in de wetten en regels, in het recht. Maar is een democratische rechtsstaat er dan niet voor bedoeld om bepaalde waarden die zich door de eeuwen heen hebben opgebouwd te waarborgen? Om de rechten van minderheden te beschermen bijvoorbeeld? Om verdachten of veroordeelden te beschermen tegen volkswoede? 'Dat is het punt. Als men objectieve waarden

maakt, vertaald in wetten, en dan zegt: ook als negenennegentig procent van de bevolking het niet wil, dan moet het nog. Waar berust dat dan op?' In een democratische rechtsstaat bestaat volgens de vicepresident dan ook geen onbetwiste, objectieve vorm van rechtvaardigheid. Persoonlijk kent hij wel objectieve waarden toe aan rechtvaardigheid. 'Maar dat is waar *mijn* idee van rechtvaardigheid op berust. Voor een belangrijk deel is dat geloof en mensbeeld. De essentie van democratie is nu juist dat dat nooit bij alle mensen hetzelfde zal zijn. En hoe verzinnen we een mechanisme zodat we, ook als mensen fundamenteel met elkaar van mening verschillen, tot besluitvorming kunnen komen? Daar is democratie een aspect van, maar recht evenzeer. Een belangrijk element van democratie is dat het zich in recht vertaalt.'

Spanningen

De rechtsstaat is volgens Donner dus niet in het bijzonder in gevaar, omdat hij de rechtsstaat ziet als onderdeel van een groter systeem, de democratische rechtsstaat. Wel spreekt de vicepresident van spanningen binnen het statelijk bestel. 'Onmiskenbaar, in de financiële en economische crisis die we de afgelopen tijd hebben doorgemaakt, en bij alle veranderingen die in gang zijn gezet, moet je constateren dat verschillende instituties onder druk zijn komen te staan. De rechterlijke macht. Maar ook de traditionele rol van de Tweede en Eerste Kamer en die van politieke partijen. Dus het is niet verbazingwekkend dat wat dat betreft sommige mensen het gevoel hebben van: wat gebeurt er? Gaat dit wel goed? Op sommige momenten kun je heel wel je vraagtekens plaatsen bij wat er gebeurt.'

De vicepresident schrikt ervoor terug om concreet te worden. Op plannen van de regering, zoals het voornemen om het Wetboek van Strafvordering op de schop te nemen en daarmee het strafvorderlijke legaliteitsbeginsel in te



perken, wil hij niet reageren als voorzitter van de Afdeling advisering van de Raad van State. ‘Laat ik wachten tot we de voorstellen voor advies binnen hebben gekregen, om te kijken hoe groot en omvattend ze zijn.’ Ook de verschillen tussen het functioneren van het huidige ministerie van Veiligheid en Justitie en het ministerie van Justitie onder zijn ministerschap (2002-2006) wil hij niet benoemen.

Is Donner het eens met de veelgehoorde kritiek van Kamerleden en senatoren dat de regering adviezen van de Raad van State vaak niet goed gemotiveerd ter zijde schuift? ‘Het is aan de Kamerleden om de regering daarover te bevragen. Adviezen zijn mede daarvoor bedoeld. Het enkele feit dat Kamerleden op die basis vervolgens de regering weer eens het vuur nader aan de schenen leggen, is het bewijs dat adviezen, ook al worden ze niet volledig overgenomen door de regering, een functie hebben.’

Maar ook Donner heeft het gevoel dat de wetgever soms te lichtvaardig aan adviezen van het belangrijkste adviesorgaan voorbijgaat. ‘Maar dat is één kant van het verhaal. Ik wijs op de voorstellen voor de invoering van de kostendekkende griffierechten in 2011. Die zijn niet doorgegaan na advies van de Raad van State.’ Donner vindt dan ook niet dat de Raad van State meer macht moet krijgen. ‘Dan krijgt de Raad van State als adviseur een andere rol. Je krijgt dan eigenlijk een prealabele rechterlijke functie. Als je constateert: “Ja luister eens, als wij zeggen dat een wet niet mag, dan mag die niet”, zou dat onmiddellijk vragen oproepen over de manier waarop de Raad van State nou eigenlijk is samengesteld. Ook is het mijn ervaring dat als de Raad van State in een advies echt, althans, vrij duidelijk zegt: “Ja, dit is in strijd met die en die bepalingen”, de Eerste Kamer zo’n wetsontwerp in de regel niet zal vaststellen.’

Dat de Eerste Kamer te veel partijpolitieke afwegingen maakt, in plaats van de bredere algemene politieke

overwegingen van voorheen, is geen punt waar Donner zich aan stoort. De Eerste Kamerleden maken volgens hem gebruik van hun staatsrechtelijke bevoegdheid. En door de verbroekeling van de politiek in de Tweede Kamer, is hun ruimte toegenomen.

Tegengeluid

De ontwikkelingen binnen de rechtsstaat raken ook de advocatuur. De Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) ziet het daarom als een belangrijke taak om voor de rechtsstaat op

‘Als je door je oogharen kijkt, zie je een grote overeenkomst tussen landen’

te komen. Bijvoorbeeld om een tegengeluid te laten horen tegen de bezuinigingen die de toegang tot het recht belemmeren of tegen voorstellen die een gevaar vormen voor de van de staat onafhankelijke positie van de advocatuur. Ook Donner denkt dat de Orde hierin een rol heeft, maar aan die rol zijn volgens hem grenzen verbonden. ‘De Orde is er primair voor om de advocatuur te laten functioneren als onderdeel van de rechtspraak, om ervoor te zorgen dat advocaten die kwaliteiten waarborgen, zodat rechters, als ze een advocaat voor zich hebben, op hun deskundigheid en beroepsintegriteit kunnen vertrouwen.’ Dat de Orde zich ook in adviezen uitlaat over wetsvoorstellen, is volgens Donner vanuit de beroepsorganisatie goed te begrijpen. ‘Maar al gauw ontdek je dat de ene groepering binnen de advocatuur er heel anders over denkt dan de andere. En de Orde van Advocaten blijft wel een dwangorganisatie. Je moet er lid van zijn, je kunt

er niet buiten. De Orde vervult in die zin een publieke functie.’ Daarom is Donner van mening dat de Orde zich beter niet kan mengen in politieke discussies waar verschillende groeperingen binnen de advocatuur anders over kunnen denken, zoals een discussie over de strafhoogte. ‘Als de Orde als belangenorganisatie deel wil nemen aan het debat, dan kan de Orde moeilijk nog meer als algemene publieke organisatie functioneren. Althans, daar zit een spanning tussen.’

Zouden er volgens Donner Europese standaarden moeten komen voor een rechtsstaat? ‘Die hebben we voor een deel al. Enerzijds in het Verdrag van Rome, anderzijds in het Europees Handvest. En de rechters in Nederland, meer nog dan vaak rechterlijke colleges in andere landen, maken daar gebruik van om beleid en wetgeving aan te toetsen.’ Uniforme regels op Europees niveau zouden volgens Donner meer weerstand dan winst creëren. ‘Bovendien denk ik dat je dan uit het oog verliest, dat als je door je oogharen kijkt, er al een vrij grote overeenkomst is tussen de verschillende landen. Als je regels wilt gaan vastleggen, ga je ruzie maken over de tien of twintig procent waarin je van mening verschilt. Daarin misken je de tachtig procent waar je het eigenlijk over eens bent. En dan schep je tegenstellingen in de staart, die zullen doorwerken in de hoofdmoot.’

Donner vindt het dan ook ‘helemaal niet zo slecht’ om op bepaalde terreinen eerst via rechtspraak van geval tot geval te beslissen en te komen tot ‘een verzameling, een lichaam van uitspraken, om daar vervolgens de regels uit te destilleren. Zo hebben we het bijvoorbeeld ook in het stakingsrecht gedaan. Omdat, als je op die terreinen begonnen was om te gaan discussiëren over de regels, je er nooit uitgekomen was’.

Een rechtsstaat volgens Donner luistert naar de stem van het volk en past – in het licht daarvan – daar het recht op aan. ‘Recht om recht te zijn, moet ook kunnen veranderen.’



PUTTERS ADVOCATUUR SPRINGT VOOR ALS, STEUNT U ONS?

Amsterdam City Swim 7 september • 2014

ALS (Amyotrofische Lateraal Sclerose) is een zeer ernstige spier/zenuw-ziekte, waar door de zenuwcellen in het ruggenmerg en de hersenen langzaam afsterven. Spiergroep voor spiergroep valt uit. Gemiddeld leeft iemand nog maar drie jaar nadat de diagnose gesteld is. Over de oorzaak is nog steeds weinig bekend. Daarom werft Stichting ALS Nederland fondsen voor onderzoek.



› SPONSOR OF DONEER ALS JE EEN VERSCHIL WILT MAKEN!

- Wie:** Wij zijn 29 zwemmers die iets moois willen neerzetten voor een belangrijk doel;
- Waarom:** Wij gaan door met de strijd tegen ALS voor alle mensen die in aanraking komen met de ziekte ALS;
- Wat:** Daarom willen wij meer onderzoek naar de oorzaken van en medicijnen voor deze vreselijke ziekte;
- Doel:** Wij willen dat anderen dit leed bespaard blijft;
- Hoe:** Wij zwemmen zoveel mogelijk geld bij elkaar;
- Waar:** Op 7 september zwemmen wij ieder 2014 meter door de Amsterdamse Grachten;
- U?:** Als het u ook raakt, zouden wij graag om uw financiële steun vragen!
- Reden?:** U maakt de kans groter, dat het anderen niet zal raken!

DONEREN:

Kan via de website van de Amsterdam City Swim:
www.amsterdamcityswim.nl/participants/view/elize-putters
 of via onze eigen Stichting ALShetjeraakt

IBAN NL 54 ABNA 0466 7534 03



Stichting ALShetjeraakt

P/a Kleine Wiel 15
 4207 AM Gorinchem
 KVK 60435143
www.ALShetjeraakt.nl
info@ALShetjeraakt.nl

Alvast bedankt voor uw steun, Elize Putters

Specialiseren in slachtoffers

Slachtoffers van criminaliteit krijgen meer en meer rechten, dus moeten hun advocaten ook steeds deskundiger zijn. In september beginnen een verplichte basisopleiding en een specialisatieopleiding.



Emiel van Dongen

In 2004 werd met de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring een grote stap gezet in de slachtofferemancipatie: het slachtoffer kon eindelijk van zich laten horen in het strafproces, zij het nog niet op de zitting. Een decennium later zijn er tal van rechten bij gekomen, zoals het recht om het strafdossier in te zien, het

recht om geïnformeerd te worden over het detentieverloop van de verdachte en meest recent het conservatoir beslag op het vermogen van de verdachte ten behoeve van slachtoffers.

Momenteel zijn er zo'n vijfhonderd advocaten die slechts één toevoeging op jaarbasis aanvragen voor een slachtofferzaak, terwijl een groep van slechts

vijftien tot twintig advocaten jaarlijks tien tot vijftien zaken doet. Met het oog op de complexiteit van dit soort zaken en de snelle ontwikkelingen binnen dit werkkterrein, moeten deze verhoudingen volgens staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven (VVD) verschuiven. 'In het ziekenhuis wil je ook worden geopereerd door een

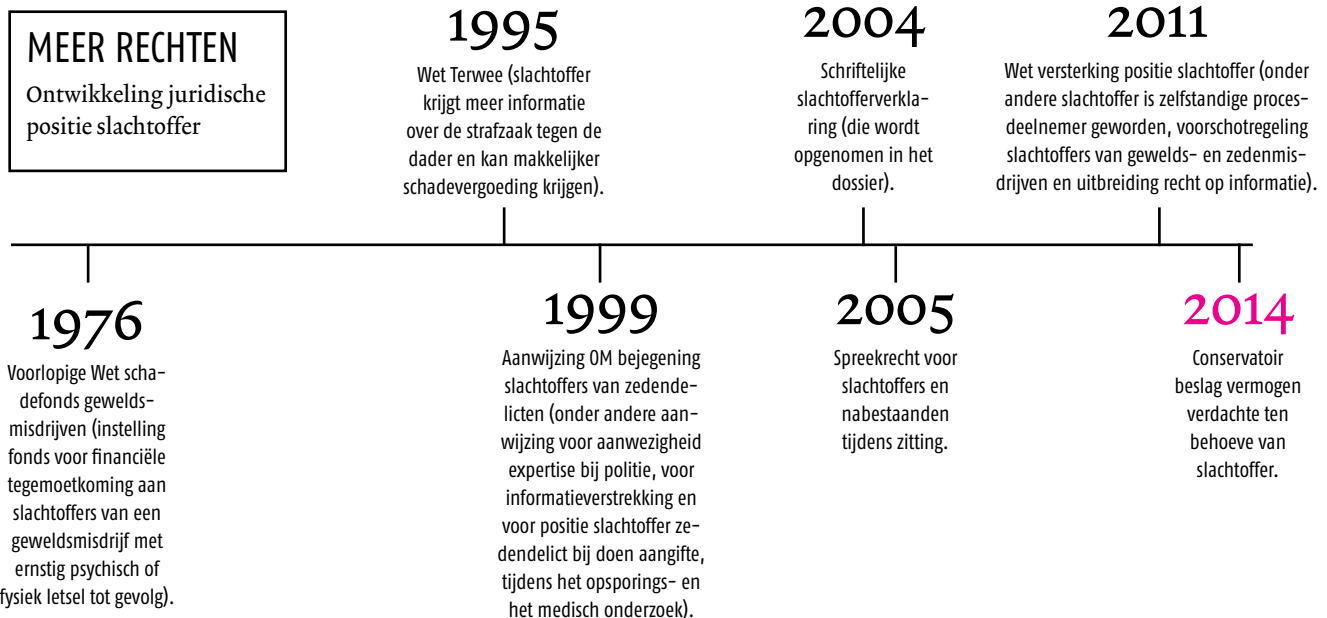




Foto: ANP

Richard Korver stelde voor om specialisatieopleiding op te richten.

Slachtofferadvocaat

Hoe steekt de opleiding in elkaar?

Per september starten de basisopleiding en specialisatieopleiding slachtofferadvocatuur, die zijn ontwikkeld door het ministerie van Veiligheid en Justitie, de Nederlandse Orde van Advocaten, de Raad voor Rechtsbijstand en de beroepsorganisaties Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zedenslachtoffers (LANGZS), Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade (ASP) en Vereniging van Letselschade Advocaten (LSA).

De basisopleiding van vier dagen wordt gegeven door verschillende organisaties en levert twintig opleidingspunten op. Het volgen van de opleiding óf een lidmaatschap van LANGZS, ASP of LSA is sinds 1 juli van dit jaar vereist om een toevoeging te kunnen aanvragen in een slachtofferzaak. De specialisatieopleiding start in september aan het Willem Pompe Instituut van de Universiteit Utrecht. Advocaten kunnen deelnemen als zij de basis cursus hebben gevolgd, dan wel minimaal acht jaar ervaring hebben op het gebied van strafrecht, privaatrecht, letselschaderecht of aansprakelijkheidsrecht. De opleiding bestaat uit twintig bijeenkomsten en is goed voor 51 punten. Tijdens beide opleidingen wordt aandacht besteed aan bijvoorbeeld aangifte, politieonderzoek, spreekrecht, (civiele) aansprakelijkheid en schadevergoeding, verjaring en psychische aspecten van slachtofferschap. De specialisatieopleiding heeft daar bovenop speciale bijeenkomsten over bijvoorbeeld verhoren tijdens het voorbereidend onderzoek, verlies aan arbeidsvermogen en contact met de pers.

chirurg die vaker dezelfde operatie doet,' stelt Teeven.

Eén van Teevens wapens in zijn strijd voor kwaliteitsverbetering van de rechtsbijstand aan slachtoffers van zware criminaliteit: een verplichte basisopleiding, die vanaf september wordt gegeven. Advocaten komen sinds 1 juli nog slechts in aanmerking voor een toevoeging in slachtofferzaken als zij deze basisopleiding hebben gevolgd óf lid zijn van de beroepsverenigingen LANGZS, ASP en LSA – die zelf voorwaarden aan het lidmaatschap stellen.

Richard Korver van Korver & Van Essen Advocaten werd, als voorzitter van LANGZS, door het ministerie gevraagd om mee na te denken over de inhoud van de basisopleiding. Van het moment heeft hij gebruikgemaakt door een specialisatieopleiding voor te stellen voor advocaten die een extra stap willen zetten. Het voorstel werd met open armen ontvangen door Teeven. Dankzij een subsidie van diens ministerie blijven de deelnamekosten voor de opleiding beperkt.

Het werd hoog tijd voor deze twee opleidingen, stelt Korver: 'Ik denk niet

dat er binnen de slachtofferadvocatuur meer fouten worden gemaakt dan in andere rechtsgebieden. Maar het is wel werk waarbij je vrij grondige kennis moet hebben van zowel het civiele recht als het strafrecht. Bovendien ontwikkelen de rechten voor het slachtoffer zich razendsnel. Veel van de rechten die er nu zijn, bestonden vijf jaar geleden nog niet.'

De complexe overlap tussen civiel (letselschade)recht en strafrecht laat zich volgens hoogleraar privaatrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en docent van de specialisatie-

opleiding Siewert Lindenberg goed illustreren aan de hand van de volgende casus: na een festival in Spaarnwoude wordt een man hard op zijn hoofd geslagen met een scooterslot. Hij loopt een schedelbasisfractuur op en verliest zijn reukvermogen. Misschien nog wel erger: hij blijft kampen met hoofdpijn, concentratieproblemen en vermoeidheidsklachten, waardoor hij niet meer kan werken. De Rechtbank Noord-Holland veroordeelt de verdachte voor zware mishandeling. De vordering van de benadeelde partij wordt slechts ten dele toegewezen. Niet toegekend wordt de post 'verlies zelfwerkzaamheid' à 29.339 euro. De afhandeling daarvan zou een 'onevenredige belasting van het strafproces' opleveren.

Hersenletsel is vaak complexe schade, stelt Lindenberg: 'Het risico bestaat daarbij dat de strafrechter de afdoening van de vordering een onevenredige belasting vindt. Het slachtoffer kan dan geen beroep doen op de voorschotregeling, die bepaalt dat slachtoffers een voorschot krijgen van de staat als ze nog recht hebben op schadevergoeding van de dader. Juist in de gevallen waarin een voorschot het hardst nodig is, vist de benadeelde dan achter het net. Het vergt veel expertise om een vordering zo in te kleden dat ook de strafrechter ermee uit de voeten kan.'

Verwachtingen

De opleidingen bieden meer dan alleen de juridische basis. Er is ook veel aandacht voor vaardigheden als gesprekstechnieken, omgaan met de pers en verwachtingenmanagement. 'Vaak heeft het slachtoffer te veel verwachtingen van het proces en te weinig kennis over wat hem allemaal kan overkomen als hij eenmaal in het proces zit. Als de discrepantie tussen verwachtingen en uitkomst te groot is, bestaat de kans op secundaire vic-

timisatie,' legt advocaat en docente van zowel de basis- als specialisatieopleiding Frédérique ten Berge van Ten Berge Leerkotte Advocaten uit. Slachtoffers worden primair slachtoffer van het delict. Voelen ze zich tekortgedaan door het strafrechtelijke systeem, de politie, het Openbaar Ministerie, de rechter, of zelfs hun advocaat of eigen sociale omgeving, dan kunnen ze zich opnieuw slachtoffer voelen. Dit is de

'In het ziekenhuis wil je ook worden geopereerd door een chirurg die vaker dezelfde operatie doet'

zogenheten secundaire victimisatie. Het beste voorbeeld van secundaire victimisatie is voor Victor Jammers, lid van de raad van bestuur van Slachtofferhulp Nederland, een voorval rondom nabestaanden van een levensdelict. Op de dag dat het hoger beroep zou dienen, kwamen ze aan bij het hof. Daar hoorden ze dat de zitting was uitgesteld. Jammers: 'De advocaat van de verdachte was geïnformeerd over het uitstel, de officier wist het, maar zij niet. Je hebt je als nabestaande geestelijk voorbereid en een hele reis gemaakt. En dan blijkt vervolgens dat niemand in het systeem eraan heeft gedacht om je in te lichten. Dat wekt de indruk dat jij er niet toe doet.'

In dit voorbeeld had de advocaat van (de nabestaanden van) het slachtoffer

weinig kunnen uitrichten, maar meestal is dit volgens Jammers anders. 'Als advocaten het risico kennen, zal het gros van de gevallen van secundaire victimisatie kunnen worden voorkomen.' Het kan bijvoorbeeld, zo stelt Korver, door met cliënten mee te gaan naar een getuigenverhoor, aangezien dit dempend kan werken. Soms ook raadt hij cliënten juist af om naar een bepaald onderdeel van de zitting te gaan. Korver: 'Het kan iemand overhoop trekken om bepaalde informatie aan te horen.' Heeft hij een voorgevoel dat er bij de uitspraak vrijspraak gaat volgen, dan waarschuwt hij vooraf: 'Ik heb liever dat ze dat in de beslotenheid van mijn spreekkamer horen, dan in de rechtszaal.'

Voor de opleidingen zijn docenten uit bijvoorbeeld de advocatuur, de politie, het Openbaar Ministerie, de zittende magistratuur, Slachtofferhulp en GGZ gevraagd. Juist omdat het vakgebied van de slachtofferadvocatuur zo in beweging is, wordt er bij elke bijeenkomst tijd ingeruimd voor discussie en eigen ervaringen van de deelnemers.

De emancipatieslag van het slachtoffer is snel gegaan en zal, gezien het huidige politieke tij, ook nog wel een tijd blijven voortduren. Het is een ontwikkeling waar niemand het mee oneens kan zijn, constateert hoogleraar Lindenberg. 'Bovendien leidt het ook een beetje af van de onmacht die we hebben inzake dadervervolging: daar is met beperkte middelen niet zoveel te verbeteren. En er is een bewindsman die dat goed heeft gezien.'

Korver stelt dat de emancipatie van slachtoffers in het strafproces pas net op stoom komt: 'Zoals nota bene Gerard Spong eerder dit jaar al zei: slachtofferrechten zijn mooi, maar je moet ze wel kunnen afdwingen. Daar is in Nederland nog een wereld te winnen.'



Ferry Mingelen



Walter Hendriksen



Carrie Jansen



Rechtsstaat in
recessie



Fred Teeven



Thom de Graaf



Christiaan Alberdingk Thijm



Toren C

Volg 2 vakinhoudelijke sessies!

Met een ruime keuze uit **16 sessies** van diverse specialisatieverenigingen en andere aanbieders.



Deelname € 175



Tot 26 september **Combitarief**
(patroon & stagiaire) € 200


(alle bedragen zijn exclusief btw)

Het jaarcongres dat u niet wilt missen!

Sponsors

movir

 **Kluwer**
a Wolters Kluwer business

 **Bju** Boom Juridische uitgevers

balie+

 **QuoVadis**
QuoVadis Trustlink b.v.

BaseNet

LEGALINTELLIGENCE

 **PO**
Online

 **VU** VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM VU Law Academy

 **DIALOGUE BV**
ADVIES COACHING MEDIATION TRAINING

 **VADICE**
VRIJE ADVOCATEN
DE WERKING

Internationaal Strafhof
in zitting over etnisch
geweld in Congo.



Strafrechtelijke lusten, mensen- rechtelijke lasten

Nederland wil *legal capital of the world* zijn, maar dat heeft
vreemdelingen- en mensenrechtelijke consequenties. Wat te doen
met de binnengehaalde getuigen als ze willen blijven?



Trudeke Sillevius Smitt

Aan het begin van deze zomer zette Nederland drie Congolezen uit die voor het Internationaal Strafhof in Den Haag (ICC) hadden getuigd. Ze werden overgedragen aan de Congolese autoriteiten en naar een onbekende locatie gebracht. 'Het was deze mannen duidelijk wat hun te wachten stond: een onmenselijke behandeling. Misschien niet meteen, maar op termijn,' zegt een van hun advocaten Flip Schüller. 'Volgens cliënten zal president Joseph Kabila nooit vergeten dat zij hem voor een internationaal forum als het ICC beschuldigd hebben van medebetrokkenheid bij schending van het internationaal strafrecht.' Ook Amnesty International en Human Rights Watch maken zich grote zorgen over het lot van de drie.

De getuigen hadden na het afleggen van hun verklaringen in Nederland asiel aangevraagd. De zaak riep indringende vragen op. Kúnnen gedetineerden van het ICC wel in Nederland asiel aanvragen? De Nederlandse regering vond van niet. Maar de vraag werd uiteindelijk door de Rechtbank Amsterdam met 'ja' beantwoord: de getuigen vielen weliswaar onder de jurisdictie van het ICC, maar dat strafhof heeft geen eigen territorium. Ze bevonden zich volgens de rechtbank op Nederlands grondgebied, en konden nergens anders naartoe. Een asielaanvraag zou het functioneren van het ICC niet doorkruisen. Dus aanvragen mocht. Alleen, asiel kregen ze niet. De drie 'kregen 1f tegengeworpen', zoals juristen in het vreemdelingenrecht zeggen: ze waren vermoedelijk oorlogsmisdadigers, en die krijgen op grond van artikel 1f Vluchtelingenverdrag geen vluchtelingenstatus.

Daarmee diende zich een vraag aan. Niemand mag worden teruggestuurd naar een land waar hem een onmenselijke behandeling te wachten

staat (verbod van refoulement). Maar het strafhof had aan Congo toegezegd de getuigen, die daar voor hun komst naar het ICC al jaren zonder aanklacht vastzaten op verdenking van betrokkenheid bij de gruwelen in Oost-Congo, direct na hun getuigenis terug te sturen. Nederland op haar beurt stelde zich op het standpunt dat het geen verantwoordelijkheid onder het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens zou dragen voor de uitzetting. Dat was volgens staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven (VVD) de zaak van het strafhof, dat de getuigen naar Nederland had gehaald.

Eind juni besliste de Afdeling rechtspraak van de Raad van State anders: Nederland droeg mensenrechtelijke verantwoordelijkheid, maar Nederland mocht wél uitzetten, omdat het mocht afgaan op garanties die het ICC inmiddels van Congo had gekregen, waaronder extra beveiliging in detentie en regelmatig toezicht door het ICC op de veiligheidssituatie van de betrokkenen. En zo vertrok op 6 juli een vliegtuig met de drie getuigen aan boord richting Congo. Hun Nederlandse raadsliden meldden: 'Ze zijn bij aankomst direct gearresteerd en verblijven op een voor ons onbekende locatie.'

Dossier gesloten? Amnesty en Human Rights Watch stellen dat Nederland zelf garanties van Congo had moeten vragen, en eigen controlemogelijkheden zou moeten hebben. Andere organisaties zoals VluchtelingenWerk en de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties UNHCR houden zich opvallend stil, mogelijk wegens de politieke gevoeligheid van het dossier.

In antwoord op Kamervragen van D66 antwoordde staatssecretaris Teeven (Veiligheid en Justitie, VVD) dat Nederland niet zelf gaat monitoren of Congo zich aan de gemaakte afspraken

houdt. Alle verantwoordelijkheid ligt volgens hem bij het ICC. Gaat het toch fout met deze getuigen, dan zal dit in het gezicht van Nederland terugwaaien. Tegenstanders roepen nu al dat Nederland als uitzettend land zich niet achter afspraken tussen Congo en het ICC had mogen verschuilen.

Volgens Human Rights Watch riskeert Nederland medeplichtig te worden aan mogelijke mensenrechtenschendingen in Congo. En de volgende kwestie dient zich mogelijk binnenkort al aan: onlangs heeft een Congolese verdachte die door het ICC in eerste instantie is vrijgesproken ook asiel aangevraagd. Ook hij kreeg artikel 1f Vluchtelingenverdrag tegengeworpen, maar de rechtbank heeft geoordeeld dat dat besluit onvoldoende was gemotiveerd. Het hoger beroep in de strafzaak loopt nog.

Goede relaties

Had Nederland of het ICC de vervolging van de drie Congolezen beter zelf ter hand kunnen nemen? Dan zou uitzetting niet aan de orde zijn geweest en hadden de betrokkenen toch strafrechtelijk verantwoording moeten afleggen. Joris van Wijk, universitair hoofddocent criminologie en directeur van het Center for International Criminal Justice aan de Vrije Universiteit Amsterdam: 'Misschien waren dat formele mogelijkheden, maar Congo wilde de getuigen terug. Het ICC heeft belang bij een goede verhouding met Congo voor verdere samenwerking op strafrechtelijk gebied, en Nederland heeft belang bij een goede relatie met Congo, bijvoorbeeld in verband met het uitzetten van illegale Congolezen. Die samenhangende belangen maken dit dossier zo lastig.'

Met een permanent strafhof binnen onze landsgrenzen zal het niet de laatste keer zijn dat Nederland te maken

krijgt met (vermoedelijke) oorlogsmisdadigers uit andere landen voor wie na een getuigenis, vrijspraak of het uitzitten van hun straf een oplossing moet worden gevonden. In Tanzania, waar het Rwanda-tribunaal van de Verenigde Naties zetelt, is dat tot nu toe niet volledig gelukt, zo blijkt uit onderzoek van Joris van Wijk.

Het in Arusha gezetelde Rwanda-tribunaal opende in 2004 een *safehouse* voor voormalige verdachten en – later – vrijgekomen veroordeelden van het tribunaal. Ze durven niet terug naar Rwanda en zijn volgens Van Wijk ook (vrijwel) nergens anders welkom. Ze mogen Tanzania niet verlaten en ze mogen niet werken. Deze mensen leven dus soms al tien jaar in een soort niemandsland. Aan het eind van dit

jaar sluit naar verwachting het Rwanda-tribunaal. En niemand weet wat er dan met deze (naar schatting) negen mensen-met-een-luchtje moet gebeuren. De aantallen zijn klein, maar de ogen van de wereld zijn erop gericht. Er zal Nederland en het ICC veel aan gelegen zijn zo'n niemandsland te voorkomen.

Wetenschapper Joris van Wijk, ziet mogelijkheden om problemen als met de Congolese getuigen te voorkomen dan wel op te lossen: 'Je zou bij in het buitenland gedetineerde getuigen kunnen denken aan een getuigenverklaring met behulp van videoconferencing, vanuit het land waar zij vastzitten. Maar hoe vrij is een verklaring die een getuige in zo'n land vanuit detentie aflegt? En in hoeverre

schaadt het zijn recht op een *fair trial*, als hij in dat land verdachte is? Je kunt andere landen vragen getuigen na hun verschijning voor het strafhof op te nemen, maar het is de vraag in hoeverre zij daartoe bereid zullen zijn. De problemen die de VN bij het Rwanda-tribunaal ondervinden bij het opnieuw vestigen van vrijgesproken verdachten zijn in dat opzicht niet hoopgevend.' Waar het om vrijgesproken verdachten gaat, ziet hij evenmin een eenvoudige oplossing. Wel zou Nederland volgens Van Wijk kunnen kiezen voor een minder krampachtige benadering: 'Nederland is relatief actief met het weigeren van asiel op grond van artikel 1f Vluchtelingenverdrag, maar dat hoeft niet. Je kunt ook zeggen: het proces is geweest, we sluiten het af.' <<

Juridische cursussen op maat



**Het Eggens Instituut
voor juridisch
postacademisch
onderwijs**


**T: 020 - 5253407 of
pao-fdr@uva.nl**



UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
Juridisch Postacademisch Onderwijs



U schetst de contouren, wij vullen het kader



Casper, adviseur bij OpMaat

“Ik zorg ervoor dat u zonder problemen en kosteloos overstapt.”

OVERSTAPADVIES

van de mensen van OpMaat

OpMaat: de complete en actuele online database voor juridische vakinformatie.

Nu is overstappen wel erg eenvoudig. Hebt u nog een overeenkomst met een concurrerend product?

Geen probleem! U kunt tot het einde van de resterende looptijd gratis gebruik maken van OpMaat. Direct overstappen? Bel ons op 070 378 93 13.

Ervaar OpMaat zelf en ga naar opmaat.sdu.nl

Sdu oprecht
de beste
keuze

Gezichtspunten- catalogi in de civiele rechtspraak

Gebruik van de gezichtspunten-catalogi kan ertoe leiden dat zeer relevante factoren buiten beeld blijven en dus niet meewegen in het oordeel van de rechter.



Jeroen Quist¹

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw maakt de Hoge Raad in zijn – voornamelijk civielrechtelijke – rechtspraak gebruik van zogenoemde gezichtspunten-catalogi. Een gezichtspunten-catalogus is een lijst(je) waarin wordt aangegeven welke factoren voor de te beoordelen zaak van belang zijn of van belang kunnen zijn.² Alom bekende en nog steeds toegepaste voorbeelden (van het eerste uur) zijn de catalogi uit het Kelderluik-arrest³ en het arrest-Saladin/HBU.⁴ De zogenoemde Kelderluik-factoren vormen wellicht de bekendste gezichtspunten-catalogus uit de rechtspraak van de Hoge Raad. In het Kelderluik-arrest oordeelde de Hoge Raad dat de vraag of, kort gezegd, sprake is van onrechtmatige gevaarzetting met inachtneming van alle omstandigheden

van het geval moet worden beoordeeld. Daar voegde hij aan toe dat daarbij niet alleen moet worden gelet op 1) de mate van waarschijnlijkheid waarmee de niet-inachtneming van de vereiste oplettendheid en voorzichtigheid kan worden verwacht, maar ook op 2) de grootte van de kans dat daaruit ongevalen ontstaan, 3) de ernst die de gevolgen daarvan kunnen hebben en 4) de mate van bezwaarlijkheid van te nemen veiligheidsmaatregelen.

In de praktijk zien we met regelmaat dat partijen en – in navolging daarvan – ook de rechter zich beperken tot de gezichtspunten die de Hoge Raad in het voor hun zaak relevante arrest heeft voorgeschoteld. Daardoor kunnen echter mogelijk zeer relevante factoren buiten beeld blijven waardoor zij niet betrokken (kunnen) worden in de oordeelsvorming van de rechter.

De rechtspraak van de Hoge Raad

Een gezichtspunten-catalogus wordt in de rechtspraak van de Hoge Raad dikwijls voorafgegaan door de overweging dat het antwoord op een bepaalde (rechts)vraag afhankelijk is van alle

omstandigheden van het geval. Deze frase is een standaardformule van de Hoge Raad geworden.⁵ Vanzelfsprekend kan de overweging dat acht moet worden geslagen op *alle* omstandigheden van het geval nooit letterlijk worden genomen. Het zal steeds gaan om de *relevante* omstandigheden van het geval, om een selectie van de feiten en omstandigheden die rechtens van belang zijn.⁶

De enkele verwijzing naar de omstandigheden van het geval geeft niet aan welke factoren van belang zijn of kunnen zijn. Helemaal nietszeggend is zo een verwijzing echter ook niet. De frase ‘alle omstandigheden van het geval’ geeft in elk geval aan dat er op voorhand geen feiten en omstandigheden van de beoordeling mogen worden uitgesloten. De omstandigheden van het geval bieden, zo schreef Nieuwenhuis, dus een rijke

1 Jeroen Quist is advocaat bij Olie & De Jonge Advocaten te Goes. De auteur promoveerde op 23 mei 2014 aan de Erasmus Universiteit Rotterdam op een proefschrift waarin de functies van gezichtspunten-catalogi centraal staan: J.P. Quist, *Gezichtspunten in het privaatrecht, in het bijzonder het arbeidsrecht* (diss. EUR), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014.

2 Zie hierover ook Asser-Vranken, *Vervolg*, nr. 106.

3 HR 5 november 1965, *NJ* 1966, 136, m.nt. GJS.

4 HR 19 mei 1967, *NJ* 1967, 261, m.nt. GJS.

5 Aldus ook reeds J.M. Barendrecht, *Recht als model van rechtvaardigheid* (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 1992, p. 9.

6 Vgl. P.T.J. Wolters, *Alle omstandigheden van het geval* (diss. Nijmegen), Deventer: Kluwer 2013, p. 30.

bron waaruit argumenten kunnen worden geput.⁷

Door het formuleren van gezichtspunten kan de Hoge Raad⁸ richting geven bij de zoektocht naar de relevante factoren in een bepaald soort zaken. Het scheppen van duidelijkheid ten aanzien van het antwoord op de vraag welke factoren van belang zijn of kunnen zijn, wordt dan ook niet voor niets als één van de functies van gezichtspuntencatalogi aangemerkt.⁹ H. Drion, oud-vicepresident van de Hoge Raad, bracht in een interview in 1984 al naar voren dat het de Hoge Raad bij het formuleren van een gezichtspuntencatalogus te doen is om het verstrekken van duidelijkheid en dan vooral ten aanzien van die factoren waarvan de raadsheren verwachten dat die gemakkelijk over het hoofd worden gezien.¹⁰

Geen enkele door de Hoge Raad geformuleerde gezichtspuntencatalogus heeft een limitatief karakter. Dat betekent dat de genoemde gezichtspunten steeds ook met andere relevante feiten en omstandigheden kunnen worden aangevuld. De vraag rijst wel of het formuleren van relevante factoren in een lijst(je) met gezichtspunten niet tot verstarring leidt, in die zin dat partijen zich uitsluitend of vooral concentreren op de door de Hoge Raad aangereikte factoren, terwijl andere mogelijk (zeer) relevante aspecten daardoor over het hoofd worden gezien.

Uit sommige uitspraken lijkt dit beeld inderdaad voort te vloeien en wordt eraan voorbijgegaan dat geen sprake is van een limitatieve opsom-

ming. Bij wijze van voorbeeld noem ik het vonnis van de Rechtbank Den Bosch van 25 april 2007.¹¹ In deze uitspraak waren de in het Kelderluik-arrest genoemde (en hiervóór opgesomde) gezichtspunten aan de orde. De rechtbank overwoog dat het in het leven roepen van een gevaarzettende situatie tot aansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW kan leiden, indien voldaan is aan de criteria die de Hoge Raad in het Kelderluik-arrest heeft geformuleerd. Afgezien van het feit dat de Kelderluik-factoren geen criteria zijn waaraan wel of niet is voldaan, maar die een nadere inkleuring en afweging vergen, gaat de rechtbank er aan voorbij dat de toetsing niet tot de vier door de Hoge Raad genoemde gezichtspunten beperkt is. De rechtbank lijkt geen ruimte te laten voor eventuele andere relevante feiten en omstandigheden, terwijl dat uitdrukkelijk wel de bedoeling van de Hoge Raad is.

Wanneer we de lagere rechtspraak bekijken na het arrest-Van Hese/De Schelde¹² over de vraag of een beroep op verjaring van een zogenoemde asbestclaim naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is, dan valt op dat de beoordeling in veruit de meeste gevallen beperkt blijft tot de zeven uitdrukkelijk door de Hoge Raad in dit arrest genoemde gezichtspunten.¹³ De Hoge Raad overwoog in dit arrest dat, als gezichtspunten waarvan de rechter blijkt moet geven deze in zijn beoordeling te hebben betrokken, vallen te noemen:

- of het gaat om vergoeding van vermogensschade dan wel van nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, en – mede in verband daarmee – of de gevorderde schadevergoeding ten goede komt aan het slachtoffer

zelf, diens nabestaanden dan wel een derde;

- in hoeverre voor het slachtoffer respectievelijk zijn nabestaanden ter zake van de schade een aanspraak op een uitkering uit anderen hoofde bestaat;
- de mate waarin de gebeurtenis de aangesprokene kan worden verweten;
- in hoeverre de aangesprokene reeds vóór het verstrijken van de verjaringstermijn rekening heeft gehouden of had behoren te houden met de mogelijkheid dat hij voor de schade aansprakelijk zou zijn;
- of de aangesprokene naar redelijkheid nog de mogelijkheid heeft zich tegen de vordering te verweren;
- of de aansprakelijkheid nog door verzekering is gedekt; alsmede
- of na het aan het licht komen van de schade binnen redelijke termijn een aansprakelijkstelling heeft plaatsgevonden en een vordering tot schadevergoeding is ingesteld.

Uit bestudering van de lagere rechtspraak volgt dat in niet meer dan ongeveer 25 procent van de zaken ook aandacht is besteed aan andere dan deze door de Hoge Raad voorgeschotelde factoren. Daarbij valt tevens op dat het aantal verschillende ‘overige gezichtspunten’ zeer beperkt is.¹⁴

Dit kan wellicht worden verklaard doordat de gezichtspuntencatalogus uit het arrest-Van Hese/De Schelde *volledig* imperatief is. Dat betekent dat de rechter gehouden is om in de motivering van zijn beslissing op *alle* in het arrest genoemde gezichtspunten in te gaan. De Hoge Raad heeft deze ‘instructie’ aan de lagere rechter ook met zoveel woorden in zijn arrest opgenomen, zo bleek hiervoor. Dit imperatieve karakter lijkt ervoor te zorgen dat vaak sprake is van een beperkte toetsing; de gezichtspuntencatalogus uit Van Hese/De Schelde nodigt kennelijk niet uit tot het naar

7 J.H. Nieuwenhuis, ‘Hoi topoi. Het juiste gebruik van gemeenplaatsen in het recht’, in: E.H. Hondius e.a. (red.), *Quod licet* (Kleijn-bundel), Deventer: Kluwer 1992, p. 285.

8 Net als bij zogenoemde harde subregels en vuistregels, waarover Quist a.w. (noot 1), p. 29 e.v. Zie ook S.F. Sagel, *Het ontslag op staande voet* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2013, p. 232 e.v.

9 Zie verder over de verschillende functies van gezichtspuntencatalogi Quist a.w. (noot 1), p. 91 e.v., alsmede p. 545 e.v.

10 J.F. Bruinsma & N.J.H. Huls, ‘De civiele kamer van de Hoge Raad’, *NJB* 1984–19, p. 569 e.v.

11 *NJF* 2007, 286. Zie in gelijke zin Rb. Den Bosch 8 april 2009, JA 2009/82.

12 HR 28 april 2000, *NJ* 2000, 430, m.nt. ARB en m.nt. Jansen en Loonstra onder *JOR* 2000, 163.

13 Zie voor een uitvoerige analyse van de gezichtspunten uit dit arrest en de invulling daarvan in de lagere rechtspraak Quist a.w. (noot 1), hoofdstuk 5.

14 Idem, p. 388 e.v.

voren brengen van aanvullende factoren.¹⁵

Ontslag op staande voet

Een compleet ander beeld geeft de lagere rechtspraak bij ontslag op staande voet. In dit verband is vooral relevant het arrest-Schrijvers/Van Essen.¹⁶ In deze uitspraak heeft de Hoge Raad een catalogus met gezichtspunten geformuleerd die van belang (kunnen) zijn bij de beoordeling van de vraag of sprake is van een dringende reden voor ontslag op staande voet.

Ook deze catalogus is niet limitatief, terwijl slechts één van de door de Hoge Raad genoemde gezichtspunten verplicht is voorgeschreven.¹⁷ De Hoge Raad overwoog namelijk dat bij de beoordeling van de vraag of sprake is van een dringende reden de omstandigheden van het geval, in onderling verband en samenhang, in aanmerking moeten worden genomen. Daarbij, zo vervolgde de Hoge Raad, behoren in de eerste plaats in de beschouwing te worden betrokken de aard en ernst van hetgeen de werkgever als dringende reden aanmerkt, en verder onder meer de aard van de dienstbetrekking, de duur daarvan en de wijze waarop de werknemer die dienstbetrekking heeft vervuld, alsmede de persoonlijke omstandigheden van de werknemer, zoals zijn leeftijd en de gevolgen die een ontslag op staande voet voor hem zou hebben.¹⁸

In de lagere ontslag op staande voet-rechtspraak wordt in bijna zeventig pro-

‘Geen enkele catalogus is limitatief’

cent van de gevallen ook ingegaan op andere dan door de Hoge Raad genoemde factoren.¹⁹ In zeven op de tien zaken wordt in het oordeel van de rechter ook aandacht besteed aan gezichtspunten die niet in het arrest-Schrijvers/Van Essen zijn genoemd. Dat is één van de redenen dat de uitkomst van ontslag op staande voet-zaken in de regel niet eenvoudig te voorspellen is.²⁰ Er zijn zelfs verschillende zaken aan te wijzen die uitsluitend zijn beoordeeld en beslist op niet door de Hoge Raad genoemde factoren.²¹

Niet alleen is bij ontslag op staande voet het (relatieve) aantal zaken waarin overige gezichtspunten worden toegepast veel groter dan in zogeheten mesotheloomzaken, ook het aantal verschillende soorten aanvullende factoren is aanmerkelijk groter. In mijn onderzoek heb ik er tegen de dertig onderscheiden.²² Ik noem als voorbeeld: door de werkgever gehanteerde (gedrags-)voorschriften, de verwijtbaarheid en psychische gesteldheid van de werknemer, procedurele aspecten enzovoort.²³

Tot slot

De lagere rechtspraak bij diverse door de Hoge Raad geformuleerde gezichtspunten-catalogi laat een wat wisselend beeld zien ten aanzien van het antwoord op de vraag hoeveel ruimte er is voor de toepassing van overige, niet door de Hoge Raad genoemde, factoren. In elk geval blijkt uit de gezichtspunten-rechtspraak van de Hoge Raad duidelijk dat geen enkele catalogus limitatief is, zodat er altijd ruimte behoort te zijn om de gezichtspunten-catalogus met andere relevante factoren aan te vullen. Partijen kunnen wat dat aangaat dus creatief zijn; *partijen* en niet de rechter. Het ligt immers in de eerste plaats op de weg van de betrokken procespartijen om de voor hen relevante feiten en omstandigheden aan de rechter voor te houden, deze van een concrete invulling te voorzien en aan te geven waarom die factoren tot een bepaalde uitkomst van de procedure zouden moeten leiden. Gaat de rechter eigenhandig met niet door partijen gestelde en onderbouwde gezichtspunten aan de slag, dan ligt schending van diverse procesrechtelijke regels op de loer.²⁴

Iets anders is dat het feit dat partijen de door hen ‘gewenste’ gezichtspunten naar voren brengen, nog weinig zegt over de wijze waarop de rechter invulling aan de diverse factoren moet geven en – vervolgens – hoe deze tegen elkaar moeten worden afgewogen en aan het uiteindelijke oordeel van de rechter moeten bijdragen. Het zal geen verbaazing wekken dat dit één van de belangrijkste kritiekpunten op het hanteren van gezichtspunten-catalogi is. Dat is echter een discussie van een heel andere orde.²⁵ <<

15 In de literatuur heeft vooral Smeehuijzen hier aandacht voor gevraagd. Zie J.L. Smeehuijzen, *Verjaring van het recht op vergoeding van persoonschade*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006, p. 62, alsmede J.L. Smeehuijzen, *De bevrijdende verjaring* (diss. VU Amsterdam), Deventer: Kluwer 2008, p. 257.

16 HR 12 februari 1999, JAR 1999/102.

17 Dat betreft het gezichtspunt dat betrekking heeft op de aard en ernst van hetgeen de werkgever als dringende reden aanmerkt. Zie daarover ook Sagel a.w. (noot 8), p. 272 en R.A.A. Duk, *De Hoge Raad en rechtsvinding in het arbeidsrecht* (diss. EUR), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013, p. 11.

18 Zie over de invulling van deze gezichtspunten in de lagere rechtspraak Quist a.w. (noot 1), p. 439–481.

19 Idem, p. 481–482.

20 Vgl. daarover ook C.J. Loonstra, ‘Snijden in het ontslagrecht’, *NJB* 2005–6, p. 295, A.R. Houweling, ‘Arbeidsrechtelijke aspecten en gevolgen van het strafrecht: wat moet de strafrechter weten over de consequenties van zijn oordeel voor het arbeidsrecht?’, *DD* 2011, afl. 4/33, p. 477, J. van Drongelen, S. Klingeman & A.D.M. van Rijs, *Het ontslagrecht in de praktijk*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2013, p. 105, L. Oostwouder, ‘Ontslag op staande voet, hoe zat het ook alweer?’, *Advocatenblad* mei 2013, p. 49, Duk a.w. (noot 17), p. 70, alsmede Van der Voet in haar noot onder HR 20 april 2012, JAR 2012/135.

21 Quist a.w. (noot 1), p. 482.

22 Deze overige gezichtspunten houden soms – in meer of mindere mate – verband met wél in het arrest-Schrijvers/Van Essen genoemde factoren.

23 Ten aanzien van deze en andere onderscheiden factoren is in kaart gebracht hoe daar in de lagere rechtspraak mee wordt omgegaan. Vgl. Quist a.w. (noot 1), p. 483–527.

24 Voor de procesrechtelijke aspecten van het hanteren van gezichtspunten-catalogi (waaronder het bewijsrecht, de aanvulling van feiten, feitelijke grondslag en rechtsgronden, de waarheids- en volledigheidsplicht van art. 21 Rv, de motiveringsplicht van de rechter en cassatietechnische aspecten), verwijs ik naar Quist a.w. (noot 1), hoofdstuk 4.

25 Idem, p. 101 e.v., alsmede – met voorstellen voor verbetering – p. 570 e.v.



€9,95
incl. btw

Bestel nu het SC Dossier Wet werk en zekerheid Nieuwe regels voor ontslag, WW en flex

Meer informatie en bestellingen:
www.sconline.nl/dossierwwz



Verlengstukken

Advocaten en rechters weten veel, maar niet alles. Bij hiaten in de kennis komen deskundigen in beeld. De uitkomst van een deskundigenrapport kan bepalend zijn in een procedure of onderhandeling. Op wie vertrouwt de rechter bij het maken van zijn of haar oordeel? En wat kunnen advocaten volgens de deskundigen nog leren? Vijf portretten: van rekenmeester tot rentmeester.



Nathalie Gloudemans-Voogd

Beeld: Sander Foederer en Jiri Büller

'ALS DE KUST VEILIG IS, MAG IK'

Rob Silberman

- Taxateur van goud, zilver, kunst, antiek en algemene inboedelgoederen bij O & S Expertisebureau B.V. (Ouëndag & Silberman).
- Deskundige in straf- en civiele zaken.
- Opgenomen in het Landelijk Register Gerechtelijk Deskundigen (LRGD). De Stichting LRGD beheert een openbaar register met gerechtelijk deskundigen in alle vakgebieden voor procedures in strafrecht, civiel recht en bestuursrecht. Aan opname in het register zijn voorwaarden verbonden.

Ik treed vaak op voor verzekeraars bij schade of diefstal van sieraden. Ook word ik in strafzaken

ingeschakeld. Dan vraagt de officier van justitie bijvoorbeeld naar de waardebepaling van in beslag genomen zaken; gaat het om reguliere handelsvoorraad of niet? Zijn horloges imitaties, is het gehalte goud goed, is kunst vervalst? Ik ben ook weleens bij een inval. Zodra de kust veilig is, mag ik naar binnen.

Meestal bepaal ik de waarde, of schade, op locatie. Ter plekke maak ik mijn verslag op. Via mijn laptop kan ik inloggen op sites waar ik bijvoorbeeld veilinguitslagen kan nagaan, of de waarde van horloges kan opzoeken.

Ik ben opgeleid als juwelier en was in 1982 de jongste taxateur juwelen en gouden en zilveren werken. Daarna

ben ik ook beëdigd taxateur kunst en antiek en algemene inboedelgoederen geworden. Toen ik een keer een dag meemaakte over deskundigen bij het NIVRE (Nederlands Instituut van Register Experts), besloot ik op mijn 57ste de JPAO Gerechtelijke Deskundige te gaan doen. Pittige opleiding, maar leuk!

Waar advocaten nog op kunnen letten? Als het dossier een taxatierapport bevat, vraag je dan af wat de waardegrondslag is. De waarde in het economisch verkeer is vaak hoger dan de verzekeringswaarde. Zorg dus dat je weet op basis van welke veronderstelling een juwelier bijvoorbeeld sieraden heeft getaxeerd.'



'MIJN ROTARY PIN HAAL IK ERUIT'

Handert Scheffer

- Rentmeester bij Koninklijk Rentmeesterskantoor 't Schoutenhuis.
- Deskundige in bestuurs- en civiele zaken.
- Opgenomen in het LRGD.

Als rentmeesters beheren wij landgoederen en andere terreinen van particulieren. Daarom is het voor een rechtbank makkelijker om ons in te huren als deskundige bij onteigeningen. We werken immers niet voor

overheden; er zal niet snel een belangenconflict zijn.

“Op basis van het bovenstaande, kennis, ervaring en intuïtief inzicht, kom ik tot de volgende conclusie.” Zo sluit ik mijn rapporten meestal af. Je kunt wel iets berekenen op basis van de administratie, maar de markt kan toch anders zijn. In de loop der jaren heb ik daar wel intuïtief inzicht in verworven. En “het bovenstaande” moet die conclusie natuurlijk wel goed motiveren.

Deskundigen moeten op hun tong kunnen bijten. Bijvoorbeeld als een partij onzin uitkraamt of agressief

uit de hoek komt. Ook moet je altijd je onafhankelijkheid als deskundige bewaren en dat ook laten zien. Ik zie mezelf toch als een soort verlengstuk van de rechtbank. Voor een zitting haal ik mijn Rotary pin, die altijd in mijn jasjes zit, bewust uit mijn revers.

Als er iets is wat ik advocaten zou willen aanraden is het wel: zorg dat de vragen helder geformuleerd worden. En stel vragen die er toe doen. Als de deskundige vraagt: “Bedoelt u...” en “Vat ik het goed samen als...” dan kun je wel raden dat het onheldere vragen zijn.’

'ADVOCATEN LATEN KANSEN LIGGEN'

Selma Eikelenboom

- Arts, forensisch medisch onderzoeker bij Independent Forensic Services.
- Deskundige in strafzaken.
- Niet opgenomen in het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen (NRGD), want: 'Het NRGD is niet onafhankelijk en wij moeten onafhankelijk ons werk kunnen doen.'

In het begin schakelde het Openbaar Ministerie ons veel in. Maar nu komen de meeste aanvragen van advocaten, voor een *quickscan*. Met ons team gaan wij dan brainstormen: waar zitten de zwakke plekken, welke aanwijzingen zijn er, wat zijn de mogelijkheden? Als daarna onschuldige mensen vrijkomen of de aanklacht gaat van moord naar doodslag: daar doen we het voor.

Wij specialiseren ons onder andere in bloedspoorpatroonanalyse, DNA- en forensisch medisch-pathologisch onderzoek. Daar zijn we voorlopers in. Heb je weleens gehoord van cytochrome P450? Dat is een enzymstelsel in de lever dat vreemde stoffen omzet en afvoert. Dertig procent van de bevolking heeft een genetische afwijking en kan medicijnen niet goed verwerken. Zij komen dan in een toxisch delirium, een soort psychose en kunnen ongelooflijk gewelddadig worden. Dat is iets wat rechters zouden moeten meewegen.

Ik zie dat advocaten kansen laten liggen. De rol van de rechter-commissaris is aangepast om het advocaten makkelijker te maken invloed te hebben op het onderzoeksproces. Maar het gebeurt niet. Advocaten dragen bijvoorbeeld een deskundige aan en de rechter-commissaris dient bij wet die voordracht te honoreren. Maar als het OM zich daar tegen verzet, houden die advocaten vaak geen voet bij stuk. Laat het OM maar onderbouwen waarom het onderzoeksbelang niet toestaat dat de deskundige van de verdediging het onderzoek niet doet.'





'JEUGDVERDACHTEN ZIJN OOK GEWOON KINDEREN'

Alexa Rutten

- Volwassenen-, kinder- en jeugdpsychiater en opleider kinder- en jeugdpsychiatrie bij GGzE, promovenda op delinquentie en autisme bij jeugd aan de Universiteit Tilburg.
- Deskundige in straf- en civiele zaken.
- Opgenomen in het NRGD. Het NRGD is opgericht op grond van de Wet deskundige in strafzaken. Deze wet stelt eisen aan de kwaliteit, betrouwbaarheid en bekwaamheid van deskundigen in het strafrecht.

Soms onderzoek ik kinderen en hun ouders in echtscheidingszaken of als kinderen uit huis zijn geplaatst. Maar meestal maak ik rapportages over jeugdige verdachten in strafzaken. Via het NIFP (Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie) krijg ik de aanvraag; dan heb ik twee maanden. Aan die termijn houd je je, anders verstoort je de rechtsgang.

Ik bestudeer de stukken en heb daarna gesprekken met de jongere, de ouders en mensen om de verdachte heen. Vaak gaat het om jongens met veel problemen: lage intelligentie, moeite om dagbesteding vol te houden, gescheiden ouders die zelf ook veel problemen hebben. Tegelijkertijd zijn het ook gewoon kinderen.

Tachtig procent van deze jongeren heeft een psychiatrische stoornis. De ouders zijn vaak blij als dit wordt vastgesteld. “Nu wordt hij eindelijk eens goed onderzocht,” zeggen ze dan. Soms adviseren advocaten hun cliënten om niet mee te werken. Dat snap ik niet. Zijn ze bang voor een PIJ-maatregel? Daar zijn gedragsdeskundigen echt niet op uit. We willen die mensen juist helpen.

Ik merk dat de jongeren vaak weinig weten en begrijpen over de rechtsgang. Ze stellen mij dan vragen die ze eigenlijk aan hun advocaat zouden moeten stellen. Meer uitleg over de procedure en mogelijkheden zou kunnen helpen bij recidive. Begrip doet iets met iemands motivatie voor behandeling.’



'GEEN BIERVILTJESMETHODE'

Stefan Lerz

- Rekenmeester letselschade en overlijdensschade bij Nederlands Rekencentrum Letselschade.
- Deskundige in civiele zaken.
- Opgenomen in het LRGD.

Ik werk veel voor belangenbehartigers en verzekeraars. De laatste jaren zien we steeds vaker een gezamenlijke opdracht; advocaten en verzekeraars hebben dan samen bepaald wat we gaan onderzoeken. Meestal gaan we pas rekenen nadat een medische eindtoestand is bereikt, die ook in de toekomst blijft voortduren. De vraag is dan vooral: wat zou iemand verdienen hebben als hij was blijven werken en geen ongeval zou hebben gehad?

Van de opdrachtgevers krijgen we vooral de uitgangspunten en de specifieke gegevens zoals salarisstrookjes aangeleverd. Als we alle gegevens hebben, kunnen we het rapport doorgaans snel opmaken. Algemene gegevens zoals cao's of pensioenreglementen checken we hier.

Vroeger was er de "bierviltjesmethode": dan werd de schade even snel op de achterkant van een bierviltje begroot. Maar ik vind dat je schadeberekeningen zorgvuldig moet maken. Er zijn zoveel factoren waar je rekening mee moet houden. Rekenmeesters doen dat. Zij kunnen de inkomensschade zorgvuldig berekenen en onderbouwen. Dat kan je helpen in je onderhandelingen. Als je het niet kunt onderbouwen, stelt het niets voor.

Eigenlijk zou je bij letselschade altijd een rekenmeester moeten inhuren. Ik snap niet dat er bij autoschade boven de duizend euro wel een schade-expert komt, maar dat mensen bij letselschade geen rekenmeester bellen.'

Verdacht onder een vergrootglas

Aandacht van media kan leiden tot een lichtere straf en dus voordeel voor de verdachte. Hoe kunnen strafrechtadvocaten de aandacht gebruiken in het voordeel van hun cliënten?



Iris Böhm

Het is 13 oktober 1975, een dag vóór de eerste uitzending van AVRO's *Opsporing Verzocht*. Dagblad *De Telegraaf* bericht over het nieuwe programma: 'We zullen na morgenavond, (...), eens kijken wie er gelijk krijgen. Zij die een heksenjacht verwachten op de vermeende misdadigers of zij die beweren dat het zo'n vaart niet zal lopen.' Journalist Ad van Liempt kan het zich nog goed herinneren. 'Er waren ontzettend veel protesten tegen dat programma. Het werd een oneigenlijke vorm van journalistiek gevonden waarbij de media gebruikt werden als verlengstuk van het opsporingsapparaat.' Het programma werd, zoals bekend, een succes. En met de opkomst van misdaadjournalistiek en zeker internet en sociale media kregen de opsporingsdiensten er een hoop collega's bij.

'Strafzaken hebben voor de buitenstaander altijd iets spannends en daar-

door een bepaalde aantrekkingskracht. Het is dan ook niet vreemd dat de media belangstelling hebben voor strafzaken,' schrijft advocaat Jan Boksem in '*Alles of niets in het belang van de verdachte – een opinie over het optreden van de raadsman in de media*'. Dat pakt voor de betrokkenen, zoals de verdachte, niet altijd even positief uit. Tegenwoordig is privacy al snel in het geding; beelden en berichten worden verspreid en gaan *viral*, oftewel verspreiden zich als een virus onder internetgebruikers. Dit kan leiden tot een zogeheten *trial by media*. Voor de strafrechtadvocaat een extra (zware) taak. Maar er zijn gevallen waarin media-aandacht heeft geleid tot strafvermindering. Hoe kan de strafrechtadvocaat media-aandacht ombuigen naar een voordeel voor de verdachte?

Gerard Spong stelt dat een geslaagd beroep op het '*trial by media*'-verweer onder meer afhankelijk is van de aard van het delict, de leeftijd van de ver-

dachte, de inhoud van de publiciteit, de locatie waar de publiciteit is losgebarsten en vooral de beantwoording van de vraag *wie* het initiatief van de publiciteit heeft genomen. Spong: 'Een bekend gezegde luidt: "In de krant van gisteren wordt de vis van vandaag verpakt." Maar via internet word je voor levenslang aan de schandpaal genageld. Dat heeft vaak tot gevolg dat de resocialisatiemogelijkheden van de cliënt ernstig worden beperkt.'

Zo heeft Peter Plasman momenteel de in de media uitgeroepen 'Bonnie en Clyde'-zaak onder zijn hoede met daarin een hoofdrol voor het duo Marco van der P. en Enise B., dat na een kloppacht in Duitsland werd opgepakt. Plasman: 'Het verweer van media-aandacht heb ik in feite al binnen: ze stonden met foto en al in de kranten en op internet. Dat meisje is pas negentien jaar en zal de rest van haar leven de vrouwelijke helft blijven van "Bonnie en Clyde".'



Eindhovense kopschopperszaak: beslissing van het Openbaar Ministerie om de beelden te openbaren voldeed niet aan de subsidiariteitseis.

Draagt justitie zelf bij aan beeldvorming in de media? Plasman noemt de zaak van de doodgeschoten juwelier Ruud Stratmann uit Den Haag. ‘Justitie gaf beelden vrij waarop je de daders de overval zag plegen met getrokken wapen. Maar er had gekozen kunnen worden voor beelden van vóór de overval, waarop de daders ook goed herkenbaar waren. Justitie gaf aan dat doelbewust te doen om de bereidheid van het publiek te verhogen om informatie te verschaffen aan de politie. De beelden van de overval zullen nooit verdwijnen. Sterker nog, je ziet ze terug in nieuwsitems van andere overvallen.’ Het hof stelde in deze zaak dat de verdachte inderdaad nog zeer lange tijd geconfronteerd zou kunnen worden met het misdrijf, maar dat dit niet tot matiging van de op te leggen straf diende te leiden. Plasman denkt dat de toon is gezet sinds Mohammed B. Zijn foto werd op televisie getoond en al snel verspreid.

Plasman: ‘Maar hij was al aangehouden! Vóór Mohammed B. werden alleen beelden getoond van mensen die nog opgespoord moesten worden.’

Misdaadjournalist John van den Heuvel: ‘Justitie is pragmatischer geworden. Bovendien zie ik de aandacht voor criminaliteit en misdaadbestrijding alleen maar verder uitbreiden. Alle deelnemers aan het strafproces, dus ook de verdachte, zullen zich moeten realiseren dat ze onder een vergrootglas liggen.’

Er zijn grenzen. Opsporingsberichtgeving kan de persoonlijke levenssfeer of andere belangen van betrokkenen raken en die levenssfeer wordt beschermd door art. 8 EVRM. De zwaarte van het middel dient bovendien in verhouding te staan tot het beoogde doel: de beslissing om beelden te openbaren moet proportioneel en subsidiair zijn (zie ook ECLI:NL:GHSGR:2012:BY6574 onder

‘de toelaatbaarheid van opsporingsberichtgeving’). Maar hoe rechters omgaan met de nadelige gevolgen van publiciteit voor verdachten is niet vastgelegd in beleid. De straftoemeting valt onder de discretionaire bevoegdheid van de rechter. Pas als succesvol kan worden betoogd dat het Openbaar Ministerie zich niet heeft gehouden aan de richtlijnen, vastgelegd in de Aanwijzing Opsporingsberichtgeving van het College van procureurs-generaal (BWBR0032929), lijkt de slagingskans van een ‘*trial by media*’-verweer groter.

Een beruchte zaak waarbij het OM buiten zijn boekje ging was de zogeheten ‘Eindhovense kopschoppers’-zaak (ECLI:NL:RBOBR:2013:4797 en ECLI:NL:GHSHE:2013:5954), waarbij meerdere verdachten werden opgespoord via vrijgegeven (schokkende) camerabeelden. De beslissing van het Openbaar Ministerie om de beelden



Toon werd gezet tijdens zaak Mohammed B.

te openbaren voldeed niet aan de subsidiariteitseis. De verdediging in deze zaak bepleitte met succes dat er inbreuk was gemaakt op de persoonlijke levenssfeer van de verdachten. Dit vormverzuim van het OM leidde tot strafvermindering.

Kansrijk

Waar ligt de grens in het zelf opzoeken van de media? Geert-Iem Roos stond één van de verdachten bij in de 'grensrechterzaak' (ECLI:NL:RBOBR:2013:4797 en ECLI:NL:GHSHE:2013:595). Daarbij vond voetbalgrensrechter Richard Nieuwenhuizen de dood. In die zaak faalde het verweer. 'De zaak werd breed uitgemeten in de media. Ik zat één keer in *Nieuwsuur* om uit te leggen dat de vork anders in de steel zat dan in de media werd geschetst. Uiteraard kwam het OM toen met het argument dat ikzelf ook in de media was verschenen.'

De rechtbank hield uiteindelijk geen rekening met de media-aandacht omdat er geen concreet nadeel was gebleken. Roos: 'Het argument van het OM is altijd dat "we" zelf de media opzoeken. Daar verzet ik me keihard tegen.' Hij onderstreept het belang van

het analyseren van de berichtgeving. Want media-aandacht kan niet alleen leiden tot strafvermindering, maar is bovendien bruikbaar voor bewijs en bewijsuitsluiting. 'Ik ga heel goed na wat er in de media is bericht over mijn zaak. Ik controleer bijvoorbeeld wat getuigen hebben gezegd, zodat ik aantoonbaar kan zeggen: door de media is een bepaald (verkeerd) beeld ontstaan. We hebben in Nederland weliswaar geen juryrechtspraak, maar de rechter is je jury. Die leest ook de krant, daar ontkom je niet aan.'

'Als je als advocaat zelf de media opzoekt, is het verweer minder kansrijk,' zegt Spong. 'Tenzij je alleen maar defensief reageert op berichten uit de media,' vult Plasman aan.

Terughoudendheid in de media is dus geboden voor advocaten. Dat geldt ook voor de verdachte. In de zaak-Badr Hari (ECLI:NL:RBAMS:2014:735) faalde om die reden het verweer. De advocaat van Badr Hari was Bénédicte Ficq, die een dergelijk verweer niet eerder had gevoerd: 'De jurisprudentie tot het honoreren van zo'n verweer door de rechter is vrij streng. Dat komt niet zomaar in positieve zin terug in de strafmaat. Dan moet die media-



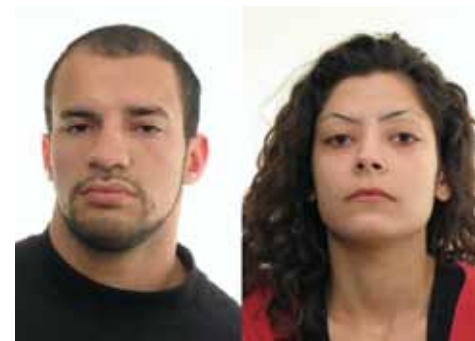
Badr Hari: verweer persaanbacht afgewezen.

aandacht zodanig heftig zijn geweest dat een eerlijk proces al niet meer tot de mogelijkheden behoort. Dat komt niet vaak voor, maar Hari was in de pers behoorlijk op de korrel genomen, bijna uitsluitend in negatieve zin. Hij had één interview gegeven, daar is hij op afgerekend.' De rechter oordeelde: 'Met betrekking tot de persaanbacht rondom de zaak van verdachte is overwogen dat dit niet moet leiden tot enige strafvermindering, nu de verdediging de media zelf ook heeft opgezocht en de media-aandacht niet door of namens het OM is gestuurd.' Advocaat Gerben Kor, auteur van het boek *Medialisering van recht*, beaamt dat het verweer minder kansrijk is als de mediastroom is ontstaan buiten toedoen van het OM.

Hoe vaak nu een beroep op media-aandacht wordt gehonoreerd, is niet bekend. De Raad voor de rechtspraak bijvoorbeeld heeft geen cijfers paraat. Maar gerust kan worden gesteld dat sinds *Opsporing Verzocht* ook de rechter gewend lijkt te raken aan media-aandacht. Een rondgang langs advocaten met ervaring op dit vlak leert dat de rechter volgens hen in elk geval goed in staat is een inschatting te kunnen maken van de daadwerkelijke impact



In zaak tegen Benno L. zocht OM media op na aanhouding.



Marco van der P. en Enise B stonden in kranten en op internet.

van media-aandacht op de dader. (Zie ook ‘Geslaagd’ en ‘Niet geslaagd’ hierna.) De strafmaat hangt af van meerdere factoren: wie veroorzaakte de aandacht, is de verdachte bedreigd, moest hij onderduiken, raakte hij zijn baan kwijt,

is hij een BN’er en kon hij media-aandacht verwachten? Zeker is volgens Korwel dat de impact van media-aandacht steeds minder zwaar door rechters zal worden meegewogen. Een waarschuwing voor advocaten. <<

Geslaagd

Bekende zaken waarin een beroep op ‘*trial by media*’ slaagde:

- ‘Pornopastoor’: pastoor Dominique D. werd veroordeeld voor het bezit van kinderporno op zijn computer en kreeg een geldboete. De rechtbank oordeelde: ‘(...) al het nodige nadeel heeft ondervonden. De media hebben al regelmatig over de onderhavige strafzaak gepubliceerd en verdachte heeft ten gevolge van dit feit ontslag moeten nemen als pastoor, nadat hij al eerder in die functie was geschorst.’ (ECLI:NL:RBOBR:2013:CA2370)
- Zwemleraar Benno L.: pleegde ontucht met tientallen minderjarige, gehandicapte meisjes.

‘De officier van justitie heeft in haar requisitoir aangegeven dat het OM zelf na aanhouding van verdachte de publiciteit heeft gezocht en dat dit gegeven moet leiden tot strafvermindering. De rechtbank onderschrijft dit standpunt. De na zijn aanhouding ontstane publiciteitsgolf rond verdachte hebben hem gemaakt tot bekend en herkend publiek persoon met het stigma van een pedoseksuele zedendelinquent.’ (ECLI:NL:RBSHE:2010:BM9713)

- Gino Coutinho: de keeper van voetbalclub ADO Den Haag werd veroordeeld voor (onder meer) hennepeteelt en kreeg een taakstraf in plaats van geëiste celstraf. ‘Tevens houdt de rechtbank rekening met het feit dat verdachte in de aanloop naar de terechtzitting te maken heeft gehad met

grote belangstelling vanuit de media voor zijn strafzaak en hiervan onevenredig veel hinder heeft ondervonden.’ (ECLI:NL:RBZLY:2011:BQ3500)

Niet geslaagd

Bekende zaken waarin een beroep op ‘*trial by media*’ niet slaagde:

- Politieagent Sander V. doodde zijn buurmeisje Milly Boele en begroef haar in zijn achtertuin: ‘Deze zaak heeft in de media veel aandacht gekregen. (...) De rechtbank is van oordeel dat verdachte niet in die mate in zijn belang is aangetast dat dit gevolgen zou moeten hebben voor de strafoplegging.’ (ECLI:NL:RBDOR:2010:B05167 en ECLI:NL:GHSGR:2012:BW7425)

- Het Maasgebouw bij de Rotterdamse Kuip werd aangevallen door relschoppers. Het hof: ‘(...) door de politie in diverse media zijn opgeroepen om zich te melden, bij gebreke waarvan zou worden overgegaan tot het tonen van de opgenomen beelden op internet, in het televisieprogramma *Opsporing Verzocht*, op internet en op zogenaamde digiborden in het centrum van Rotterdam. De verdachte heeft zich, ondanks die oproepen daartoe, niet gemeld. (...) dat de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de verdachte proportioneel is geweest. Het belang van de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde dient naar ‘s-Hofs oordeel in deze omstandigheden te prevaleren boven het persoonlijke belang van de verdachte.’ (ECLI:NL:GHSGR:2012:BY6574)

Bju

100+ LIVE WEBINARS EN VIDEO'S INCLUSIEF PO-PUNTEN.

WEBINARS
€ 69 EX BTW
PER PO-PUNT

VIDEO'S
€ 50 EX BTW
PER PO-PUNT



www.lawatweb.nl | info@lawatweb.nl



Wij zoeken voor uitbreiding van ons team een leuke, en niet in de laatste plaats goede nieuwe

advocaat-partner met een eigen praktijk.

“Wij” zijn een professioneel no-nonsense kantoor met tien advocaten aan één van de mooiste grachten van Haarlem. Zie voor ons kantoor, en onze advocaten met verschillende expertises, onze website. Uiteraard zal moeten worden besproken in hoeverre je praktijk aansluit op die van de andere advocaten, en andersom.

Voor meer informatie kan contact worden opgenomen met Ruud Vos via ruud.vos@vvadvocaten.nl of 023 - 5100762.

VOS
&
VENNOTEN
ADVOCATEN

 CroonDavidovich

Croon Davidovich Advocaten zoekt

advocaten (met minimaal drie jaar werkervaring)

die de lat voor zichzelf hoog leggen. Bij Croon Davidovich Advocaten ligt de focus op arbeidsrecht, huur- vastgoedrecht en fiscaal recht.

Interesse?

Mail naar: bas@croondavidovich.nl

CASSATIE

IN CIVIELE ZAKEN

AantjesZevenberg ADVOCATEN

Mr K. Aantjes tel. 070 – 390 62 60
aantjes@ aantjeszevenberg.nl

ADVOCATENKANTOOR

Seegers & Lebouille

Seegers & Lebouille is een maatschap van dertien advocaten die zich richt op de algemene rechtspraak. In verband met het vertrek van een van onze advocaten zijn wij op korte termijn op zoek naar een

ADVOCAAT MET ZELFSTANDIGE PRAKTIJK
(mede) gespecialiseerd in het familierecht.

Het is de bedoeling dat de samenwerking plaatsvindt op basis van kostendeling. Op termijn is toetreding tot de maatschap mogelijk.

Voor inlichtingen over de bovenstaande vacature kunt u zich wenden tot mw. mr. J.J.M. Kleiweg of mw. mr. M.M. van Straten. Schriftelijke sollicitaties graag voor 15 september 2014 richten aan: Advocatenkantoor Seegers & Lebouille Egelantiersgracht 576 1015RR Amsterdam
Tel: 020-420 08 88
Email: advocaten@senl.eu

Tijd voor rampenrichtlijn

De rol van advocaten nadat Malaysia Airlines MH17 was neergehaald, vraagt om een gedragscode voor (letselschade)advocaten.

Martijn Maathuis¹

Al snel nadat Malaysia Airlines MH17 werd neergehaald op 17 juli 2014 doken advocaten op de kwestie, het beeld van de beroepsgroep als *ambulance chasers* en gieren bevestigend. Het was zelfs zo erg – met name buitenlandse advocaten zouden zich ongevraagd hebben aangeboden aan nabestaanden van Nederlandse slachtoffers – dat de Vereniging van Letselschade Advocaten (LSA) een persbericht verstuurde met een waarschuwing voor de praktijken van deze advocaten. Vooral Amerikaanse advocaten zouden gouden bergen beloven, maar deze beloften niet waar kunnen maken mede omdat zij grote vergoedingen voor hun inspanningen vragen. Aan de waarschuwing werd een verwijzing verbonden naar de, wel deugende en wel deskundige, letselschadeadvocaten aangesloten bij de LSA.

Terwijl het neerschieten van de MH17 iedereen met droefheid en afschuw vervulde, liet ook dit optreden van de LSA een wrange smaak achter. Met de terechte waarschuwing voor de buitenlandse advocaten maakte de LSA per slot van rekening ook reclame voor haarzelf en haar leden. Dat is ook niet kies.

Ooit was ik op een jaarcongres van de Orde waar een Amerikaanse letsel-

schadeadvocaat sprak. Het imago van de Amerikaanse letselschadeadvocaat is niet iets waar een Nederlandse advocaat kritiekloos naar zou moeten streven, maar minstens één van zijn opmerkingen bleef mij bij. De Amerikaanse zusterorganisatie van de LSA heeft richtlijnen die het haar leden verbieden om nabestaanden van rampen te benaderen om hun diensten aan te bieden, dit tot circa één maand na de ramp.

De LSA zou er goed aan doen het voorbeeld van hun Amerikaanse grote zus te volgen

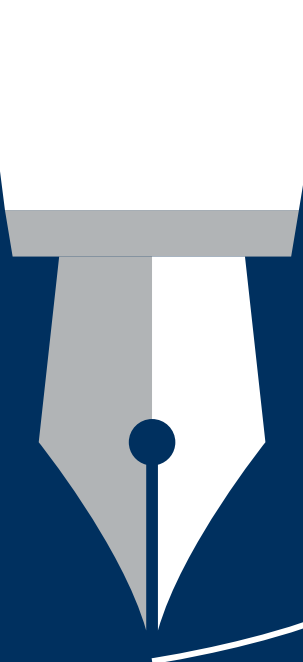
De LSA kent dergelijke richtlijnen voor haar leden niet, althans daarover maakte zij niets bekend. Evenmin is er iets over richtlijnen te vinden op haar website. De LSA heeft wel een richtlijn voor rampen opgesteld naar aanleiding van de ontploffing in Enschede en de brand in Volendam. Deze richtlijn bestaat uit drie artikelen. Mijn eerste associatie na

lezing was die met *Het Nationaal Rampenfonds* van Van Kooten & De Bie, een persiflage op de parlementaire enquête over de subsidies aan scheepsbouwconcern Rijn-Schelde-Verolme, maar dat terzijde.

Het eerste lid van deze richtlijn luidt dat rechtshulpverlening bij rampen bij voorkeur dient te geschieden door LSA-leden die zijn gevestigd in de plaats van de ramp. In het geval van de vliegtuigramp in Oekraïne zullen dat er waarschijnlijk nul zijn. Waar de richtlijn over zwijgt, is de in mijn ogen veel belangrijker verplichting voor LSA-leden om nabestaanden voor een zekere periode na een ramp met rust te laten. De LSA zou er dan ook goed aan doen het voorbeeld van hun Amerikaanse grote zus te volgen en een dergelijke verplichting aan haar leden op te leggen. Het imago van haar leden zal er in elk geval niet slechter van worden.

En mochten we de gedragsregels updaten dan is het ook een idee als de Orde een richtlijn uitvaardigt met een verbod om Google Adwords campagnes te voeren met namen van rampen. Toen ik bij het schrijven van dit stuk 'LETSELSCHADE ADVOCaat MH17' googelde, werd ik getrakteerd op advertenties van twee advocatenkantoren, overigens geen LSA-leden. Weerzinwekkend.

¹ Martijn Maathuis is advocaat bij Kingfisher Advocaten en redactielid van het *Advocatenblad*.



"Dankzij de arbeids-
ongeschiktheidsverzekering
van M is mijn financieel
dossier op orde"

M-VERZEKERINGEN

Dossier op orde

Arbeidsongeschiktheid heeft een grote impact op uw leven en carrière. Weet u wat er gebeurt met uw inkomen als u door omstandigheden niet meer kunt werken? Een AOV kan uw wegvallende inkomen (deels) opvangen. De AOV van M-verzekeringen geeft u zekerheid en zorgt ervoor dat uw financieel dossier op orde is; voor nu en in de toekomst.

M biedt als specialist verzekeringen voor advocaten, notarissen, accountants en andere business professionals. Door onze inkoopkracht kunnen wij scherpe premies bieden voor een zeer complete dekking. Ook uw dossier op orde met M? Kijk voor ons complete aanbod op www.m-verzekeringen.nl of neem gerust contact met ons op.

M-VERZEKERINGEN.NL

Ringbaan West 240 • Tilburg • T 013 594 28 28 • m@mutsaerts.nl

Haviltex versus de entire agreement clause

Heeft de opkomst van de 'entire agreement' clause uit het Angelsaksische recht een einde gemaakt aan het 'Haviltexen'?

Menno Weij en Yentl van den Winkel¹

Gevoerd in 1981 bevat het Haviltex-arrest (NJ 1981, 635) nog steeds de hoofdregel voor de manier waarop contractbepalingen moeten worden uitgelegd als de contractpartijen daarover van mening verschillen, namelijk aan de hand van 'de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer aan de bepaling mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten'.

Angelsaksische tegenhanger

Vanuit het Angelsaksische recht is de 'entire agreement' clause over komen waaien. Deze bepaling is min of meer het tegenovergestelde van het Haviltex-criterium. Het opnemen van een *entire agreement* clause in het contract heeft in Angelsaksische rechtssystemen tot gevolg dat de omstandigheden voorafgaand aan het sluiten van het contract geen rol spelen; alleen wat daadwerkelijk in het contract is opgenomen. De *entire agreement* clause houdt verband met de 'parol evidence rule', die partijen in veel gevallen verbiedt om bewijs te leveren dat iets anders is overeengekomen. De *parol evidence rule* is niet absoluut; de rechter kan bewijs toch toestaan. Door het opnemen van de *entire agreement* clause komen partijen overeen dat de *parol evidence rule* onverkort van toepassing is op het contract.

Haviltex-evolutie

Uit arresten van de Hoge Raad na Haviltex blijkt dat er steeds meer belang wordt gehecht aan de uitleg van contractbepalingen conform de tekst.³ De Hoge Raad oordeelde dat onder omstandigheden meer gewicht kan worden toegekend aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van die bepaling dan aan bedoelingen van partijen. Hij kwam overigens wel tot dit oordeel aan de hand van de omstandigheden bij de totstandkoming van het contract en in het bijzonder de aanwezigheid van een *entire agreement* clause. Het Haviltex-criterium is daarbij dus niet geheel uit oog verloren. Na deze uitspraken namen sommigen als rechtsregel aan dat als een commercieel contract tot stand is gekomen tussen twee professionele partijen die bij de onderhandelingen en het opstellen van het contract zijn bijgestaan door juristen, een doorslaggevend belang moet worden toegekend aan een zuiver taalkundige uitleg van bepalingen in het contract.

Haviltex in ere hersteld

Het Hof Amsterdam volgde in 2011 in de zaak-Lundiform B.V./Mexx Europe B.V. nog de zuiver taalkundige benadering.⁴

Maar in cassatie heeft de Hoge Raad het Haviltex-criterium in ere hersteld.⁵ De *entire agreement* clause staat er volgens de Hoge Raad niet aan in de weg dat voor de uitleg van contractbepalingen betekenis wordt toegekend aan verklaringen die zijn afgelegd dan wel gedragingen die zijn verricht voor contractsluiting. Volgens de Hoge Raad is de betekenis die aan een *entire agreement* clause toekomt afhankelijk van de omstandigheden van het geval. De zuiver taalkundige uitleg betreft volgens de Hoge Raad een bewijsvermoeden dat openstaat voor tegenbewijs. Ten slotte heeft de Hoge Raad overwogen dat de *entire agreement* clause een specifieke herkomst in de Angelsaksische rechtssfeer kent en naar Nederlands recht niet zonder meer een bijzondere betekenis toekomt.

Het is dan ook aan te raden om de *entire agreement* clause niet als standaardbepaling op te nemen. Partijen moeten kunnen aantonen dat er in precontractuele onderhandelingen bewust voor is gekozen. Daarbij kan het relevant zijn of juristen betrokken zijn geweest bij de onderhandelingen en hoe gedetailleerd het contract is. Bovendien dienen partijen ook ondubbelzinnig te onderhandelen over de overige contractbepalingen als een *entire agreement* clause wordt opgenomen, aangezien de omlijning van het contract daarmee wordt vastgelegd. Tot slot: de taalkundige uitleg betreft een bewijsvermoeden en 'Haviltexen' mag!

¹ Menno Weij is partner en advocaat bij SOLV Advocaten in Amsterdam. Yentl van den Winkel is paralegal bij SOLV Advocaten in Amsterdam.

² HR 13 maart 1981, NJ 1981, 635 (Haviltex).

³ HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059 (Gerritse/Hydro Agri Sluiskil); HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:A01427 (DSM/Fox); HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178 (Meyer Europe B.V./Pontmeyer B.V.) en HR 29 juni 2007 ECLI:NL:HR:2007:BA4909 (Derksen/Homburg).

⁴ Gerechtshof Amsterdam 2 augustus 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BT6532.

⁵ HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101.

U mag een wens doen



Software zoals u het zelf zou bedenken

Trivium Software werkt al zo'n 20 jaar samen met advocaten aan ontwikkeling van software voor de praktijk. Écht op maat, want de gebruikers sturen mede de ontwikkeling.

Natuurlijk bedenken wij als softwarespecialisten belangrijke innovaties, maar daarnaast komen ook nieuwe functies tot stand op instigatie van gebruikersgroepen of door concrete vragen vanuit de markt.

Wilt u ook werken met software die continu mee-evolveert met uw praktijk? Wij komen u graag eens demonstreren hoe lekker het werkt met NEXTmatters, software zoals u het zelf zou bedenken.



Trivium Software BV
 Paterserf 3 | 4904 AA Oosterhout
 T 0162 49 89 89 | E info@trivium.nl
www.trivium.nl



DOCUMENTPRODUCTIE

SPRAAKHERKENNING

DIGITAAL
DICTEREN

MOBIEL
WERKEN

Use Your **Voice** To Get More
Done in Your Organization

WWW.BIGHAND.COM Postbus 6017, 5600 HA EINDHOVEN T +31 (0)88 7733 500 E info@bighand.com

Net zo
succesvol
zakendoen maar
dan **super**
voordelig

Bespaar
tot **30%**
op uw vaste
telefonie

Telfort zakelijk

Schutweg 15
5145 NP Waalwijk
Tel. 0416 740 740
www.heldertelecom.nl



Hoezo nieuwe uitdaging?

Hoe werkt mediation? Paula Boshouwers, mediationadvocaat bij ReulingSchutte in Amsterdam, licht maandelijks een praktijkvoorbeeld door. Aflevering 14: 'Verstoorde verhoudingen'.

Lex Hups is als advocaat in loondienst verbonden aan een grote financiële instelling, Money Makers genaamd.¹ Lex werkt al jaren met plezier bij Money Makers als zijn nieuwe manager, Hugo Leenden, hem in hun eerste beoordelingsgesprek laat weten dat hij ernstig twijfelt aan zijn functioneren. Hij mist betrokkenheid bij Lex. Ook vindt hij dat Lex erg op hem steunt. Na tien jaar ervaring had hij wel wat meer zelfstandigheid verwacht. Hugo vraagt zich af of Lex niet eens wat anders zou willen; een nieuwe uitdaging. Money Makers kan hem daarbij ondersteunen als hij dat zou willen; ze zouden Lex bijvoorbeeld kunnen begeleiden naar een andere baan. 'Denk er maar eens even over na, bespreek het met je vrouw,' zegt Hugo.

Lex staat perplex. Zijn vorige beoordeling was nog prima. Hoezo nieuwe uitdaging? Bespreken met zijn vrouw? Wat denkt hij wel! Lex besluit dat als Money Makers van hem af wil, ze daarvoor maar moeten betalen. In het volgende gesprek met Hugo laat hij weten dat hij geen reden ziet om weg te gaan; hij vindt zijn baan leuk en is graag bereid te spreken over een verbetering van de samenwerking als Hugo problemen ziet. Als Money Makers kennelijk afscheid wil nemen, zijn daar in Nederland regels voor. Hij ziet het voorstel wel tegemoet. Hugo doet Lex daarop inderdaad een voorstel, maar dat is voor Lex niet acceptabel. Hij denkt eer-

der aan de 'kantonrechttersformule met factor 2', hem valt immers niets te verwijten. Dat scheelt vijftigduizend euro met het voorstel van Money Makers.

Ze pingpongen nog wat over en weer, maar met dertigduizend euro verschil zitten de onderhandelingen muurvast. Hugo laat Lex daarop weten dat ze het gesprek over de samenwerking dan maar moeten vervolgen. De verhoudingen zijn inmiddels aardig verstoord. Op advies van HRM wordt mediation ingezet. In de mediation geeft Lex aan dat hij zijn baan niet kwijt wil, maar weinig vertrouwen heeft in de samenwerking met Hugo. Hij denkt dat Hugo een dossier tegen hem gaat opbouwen en hij er met een jaar alsnog uit ligt.

Op de vraag van de mediator wat er zou moeten gebeuren, wil een samenwerking weer mogelijk zijn, geeft Lex aan dat herstel van vertrouwen en een reële kans wat hem betreft de basis vormen voor een verdere samenwerking; hij heeft er een hard hoofd in dat dat nog gaat lukken. Hij wil daarom een garantie dat Money Makers hem binnen twee jaar niet zal ontslaan. Hugo geeft aan dat Money Makers die garantie niet zal geven. Het was ook helemaal niet de bedoeling terecht te komen in een onderhandeling over een afkoopsom, maar door de opstelling van Lex kon hij niet anders. Dat heeft de verhoudingen mede verstoord.

De mediator vraagt Hugo wat Money Makers eigenlijk van Lex

verwacht. Hugo licht toe dat het voor Money Makers belangrijk is dat er iemand op de positie van Lex zit, die zichtbaar is in de organisatie, mensen op een goede manier meeneemt en het management ontzorgt. Op Lex zijn positie komt het regelmatig voor dat hij gezien wordt als de vertragende factor in de operatie; dat is een lastige positie, erkent Hugo ook. Zijn beeld van de interne advocaat is iemand die volhoudt als het lastig wordt en met de mensen meedenkt. Hij ziet dat Lex zich juist terugtrekt als het moeilijk wordt.

Lex en Hugo komen te spreken over de manier waarop ze ieder met weerstand omgaan. Daarin blijken ze heel verschillend; het wordt duidelijk dat daar ook een groot deel van de wederzijdse irritatie zit. De mediator vraagt Lex en Hugo voor de volgende bijeenkomst na te denken over welke concrete afspraken zij zouden willen maken ter verbetering van hun samenwerking, nu ze weten wat er over en weer belangrijk is.

Lex start de volgende bijeenkomst met de mededeling dat hij 'de knop weer heeft omgezet'. Hij wil zich committeren aan de samenwerking. Hij geeft aan dat hij daarvoor moet weten dat Hugo hem steunt. Eerlijkheid gebiedt hem te zeggen dat het wel even zal duren voordat hij deze ervaring helemaal kwijt is. Hugo geeft aan dat hij dit begrijpt. Lex is zichtbaar blij met deze erkenning. Binnen een halfuur staan de afspraken op papier.

¹ De namen van partijen zijn gefingeerd, tot personen herleidbare feiten zijn veranderd.

Witlox Snijders Tuzkapan
advocaten



Word jij onze nieuwe collega?

Wij zoeken een advocaat/advocate met eigen praktijk ter versterking en aanvulling van ons kantoor dat sinds 1997 bestaat.

Wij zijn een hechte groep enthousiaste advocaten, gespecialiseerd in strafrecht, arbeidsrecht, verbintenissenrecht, letselschade, familie- en vreemdelingenrecht.

Wij onderscheiden ons door een inspirerende collegiale werksfeer, passie voor het vak, gevoel voor service, kwaliteit en kostenbeheersing.

Wil jij je eigen praktijk bij ons verder ontwikkelen en een bijdrage leveren aan de groei en expertise van ons kantoor, neem dan contact op met Maarten Witlox (witlox@wstadvocaten.nl) of Paul Snijders (snijders@wstadvocaten.nl)

WitloxSnijdersTuzkapan advocaten
Keizersgracht 462
1016 GE Amsterdam
www.wstadvocaten.nl



Ross & Woudwijk advocaten is actief op het gebied van asiel- en vreemdelingenrecht, familierecht, strafrecht en arbeidsrecht. Wij werken nu met twee advocaten en een secretaresse.

Wegens het vertrek van een collega-advocaat zijn we op zoek naar een:

advocaat op basis van kostendeling

die bevoegd is voor asiel- en vreemdelingenrecht en ervaring heeft op het terrein van het strafrecht of dit rechtsgebied wil gaan doen.

Wij vinden een goede werksfeer erg belangrijk en we houden de kosten bovendien beheersbaar.

Sollicitaties per brief of per email kunt u richten aan:

Ross & Woudwijk Advocaten
T.a.v. K. Ross en M. Woudwijk
W.G. Plein 357
1054 SG Amsterdam
info@rswadvocaten.nl
Tel: 020-4121732

ORDE VAN ADVOCATEN

GELDERLAND

De Orde van Advocaten in het arrondissement Gelderland zoekt:

een **STAFJURIST** voor minimaal 24 uur per week

De stafjurist ondersteunt de deken bij de behandeling van tucht-rechtelijke klachten in de meest ruime zin. Ook ondersteunt de stafjurist de adjunct-secretaris/directeur van het Bureau van de Orde bij de diverse werkzaamheden die worden uitgevoerd op het bureau.

Voor deze functie is minimaal vier jaar ervaring in de advocatuur vereist, ingeschreven staan als advocaat is niet noodzakelijk.

Het salaris is mede afhankelijk van beschikbaarheid en ervaring.

Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de adjunct-secretaris/directeur mr. M-L.A.J. Hoppenbrouwers (tel. 026-3890766).

Schriftelijke sollicitaties kunnen binnen een maand na het verschijnen van deze advertentie worden gericht aan de Orde van Advocaten in het arrondissement Gelderland, t.a.v. mevrouw mr. M-L.A.J. Hoppenbrouwers, Postbus 4152, 6803 ED Arnhem.

KALBFLEISCH ADVOCATEN TE HAARLEM

zoekt

Gevorderde stagiaire / medewerker

De huidige praktijk van het kantoor legt zich toe op verschillende disciplines, zoals ondernemingsrecht, letselschade, strafrecht, bestuursrecht en de algemene praktijk

Het kantoor is van oudsher gevestigd in een monumentaal pand in het centrum van Haarlem.

Zij die de ambitie hebben om direct toe te treden tot de maatschap, worden eveneens uitgenodigd te solliciteren.

Graag uw reactie aan:

Kalbfleisch Advocaten
T.a.v. mr B. Wernik
Postbus 408
2000 AK Haarlem

Of per e-mail:
bwernik@kalbfleisch.nl



Een der heel groten

Pieter Willem van Doorne (1896–1971) stond aan de wieg van Van Doorne en wist de Balie te verenigen in de Nederlandse Orde van Advocaten.

Robert Stiphout

Met niet meer dan drie pro-Deo-dossiers onder zijn arm verliet Pieter Willem van Doorne het Amsterdamse advocatenkantoor van B. Terwindt. Sinds 1924 had Van Doorne gewerkt voor Terwindt. Meerdere keren werd hem verteld dat hij compagnon zou worden. Maar in de zomer van 1930 vond Van Doorne dat hij lang genoeg had gewacht. Hij opende een eigen kantoor aan de Keizersgracht.

Van Doorne, aan zijn studie rechten begonnen tijdens militaire dienst in de Eerste Wereldoorlog en in 1921 afgestudeerd aan de Gemeentelijke Universiteit in Amsterdam, begon met nagenoeg niets. Pro-Deozaken werden (nog) niet van overheidswege gehonoreerd. Zelfs de postzegels moest de advocaat zelf betalen, is te lezen in *Vijftig jaar elan* van P.R. Beelaerts van Blokland. Om wat te verdienen en om zijn naamsbekendheid te vergroten, schreef Van Doorne juridische artikelen in *De Telegraaf*. Zijn vrouw ging intussen aan de slag als lerares.

Het echtpaar verwachtte vooral van het lerarenloon rond te moeten komen. Maar het liep anders. Van Doorne kreeg van de rechtbank een groot aantal faillissementen toebedeeld. Daaruit vloeiden betalende relaties voort en de praktijk groeide snel. Volgens Beelaerts van Blokland hielp het dat Van Doorne wist hoe hij mensen aan zich moest binden. Hij deed dat zelfs zo goed dat toen Van Doorne niet zelf alle zaken meer aankon, cliënten weigerden zich te laten helpen door compagnons.



Pieter Willem van Doorne
(1896–1971)

Al in 1933 moest Van Doorne omzien naar een groter bedrijfspand. Het kantoor kreeg er in de Tweede Oorlog steeds meer zaken en drie compagnons bij, maar de bevrijding leverde pas echt een stortvloed aan nieuwe zaken op: rechtsherstel, onderbeheerstellingen van 'foute' bedrijven, niet uit Duitsland teruggekeerde vermogens. Uiteindelijk zou Van Doornes kantoor, mede door de vele fusies, uitgroeien tot een van de grootste van het land: het huidige Van Doorne in Amsterdam.

De hyperserieuze Van Doorne gold onder zijn medewerkers als wat stijf en ouderwets. Bovendien was hij volgens hen een echte workaholic. Had hij eens vakantie dan kreeg hij van de weeromstuit de eerste dagen hoge koorts en ging hij adviezen of artikelen schrijven. Het maakte hem tot een lastige werkgever omdat hij van zijn medewerkers eenzelfde inzet eiste.

Van Doorne kwam op zijn eigen mensen als stug over. Toch wist hij geregeld tegenstanders met elkaar te verzoenen. Zo voorkwam hij als Amsterdams deken (1950–1955) een scheuring in de Balie over de vraag of de G.J. Salm, Amsterdams deken in de oorlog, wel genoeg had

gedaan om Joodse Ordeleden te beschermen.

De gave om te verbinden kwam Van Doorne ook van pas als algemeen deken (1955–1959). De Advocatenwet van 1952 mocht dan hebben geleid tot één overkoepelende organisatie voor alle advocaten (de Nederlandse Orde van Advocaten), dit wilde nog niet zeggen dat alle advocaten het ermee eens waren. Advocaten waren onder meer bang dat de grote balies uit het westen de kleine zouden overheersen en dat de politiek de balie zou binnentreden. Het was Van Doorne die de hele Nederlandse Balie achter de Orde kreeg.

Zijn eigen verleden was Van Doorne niet vergeten. Als algemeen deken zette hij zich met succes in voor de honorering van de rechtsbijstand aan 'on- en minvermogenen', zoals dat heette. 'Aan het onbetaalde werk van advocaten en procureurs moet een einde komen,' schreef hij in het *Advocatenblad* onder de kop: 'Het eerst nodige'.

Na het vertrek van een van de meest ervaren compagnons in zijn praktijk, keerde Van Doorne in 1959 terug naar zijn kantoor. In 1971 maakte hij mee dat 'zijn' kantoor een officiële firmanaam aannam, iets wat voorheen als ongepast werd gezien. Het werd: Advocatenkantoor Van Doorne. Enkele maanden later stierf Van Doorne. L. Salomonson, Van Doornes opvolger als algemeen deken, schreef in het *Advocatenblad*: 'Een der heel groten is uit ons midden verdwenen.'





Het nieuwe doorverwijzen

De cliënt heeft een (andere) specialist nodig, of een advocaat in het buitenland. Hoe vind je die?

Henriëtte van Wermeskerken

Wie een andere advocaat voor een cliënt zoekt, verwijst meestal door binnen het eigen netwerk van vrienden, bekenden, oud-kantoorgenoten of kantoren waarmee een samenwerkingsverband bestaat. Dat lijkt zowel voor oudere als jongere advocaten te gelden. Heleen Biesheuvel (29), associate bij Simmons & Simmons: 'Advocaten hebben in het algemeen een groot netwerk. Via studie, beroepsopleiding en kantoor. Als ik een cliënt naar een andere advocaat doorverwijs, kijk ik eigenlijk nooit op internet.'

Toch is er nu een aantal serieuze initiatieven om advocaten online op het spoor te komen. Veelal zijn ze opgericht door juristen en meestal zijn ze bedoeld voor rechtzoekenden. 'Hoe vind ik een goede advocaat? Die vraag hoorde ik zó vaak, dat ik daar, als oud-advocaat, iets aan wilde doen,' zegt Mechteld van den Oord, initiatiefneemster van De Advocatenwijzer. Van den Oord helpt rechtzoekenden bij het vinden van een advocaat. 'Zo'n honderd advocaten zijn abonnee en in totaal driehonderd advocaten doen mee aan onze blog community.' Een

abonnement kost 79 euro per maand en de site richt zich op particulieren en bedrijven. Maar ook advocaten weten de site te vinden. Van den Oord: 'Er zijn ongeveer tien advocaten per maand die via ons een andere advocaat zoeken.'

De Advocatenwijzer maakt een profiel van de advocaat die zich abonneert. Na telefonisch contact met zowel de cliënt als de advocaat geeft De Advocatenwijzer drie namen van advocaten door, zegt Van den Oord. 'Binnenkort veranderen we de werkwijze van de site zodat cliënten aan de hand van hun zoekcriteria zelf advocaten kunnen vinden.

De Advocatenwijzer is niet de enige. 'Er wordt nog weinig online gezocht naar advocaten. Maar ik geloof er heilig in,' zegt advocaat Philip de Roos. Hij richtte Legalloyd op. Daar zijn ruim 250 ingeschreven advocaten die 50 euro per maand betalen. 'De manier om een advocaat te vinden hing van persoonlijke contacten aan elkaar. Dat vond ik ouderwets,' zegt De Roos. 'Op onze site zoek je een advocaat zoals je op Iens.nl een restaurant zoekt. Wij vragen cliënten om achteraf een review te schrijven over de

juridische kwaliteit, de reactiesnelheid en de professionaliteit.' Net als De Advocatenwijzer zoekt het systeem op basis van criteria als specialisatie, aantal jaren ervaring en prijs. De cliënt krijgt, tegen een vergoeding, drie offertes via Legalloyd. Advocaten die een andere advocaat zoeken doen dat niet online, maar bellen, aldus De Roos. 'Wij zorgen dat de advocaat drie offertes krijgt, net als iemand die via de site zoekt. Wie zomaar zelf doorverwijst naar een bevriende advocaat neemt erg veel risico. Want als het niet bevalt straalt dat onherroepelijk op de doorverwijzer af.'

Op LegalDutch zijn geen zoekende advocaten te vinden, maar ze verwijzen er volgens Jan-Hein Strop, een van de initiatiefnemers, wel cliënten naartoe. Cliënten krijgen er drie offertes, waarbij zij zelf anoniem blijven. De 110 ingeschreven advocaten betalen 30 tot 50 euro per uitgebrachte offerte. 'Wie een offerte uitbrengt, wordt geprikkeld een aantrekkelijk tarief te hanteren. De vergrote concurrentie tussen advocaten leidt tot lagere tarieven,' zegt Jan-Hein Strop. 'Maar bij de pitch gaat het natuurlijk ook

om kwaliteit.' De site richt zich op particulieren en bedrijven, maar Strop wil zich gaan focussen op het mkb. Mogelijk zullen er in de toekomst ook reviews op de site komen,' zegt Strop. 'Maar dat moet je met grote omzichtigheid doen.' LegalDutch heeft rond de achtduizend bezoekers per maand.

Funda

Topadvocaten is een site waar de zakelijke markt gespecialiseerde advocaten kan vinden, is het jongste initiatief. Oprichter Michiel van Straaten: 'De site werkt volgens het Funda-model. Je hoeft zelf geen gegevens achter te laten en vindt aan de hand van je zoekcriteria advocaten. Men verwijst nu nog vaak via via door. Maar door de opkomst van nichekantoren zijn alle specialisten niet meer makkelijk te vinden. In die behoefte wil ik voorzien.'

De online initiatieven helpen niet alleen rechtzoekenden en advocaten bij het vinden van een advocaat. Er zijn er ook die het oude systeem van doorverwijzen binnen het eigen netwerk kunnen beïnvloeden. 'De *pricing* van advocaten is boterzacht. Ze doen maar wat, blijkt uit de ontvangen biedingen die enorm uit elkaar liggen,' zegt Paul de Jonge van Legal Benchmark International. 'Door tenders is onnoemelijk veel geld te besparen. Wij leggen een *request for proposal* voor aan een aantal geselecteerde advocaten. De hoogste kwaliteit vind je bij de goedkoopste 25 procent. Dat zijn steeds de meest ervaren advocaten.' Legal Benchmark organiseert jaarlijks enkele tot tientallen tenders en ontvangt van de cliënt een vergoeding, mits de besparing meer dan 15 procent bedraagt. De Jonge: 'De cliënt blijft anoniem. Dat voorkomt *reputation billing*. Je kunt je cliënt ook doorverwijzen naar dat vriendje met wie je bij de International Bar Association zo gezellig hebt geborrelt. Maar wie zegt dat hij daar in goede handen is?'

COLUMN



Dolph Stuyling de Lange

Kwantum-denken in de advocatuur

In mijn columns ging het steeds over de vraag hoe advocaten hun bedrijf beter kunnen organiseren. Veel advocaten hebben voor die bedrijfsmatige kant maar weinig belangstelling: ze houden zich liever bezig met de juridische problemen van hun cliënten dan met strategie, financiën, marketing, personeelswerk en dat soort dingen. Af en toe kreeg ik wel als reactie: 'Ja, maar wij zijn ook advocaat, geen ondernemer.'

Is een advocaat nu een beroepsbeoefenaar of een ondernemer? In het 'oude' denken gaat men uit van tegenstellingen: 'óf-óf.' In de natuurkunde heeft men al geruime tijd geleden ontdekt dat zo'n simpele voorstelling van zaken alleen opgaat voor simpele dingen. In de grotere realiteit leerde de kwantumfysica dat het vaak 'én-én' is. Iets kon tegelijkertijd de eigenschappen van een deeltje en van een golf hebben of op twee plaatsen tegelijk zijn. Het is nuttig die ruimere kijk op de realiteit ook naar de advocatuur over te brengen: ja, een advocaat beoefent een beroep – Gedragsregels, roeping en het functioneren binnen het grotere geheel van de rechtsstaat brengen extra verantwoordelijkheden en eisen met zich mee. Maar ook: ja, een advocaat is een ondernemer. Er moet gewoon omzet worden gedraaid en het eigen kantoor is een bedrijf. En in sommige gevallen best een behoorlijk bedrijf. Met twintig advocaten

heb je al snel zo'n man of veertig die met partners en kinderen leven van de opbrengsten van dat bedrijf.

In de loop van enkele jaren heb ik over de meeste onderwerpen die de bedrijfskant van een advocatenkantoor betreffen meerdere columns geschreven. De vragen die opkomen zijn zeer divers. Op zich rechtvaardigt het belang van het onderwerp, en de rijkdom aan dilemma's dan ook voortgezette aandacht. Maar ik heb de dingen die ik wilde zeggen inmiddels wel vastgelegd en mijn belangstelling is inmiddels verschoven in een filosofische en spirituele richting. Ik heb over dat laatste ook weleens geschreven, bijvoorbeeld over het belang om bedrijfszaken niet alleen technisch goed te doen, maar ook met aandacht en liefde. Of over de gedachte dat advocaten bij uitstek geschikt zijn om te werken aan hun eigen verlichting (Gandhi en Mandela waren ook advocaten). Maar daarvoor had ik niet deze column gekregen – in beginsel moet die gewoon gaan over de vraag hoe een advocaat zijn bedrijf beter kan organiseren. Dus is het tijd om met deze column te stoppen.

Zonder een gezond bedrijf geen advocatuur. En een goed lopend bedrijf is voor allen die daarin werken een bron van plezier. Dus ik wens alle advocaten een goede bedrijfsvoering toe alsook verstandige adviezen daarover.

ORDEBERICHTEN

Consultatie regelgeving afgerond

De openbare internetconsultatie over de concept-herziene regelgeving van de Orde is op 15 augustus afgerond. Het verantwoordelijke projectteam ontving ruim vijftig reacties op het voorgestelde ontwerp.

De Orderegels (met uitzondering van de Gedragsregels) zijn onlangs doorgelicht. Bedoeling was de regels overzichtelijker en begrijpelijker te maken. Overbodige of verouderde regels zijn geschrapt, knelpunten zijn opgelost en administratieve lasten zijn verminderd. De twaalf verordeningen zijn samengevoegd tot één Verordening op de advocatuur. Lagere regelgeving staat nu in één besluit. Het Ordebeleid werd overigens niet herzien; de doorlichting was 'beleidsarm'.

Advocaten en ketenpartners konden via de website van de Orde meedenken over de nieuwe regelgeving. De Orde kreeg via de mail 29 reacties binnen, vijf reacties kwamen per post en op de website werden achttien vragenlijsten ingevuld. Het projectteam gaat de reacties nu verwerken. Een aangepast ontwerp



zal eind oktober worden voorgelegd aan het College van Afgevaardigden.

De Orde zal advocaten de komende maanden op de hoogte houden van de aanstaande wijzigingen. De eerste nieuwsbrief over de doorlichting heeft u begin augustus ontvangen.

Meer informatie vindt u op:
www.advocatenorde.nl/10360/consultatie-orde-regelgeving.

ORDEBERICHTEN

TERUGHOUDENDHEID BIJ WERVING WSNP-ZAKEN

Advocaten moeten wervende activiteiten kunnen ondernemen. Behoedzaamheid is daarbij een sleutelwoord. Dat geldt des te meer als personen ongevraagd en rechtstreeks worden benaderd. Dit laatste gebeurt steeds vaker bij particulieren die opgeroepen zijn voor een eindzitting in het kader van de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp). Verschillende dekens kregen klachten over ongewenst wervende activiteiten van enkele advocaten.

Bij WSNP-zaken zijn mensen in een kwetsbare positie betrokken, bij wie officiële brieven vaak dreigend overkomen. In de praktijk leiden brieven van advocaten met uitleg over procedures en mogelijkheden tot verwarring. Dit kan de bewindvoerder en ook de eventueel reeds ingeschakelde advocaat bij de uitvoering van hun taak hinderen. Als de bewindvoerder bovendien al een positief advies heeft gegeven voor het verlenen van 'een schone lei' is de bijstand van een advocaat overbodig. De Raad voor Rechtsbijstand heeft al aangegeven geen toevoegingen meer te verstrekken in die gevallen.

Het dekenberaad acht deze negatieve effecten ontoelaatbaar en roept advocaten daarom op terughoudend en duidelijk te zijn in WSNP-zaken. De dekens zullen elk signaal over ongewenste benadering van mensen in WSNP-zaken buitengewoon serieus nemen en zo nodig maatregelen treffen.

@ADVOCATENORDE

OPSPORING Orde bezorgd over mogelijke verkoop van spyware aan de Nederlandse politie. Meer informatie in ons LinkedIn-forum.

COLOFON

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Nederlandse Orde van Advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten. De Orde verzorgt de rubrieken Van de Orde, Geschillencommissie, Tuchtrecht, Transfers en de column Ten slotte van de landelijk deken.

Samenstelling Algemene Raad Nederlandse Orde van Advocaten

- Walter Hendriksen (algemeen deken)
- Bart van Tongeren (plaatsvervangend deken)
- Hans Vogels
- Marjan van der List
- Bert Fibbe
- Bernard de Leest

Bureau van de Orde

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Bezoekadres

Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail info@advocatenorde.nl
KvK-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Helpdesk

helpdesk@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse Orde van Advocaten

Facebook

Nederlandse Orde van Advocaten

Overnameperikelen: wat zegt de tuchtrechter?

Het dekenberaad dacht lang na over apart beleid voor overnameproblemen en tegenrondselpraktijken, maar concludeerde dat bestaande wet- en regelgeving volstaat. Het beraad besloot tot publicatie van een praktische handreiking voor strafrechtadvocaten: wat leert de tuchtrechtelijke jurisprudentie?

Robert Sanders¹

Regelmatig behandelt de tuchtrechter klachten waarbij in een strafzaak de overstap van een cliënt naar een andere advocaat aan de orde is. Recent nog sprak de Amsterdamse raad van discipline zich uit over een advocaat die bij herhaling cliënten van een andere advocaat had benaderd.² Vaak gaat het in dergelijke gevallen om het spanningsveld tussen de vrije advocaatkeuze van de verdachte en de zorgvuldigheid die een overnemende advocaat dient te betrachten. Wat leert de tuchtrechtelijke jurisprudentie van de afgelopen vijf jaar, waarbij het gedragsrechtelijk de vraag is of de overname moet worden gezien als 'aftroggelen' of 'ronselen' van cliënten?

Gedragsrechtelijk kader

Al in de eerste ontwerp-Ereregelen uit 1921 was een uitdrukkelijk en strikt ronselverbod opgenomen.³ Een vergelijkbare bepaling bleef vervolgens in de Gedragsregels opgenomen, tot en met de versie van 1980, waarvan regel 31 luidde:

'De advocaat behoort zich te onthouden van elke poging om een cliënt van een andere advocaat tot zijn cliënt te maken.'

Naast dit directe en volledige verbod om actief een cliënt over te nemen schreef Gedragsregel 33 lid 1 (1980) voor:

'Ontvangt een advocaat van iemand het verzoek tot overneming van de behandeling van een zaak die reeds bij een andere advocaat in behandeling is, dan verleent hij zijn hulp niet dan na overleg met die andere advocaat.'⁴

De commissie-Bitter die begin jaren negentig de taak had om de Gedragsregels te herzien, meende dat de specifieke regels 31 en 34 (onheuse of krenkende uitlatingen over een andere advocaat) konden worden geschrapt. Volstaan kon worden met de algemene regel van 'een onderlinge verhouding die berust op welwillendheid en vertrouwen', de norm die ook in art. 2 van de verordening op de publiciteit was opgenomen. Op grond van die regel behoort advocaten zich te onthouden van hetgeen in de oude regels 31 en 34 is geregeld en ook van het ver-

oorzaken van ongerechtvaardigde onrust over de bijstand van iemands advocaat.⁵

De uit 1992 stammende Gedragsregel 17 bepaalt dat in het belang van zowel de rechtzoekenden als de advocatuur de advocaten in het algemeen behoren te streven naar een onderlinge verhouding die berust op welwillendheid en vertrouwen.

Gedragsregel 22 lid 1 (regel 33 oud) schrijft voor dat wanneer iemand een advocaat verzoekt de behandeling van zijn zaak, die al bij een andere advocaat in behandeling is, over te nemen, deze advocaten onderling overleg voeren met het oogmerk dat de opvolgende advocaat behoorlijk wordt ingelicht over de stand van de zaak.⁶

Meer in generieke zin werd er in de toelichting bij de Gedragsregels 1992 onder het kopje 'taak en functie van de advocaat' op gewezen dat een behoorlijke onderlinge verhouding tussen de advocaten in het algemeen de goede behartiging van de aan hen toever-

1 Robert Sanders is senior beleidsadviseur bij de Nederlandse Orde van Advocaten.

2 RvD Amsterdam 15-7-2014, nr. 13-383A. In twee gevallen kreeg de advocaat nog het voordeel van de twijfel, het derde voorval leverde hem een berisping op.

3 Zie Ereregel III.7, *Advocatenblad* 1921, p. 49: 'De advocaat onthoudt zich van elke poging om een cliënt van een ambtgenoot tot zijn cliënt te maken. Elke indirecte stap daartoe strijdt met de eer der advocatuur.'

4 In lid 2 van regel 33 was vervolgens opgenomen dat zodanig overleg niet noodzakelijk is wanneer de aangezochte advocaat zich ervan heeft overtuigd dat de cliënt de relatie met de andere advocaat heeft verbroken en diens einddeclaratie voor de betrokken zaak heeft voldaan.

5 Toelichting bij de in 1992 nieuwe regel 17 (regel 29 oud).

6 De regel met betrekking tot eventueel nog openstaande declaraties, zoals verwoord in lid 2 van regel 22 laat ik hier buiten beschouwing. Zoals de toelichting van 22 september 1998 zegt is er, in het licht van de gewijzigde opvattingen en regelgeving over mededinging, geen plaats meer voor een gedragsrechtelijke bescherming van het financiële belang van de eerste advocaat naast diens recht van retentie. Is de declaratie van de eerste advocaat voor de betreffende zaak niet voldaan, dan kan volgens regel 22 lid 2 de opvolgende advocaat niettemin de behandeling van de zaak overnemen, zonder toestemming van de eerste advocaat of de deken.

Geen apart beleid voor overnameproblemen

Bas Martens¹

Op verzoek van het dekenberaad heeft mr. Robert Sanders bijgaand artikel geschreven. Dit artikel is bedoeld voor de balie als houvast bij discussies die zich voordoen bij het overnemen van strafzaken van gedetineerde cliënten. Dat soort discussies heeft regelmatig plaats. Voorbeeld: de cliënt wordt gearresteerd. Zijn vaste advocaat is niet meteen beschikbaar,

¹ Bas Martens is voorzitter van het dekenberaad.

maar meldt zich enige tijd later. De piketadvocaat wil de zaak niet overdragen. Ander voorbeeld: de familie van een cliënt schakelt een andere advocaat in en verlangt dat de zaak direct aan hem wordt overgedragen. De behandelend advocaat wil dat niet en verbiedt de aangezochte advocaat om de cliënt te bezoeken. Ook gebeurt het wel dat de overnemende advocaat een koud faxje stuurt met de mededeling dat hij de zaak heeft overgenomen. De behandelend advocaat reageert verontwaardigd en snelt zich naar het huis van bewaring om dit te bespreken en de overname te voorkomen. In deze gevallen volgt niet zelden een onverkwikkelijke discussie tussen de raadslieden. Bij getouwtrek om een zaak is de cliënt niet gediend. De verhouding tussen de advocaten evenmin.

Het artikel is ook relevant voor

ronselpraktijken. Het ronselen van cliënten past een advocaat niet. Een andere advocaat hoort niet te stoken in de verhouding tussen een cliënt en de advocaat die hij zelf heeft gekozen. Een advocaat die geld of andere diensten die niets met rechtsbijstand te maken hebben aan gedetineerden in het vooruitzicht stelt als hij de zaak mag overnemen handelt klachtwaardig. Zo ook de advocaat die tegen de cliënt zegt dat hij beter gekwalificeerd is dan de advocaat die de zaak behandelt. En onder omstandigheden ook de advocaat die ongevraagd zijn diensten aanbiedt. Het zijn praktijken die zelden voorkomen, maar toch af en toe de kop opsteken, met vooral gevolgen voor de reputatie van de advocaat die zich eraan schuldig maakt.

Het dekenberaad heeft lang nagedacht over de vraag of er apart beleid

zou moeten komen voor overnameproblemen en tegen ronselpraktijken. Om diverse redenen is besloten om dat niet te doen. Ar. 46 Advocatenwet en diverse Gedragsregels dekken deze problematiek voldoende. Het is aan de tuchtrechter om overtreding van deze regels daarvan te toetsen. De praktijk is zeer divers. Er doen zich telkens nieuwe praktijkvoorbeelden voor. Daarom is besloten om de strafrechtadvocaten in de balie met bijgaand artikel een praktische handreiking te geven voor beslechting van discussies, in plaats van beleid te maken dat snel dreigt te verouderen. Het artikel geeft richting. De vrije advocaatkeuze gaat hand in hand met een correcte zakelijke verhouding tussen advocaten. Als het nodig is, dan is de deken er om te bemiddelen. Die bemiddelingen zijn over het algemeen snel en doeltreffend.

trouwe belangen bevordert. Zonder de hun toevertrouwde belangen en het openbaar belang uit het oog te verliezen, behoren de advocaten dus te streven naar een verhouding van onderlinge welwillendheid en vertrouwen; daarbij past ook dat zij zich ook over elkaar niet in onheuse of krenkende termen uitlaten. Het 'aftroggen' van cliënten verdraagt zich evenmin met deze verplichting, aldus de toelichting.

Het gedragsrechtelijk kader van vóór 1992 bevatte dus een uitgesproken verbod op ronselpraktijken of het aftroggen van cliënten. De geest van dat verbod is nog altijd aanwezig in de huidige regels 17 en 22. Daarbij moet wel worden benadrukt dat de tuchtrechter niet rechtstreeks toetst aan de Gedragsregels, maar deze gebruikt ter invulling van de open norm van art. 46 Advocatenwet. Het gaat er bij het overnemen van strafzaken om, dit op zorgvuldige en niet-onbetamelijke wijze te doen, vooral omdat de (bijkomende) regulering in de vorm van de verordening op de publiciteit inmiddels is vervallen.⁷

Grondtrekken van de zorgvuldigheidsnorm

De belangrijkste maatstaf die de raden van discipline hanteren voor een zorgvuldige overname van een strafzaak is het daadwerkelijk voeren van voorafgaand en behoorlijk overleg. In de tuchtrechtelijke jurisprudentie is de volgende overweging inmiddels standaard geworden:

'Een advocaat die de behandeling van een zaak van een andere advocaat wenst over te nemen, zal daarbij op een zorgvuldige wijze dienen te handelen. Zo kan in het algemeen worden verlangd dat de advocaat die de behandeling van de zaak overneemt, daaraan voorafgaand behoorlijk overleg voert met de advocaat van wie hij de zaak wenst over te nemen. Dat overleg houdt in dat advocaten daadwerkelijk informatie en standpunten uitwisselen. Voorts behoudt de advocaat wiens zaken worden overgenomen, de mogelijkheid bij zijn cliënt na te gaan of het inderdaad zijn wens is van advocaat te wisselen.'⁸

Deze standaardoverweging sluit aan bij wat Gedragsregel 22 lid 1 bepaalt over het overleg dat een opvolgend advocaat dient te voeren met de behandelend advocaat, wanneer iemand hem vraagt de behandeling van een zaak over te nemen. Deze regel beoogt overleg en zo nodig de uitwisseling van inlichtingen over de stand van zaken in de behandeling tot dan toe. De weergegeven formulering wijst er wel op dat behoorlijk overleg een van de belangrijkste aspecten is, maar niet het enige. Bovendien moet er sprake zijn van daadwerkelijk overleg en moet de voorgaande advocaat de gelegenheid hebben om de wens van zijn cliënt te verifiëren.

Door kort voor of kort na een bezoek aan de cliënt de behandelend advocaat een fax te sturen met de mededeling dat hij de zaak wenst over te nemen, biedt de overnemende advocaat geen mogelijkheid om na te gaan of de cliënt het verzoek tot overname daadwerkelijk heeft gedaan.⁹ Ook het enkel versturen van een

⁸ Zie o.a. RvD Amsterdam 24-8-2009 (09-015A), RvD Amsterdam 11-1-2010 (09-193A), RvD Arnhem 12-7-2010 (10-45), RvD Amsterdam 6-6-2011 (10-255A), RvD Den Haag 4-7-2011 (R.3628/11.30), RvD Amster-

dam 11-1-2012 (11-092A), RvD Amsterdam 30-10-2012 (11-324A) en - in kortere bewoordingen - RvD Amsterdam 15-7-2014 (13-383A).

⁹ RvD Amsterdam 11-1-2012 (11-092A).

⁷ In het bijzonder de artikelen 2 en 4 van die verordening (1988).

September
2014

fax houdt geen daadwerkelijke poging in om tot overleg te komen.¹⁰

In dezelfde zin oordeelde het Hof van Discipline in 2010. Een overnemende advocaat had de behandelend advocaat wel in kennis gesteld van zijn voornemen diens cliënt te bezoeken, maar hij wachtte de reactie van de behandeld advocaat, die een uur later volgde, niet af en was al onderweg naar de penitentiaire inrichting toen die reactie op zijn kantoor binnenkwam. Zijn stelling dat hij onmiddellijk mocht handelen vanwege de spoedeisendheid van de belangen van de cliënt achtte het hof niet juist. De verstreken duur van de beperkingen, noch de omstandigheid dat er schone kleren bij de cliënt zouden moeten worden bezorgd, konden volgens het hof rechtvaardigen dat de overnemende advocaat terstond en zonder de reactie af te wachten zijn gang ging.¹¹

Uitzonderingen in beginsel mogelijk

Uit de tuchtrechtspraak komt echter naar voren dat de verplichting tot overleg niet absoluut is. Het is de eigen verantwoordelijkheid van de overnemende advocaat om daadwerkelijk te overleggen met de andere advocaat alvorens de behandeling van een zaak over te nemen. Dit kan anders zijn als zich dwingende omstandigheden voordoen die ertoe leiden dat de overnemende advocaat niet in de gelegenheid is daadwerkelijk voorafgaand overleg te voeren. Het is echter niet voldoende dat de cliënt contact opneemt met zijn behandelend advocaat om door te geven dat hij een andere advocaat wenst.¹²

In een andere zaak oordeelde het Hof van Discipline dat de overnemende advocaat zich onvoldoende had ingespannen om het vereiste overleg te laten plaatsvinden. Zo betekende het feit dat hij zijn overnamebeleid van strafzaken in het algemeen had besproken en afgestemd met de deken en de portefeuillehouder

strafrecht van de raad van toezicht niet dat zijn handelen in individuele zaken als vanzelfsprekend de toets van art. 46 Advocatenwet kon doorstaan. De advocaat had in de onderhavige zaak daadwerkelijk en behoorlijk overleg dienen te voeren met de toegevoegde advocaat teneinde diens reactie te vernemen. Het feit dat de raadkamerzitting de volgende dag zou plaatsvinden, maakte een en ander niet anders. Het enkele sturen van een fax en het bezoeken van de cliënt zonder de reactie van de voorgaande advocaat af te wachten en derhalve feitelijk geen enkele poging ondernemen om tot daadwerkelijk overleg te komen, achtte het hof in de gegeven omstandigheden onvoldoende.¹³

Ook een beroep op de mogelijke omstandigheid dat de gegevens van de behandelend advocaat moeilijk te achterhalen waren, slaagt bij de tuchtrechter niet. Van de overnemende advocaat mag worden verwacht dat hij zich inspant om achter deze gegevens te komen.¹⁴ De verplichting om vooraf overleg te voeren met de al toegevoegde advocaat vervalt niet doordat diens naam- en adresgegevens niet direct waren te achterhalen.¹⁵

Toch kan volgens de raad van discipline niet worden gesteld dat een advocaat die de behandeling van een zaak van een andere advocaat overneemt ertoe verplicht is om, voorafgaand aan de overname van de zaak, de advocaat van wie hij de zaak overneemt de gelegenheid te bieden bij het eerste gesprek tussen de opvolgende advocaat en de cliënt aanwezig te zijn. Zo'n verplichting kan ook niet worden ontleend aan het Statuut voor de Raadsman in Strafzaken. Evenmin behoort dat tot het hiervoor bedoelde overleg in verband met overname van een strafzaak, aldus de raad.¹⁶

Beroep op geheimhoudingsplicht

Een enkele keer doet een overnemende advocaat bij de tuchtrechter een beroep op de vertrouwelijkheid tussen de (overnemende) advocaat en de cliënt. Voorafgaand contact met de oorspronkelijke raadsman zou dan op gespannen voet staan met de geheimhoudingsplicht van de overnemende advocaat. Volgens de tuchtrechter valt echter niet in te zien dat de overnemende advocaat door dit voorafgaand contact op enigerlei wijze, laat staan op ontoelaatbare wijze, de belangen van de potentiële cliënt zou schaden, vooral niet wanneer het 'slechts' om de wens gaat de zaak over te nemen. Een dergelijk belang staat niet op gespannen voet met de geheimhoudingsplicht.¹⁷

Het Hof van Discipline heeft daar in hoger beroep nog aan toegevoegd dat beide advocaten aan dezelfde geheimhoudingsplicht zijn gebonden. Bovendien heeft een verzoek om overname van de zaak door een derde (bijvoorbeeld een familielid) volgens het hof op zich genomen geen vertrouwelijk karakter jegens de behandelend advocaat.¹⁸ Het overleg ziet enkel op de behoorlijke overdracht tussen advocaten en het hier bedoelde confraterneel contact schendt de geheimhoudingsplicht daarom in beginsel niet.¹⁹ Wel geeft het hof daarbij aan dat bijzondere omstandigheden tot een ander oordeel kunnen nopen.

Advocaat benaderd door derden

Er moet voor een ordentelijke overname in de regel sprake zijn van een verzoek van de cliënt. Een advocaat handelt in beginsel tuchtrechtelijk verwijtbaar als hij cliënten van een andere advocaat bezoekt, zonder dat die daarom hebben gevraagd.²⁰

In de praktijk wordt een advocaat vaak ingeschakeld door familie van een verdachte en niet door de verdachte zelf. Het Hof van Discipline heeft zich

¹³ HvD 11-6-2010, 5576.

¹⁴ RvD Amsterdam 30-10-2012 (11-324A). De nawegegevens van de desbetreffende advocaat zijn volgens suggestie van de raad relatief eenvoudig te achterhalen, bijvoorbeeld via de penitentiaire inrichting of het verzoekende familielid.

¹⁵ RvD Amsterdam 23-5-2012 (11-291A en 11-292A).

¹⁶ RvD Amsterdam 24-8-2009, 09-195A, r.o. 4.2; hoger beroep HvD 11-6-2010, 5576.

¹⁷ RvD Amsterdam 30-10-2012 (11-324A), r.o. 5.6.

¹⁸ HvD 10-1-2014, 6628.

¹⁹ HvD 17-12-2012, 6338, r.o. 5.8.

²⁰ RvD Amsterdam 11-1-2010 (09-193A) r.o. 4.5.

¹⁰ RvD Den Haag 4-7-2011 (R.3628/11.30).

¹¹ HvD 29-3-2010, 5594.

¹² RvD Amsterdam 16-4-2013 (12-325A), r.o. 5.2.

uitgesproken over de vraag of de situatie een andere is indien de overnemende advocaat door familie is aangezocht. Ten aanzien van de verhouding tussen de in een strafzaak toegevoegde advocaat en de door derden aangezochte advocaat werd overwogen:

‘De advocaat die door derden is aangezocht om een gedetineerde verdachte bij te staan aan wie reeds een andere advocaat is toegevoegd en die de verdachte wenst te bezoeken teneinde zich ervan te vergewissen of die zich inderdaad verder door hem wil laten bijstaan, behoort de toegevoegde advocaat tijdig in kennis te stellen van zijn voornemen om de verdachte te bezoeken. Indien de toegevoegde advocaat meedeelt daarvoor geen toestemming te verlenen, mag die mededeling niet zonder meer worden genegeerd, maar behoort in overleg tussen de advocaten naar een oplossing te worden gezocht. Indien dat overleg niet tot overeenstemming leidt, kan de tussenkomst van de deken worden ingeroepen.’²¹

Deze formulering lijkt verder te gaan dan alleen het stellen van de eis van behoorlijk overleg. Indirect maakt het hof duidelijk dat de voorgaande advocaat in zoverre toestemming zal moeten geven voor een bezoek aan diens cliënt dat de overnemende advocaat een afwijzende mededeling niet zomaar naast zich neer mag leggen.

In 2010 oordeelde de Arnhemse raad van discipline over een advocaat die zonder voorafgaande toestemming van de piketadvocaat en zonder hem in de gelegenheid te stellen de mogelijke overname van de zaak met de cliënten te bespreken, verdachten had bezocht ter overname van hun zaken. Het ‘Statuut voor de Raadsman in Strafzaken’, zo werd overwogen, gaat er vanuit dat, indien het verzoek tot overname van de zaak niet van de verdachte zelf afkom-

stig is, bij de verdachte wordt geverifieerd of deze de overname wel wenst. Nu het verzoek tot overname van de zaak in deze gevallen niet rechtstreeks van de verdachten in kwestie afkomstig was, dient de advocaat wiens zaak wordt overgenomen, in beginsel de mogelijkheid te hebben bij zijn cliënt eerst zelf na te gaan of het inderdaad diens wens is om van advocaat te wisselen. Het had op de weg van de overnemende raadsman gelegen om, alvorens de verdachten te bezoeken, daadwerkelijk overleg te voeren. Hij handelde anders, door het verbod van de behandelend advocaat te negeren en de verdachten in kwestie onmiddellijk te bezoeken, terwijl niet was gebleken dat het belang van de verdachten, die immers van rechtsbijstand waren voorzien, een bezoek door de betrokken advocaat op zeer korte termijn vorderde.²²

In een latere uitspraak heeft het hof dit uitgangspunt bevestigd. Het hof zag vooralsnog geen aanleiding om terug te komen op het uitgangspunt voor de beoordeling of in een concreet voorggelegd geval voldaan is aan de norm van art. 46 Advocatenwet. Daarbij laat het hof het aan de balie over een juridisch kader te scheppen: ‘Indien en voor zover de beroepsgroep zelf nadere regels gaat stellen over het overnemen van anderen cliënten dan zal het hof daarop uiteraard acht slaan, echter in het licht van de norm van art. 46.’²³

In die uitspraak bracht het hof bovendien in herinnering wat de aanleiding vormde voor de eerdere klachtzaken:

‘Gebleken was dat derden – zoals familie, medegedetineerde, bewakers maar vermoedelijk ook raadslieden – een verdachte (of een ingesloten asielzoeker) hebben bewogen om van raadsman te veranderen. De beweegredenen daarvoor en de wijze waarop invloed werd aangevend om de verdachte tot die keuze te bewegen waren niet altijd even oorbaar.

De opvolgend raadsman, die zonder medeweten van de oorspronkelijke raadsman de verdachte gaat bezoeken, kan – onbewust maar ook opzettelijk – de verdachte bewegen om hem als opvolgend raadsman te nemen. Zo ligt het voor de hand dat hij zichzelf zal kunnen aanprijzen en andere raadsman als een niet vakbekwaam collega zal duiden. Het gevolg van deze praktijk is dat de oorspronkelijk raadsman zich op onbehoorlijke wijze gepasseerd zal voelen en zich van verdiensten beroofd ziet zonder dat hij de zuiverheid van wisseling van raadsman kon verifiëren of beïnvloeden.’²⁴

Opmerkelijk is dat het hof eind 2012 met de vermelding van deze achtergrond lijkt te verwijzen naar bepalingen uit de inmiddels ingetrokken Verordening op de publiciteit over vergelijkende reclame.

Terugbelverzoek

De algemene zorgvuldigheidsnorm en de maatstaf dat een advocaat, in het geval het verzoek tot overname van een derde komt, tijdig de behandelend advocaat in kennis stelt en diens toestemming voor een bezoek niet zonder meer mag negeren, geldt ook voor het plaatsen van een ‘terugbelverzoek’. Deze norm strekt ertoe de behandelend raadsman, nadat hem een overnameverzoek bekend is geworden, de mogelijkheid te gunnen om zich ervan te vergewissen of zijn cliënt daadwerkelijk van advocaat wil wisselen.

Met het plaatsen van een terugbelverzoek, zo oordeelde de raad van discipline Amsterdam, neemt de overnemende advocaat zelf (ongeacht of het verzoek van een derde komt) het initiatief contact te krijgen, terwijl hij weet dat de cliënt wordt bijgestaan door een advocaat. Dat is klachtwaardig nu daarmee de raadsman de mogelijkheid is ontnomen eerst zelf overleg met zijn cliënt te voeren. In dit opzicht is een

21 Hvd 29-3-2010, 5549. Dit is inmiddels vaste tuchtspraak, gelet op Hvd 11-6-2010, 5576, Hvd 9-5-2011, 5871, Hvd 12-3-2012, 6134 en Hvd 17-12-2012, 6338.

22 Rvd Arnhem 12-7-2010 (10-45).

23 Hvd 17-12-2012, 6338.

24 Hvd 17-12-2012, 6338, r.o. 5.4.1.

September
2014

terugbelverzoek (zonder voorafgaand overleg) niet wezenlijk anders dan het op bezoek gaan bij een potentiële cliënt (zonder voorafgaand overleg).²⁵ Het Hof van Discipline bevestigde dit oordeel in hoger beroep en wees het verweer van de advocaat af dat nog geen sprake was van overname van een strafzaak maar slechts van een terugbelverzoek in het kader van een oriënterende fase om te achterhalen of de cliënt inderdaad de belangenbehartiging door de advocaat overgenomen wilde zien:

‘Een terugbelverzoek, of belverzoek zoals verweerder het verwoordt, aan een verdachte moet wat dit betreft op één lijn worden gesteld met het maken van een bezoekspraak met een verdachte. Het terugbelverzoek van verweerder is gevolgd op het verzoek van de oma namens de heer B. om met de heer B. in contact te treden in verband met overname van zijn strafzaak, zoals verweerder zelf heeft gesteld. Het terugbelverzoek kan dan ook niet anders worden gezien dan in het kader van de (eventuele) overname van de strafzaak.’²⁶

Opzeggen advocaat door cliënt

Als de verdachte zijn raadsman heeft opgezegd (en deze opzegging die raadsman heeft bereikt)²⁷ staat het de opvolgend advocaat vrij een raadsman-verdachterrelatie aan te gaan zonder voorafgaande toestemming van de oorspronkelijke advocaat.²⁸ Het Hof van Discipline wijst er in dat verband op dat de opvolgend advocaat er overigens goed aan doet – al was het maar beleefdheids-

halve – bij de vorige advocaat te verifiëren of hij al is opgezegd.

De overnemende advocaat dient daarbij waakzaam te zijn als hij de communicatie over de overname aan de cliënt overlaat. Door te vertrouwen op de mededeling van de cliënt dat deze zelf de behandelend advocaat had afgebeld, nam de overnemende advocaat het risico dat er nog steeds een behandelend advocaat was.²⁹ Dit werd in hoger beroep bevestigd. Een en ander neemt een verplichting van de advocaat om zich, voorafgaande aan zijn bezoek aan de cliënt in de penitentiaire inrichting, in verbinding te stellen met de toegevoegd advocaat niet weg (namelijk de mededeling aan de cliënt om de advocaat op de hoogte te stellen van zijn verzoek aan de overnemende advocaat).³⁰

Spanningsveld advocaatkeuze-gedragrecht

Zoals in de inleiding al is aangestipt, bevindt het overnemen van strafzaken zich in het spanningsveld tussen vrije advocaatkeuze en het voor advocaten geldende gedrags- en tuchtrecht. Het recht op vrije advocaatkeuze is onder meer neergelegd in art. 6 lid 1 onderdeel c EVRM. Ook art. 38 lid 1 Sv bepaalt dat de verdachte te allen tijde bevoegd is om of meer raadsliden te kiezen.

In een oudere uitspraak (1989) die nog onder vigeur van de Gedragsregels 1980 is gedaan, oordeelde het Hof van Discipline eveneens dat het recht van een verdachte om vrijelijk een raadsman te kunnen kiezen van fundamentele aard is; de aldus aangezochte raadsman mag niet door het voor advocaten geldende tuchtrecht verhinderd of belemmerd worden in de mogelijkheid zich ervan te vergewissen of de verdachte zich inderdaad door hem wil laten bijstaan.³¹

In zijn uitspraak van 17 december 2012 heeft het Hof van Discipline ten aanzien van dit spanningsveld echter nadere overwegingen geformuleerd over de vraag welke belangen beschermd dienen te worden bij de overname van een strafzaak. Het hof oordeelde dat meer nog dan de oorspronkelijke raadsman die bescherming behoeft tegen zulke onwenselijk bevonden praktijken, het *de (rechts)verhouding tussen de cliënt en de (oorspronkelijk) raadsman* is die bescherming behoeft tegen (ongeoorloofde) inmening door derden, in het bijzonder van advocaten [cursivering RS].

In de genoemde onwenselijke situatie wordt, zo vervolgt het hof, niet voorzien indien een advocaat, die dan alleen nog is aangezocht raadsman te worden, enkel met een beroep op de vrije advocaatkeuze en naar eigen goeddunken, dus zonder vooroverleg met de reeds ingeschakelde raadsman, contact zoekt met een verdachte en langs deze weg zou kunnen bewerkstelligen dat hij of zij opvolgend raadsman wordt. Het staat volgens het hof een raadsman in beginsel niet vrij zich te mengen in de relatie tussen een verdachte en zijn raadsman. De regels voor een vrije advocaatkeuze strekken er niet toe inbreuken op een bestaande rechtsverhouding tussen een advocaat en zijn cliënt te faciliteren.³²

De Gedragsregels bepalen volgens het hof niet anders. Zo behoort een advocaat in zijn verhouding tot een andere advocaat (raadsman) te streven naar welwillendheid en vertrouwen, zoals uitgedrukt in Gedragsregel 17. Daaruit vloeit voort dat naar het oordeel van het hof de belangen van een optredend raadsman dienen te worden gerespecteerd. Het in contact treden met de verdachte ‘achter de rug van de bestaande raadsman om’ is, behoudens

25 RvD Amsterdam 30-10-2012 (11-324A). Een advocaat had in strijd met de regels voor overname van een strafzaak op verzoek van diens oma een cliënt van een andere advocaat rechtstreeks benaderd door een terugbelverzoek te plaatsen bij de penitentiaire inrichting terwijl hij op dat moment wist, althans redelijkerwijs kon weten, dat de cliënt door een andere advocaat werd bijgestaan en hij van hem geen toestemming had gekregen diens cliënt rechtstreeks te benaderen.

26 HvD 10-1-2014, 6628.

27 In de zin van art. 3:37 lid 3 BW.

28 HvD 17-12-2012, 6338.

29 RvD Amsterdam 6-6-2011 (10-255A), hoger beroep in HvD 12-3-2012, 6134.

30 HvD 12-3-2012, 6134.

31 HvD 9-10-1989, *Advocatenblad* 27-4-1990. In het onderhavige geval was van een dergelijke verhindering of belemmering echter geen sprake. De aangezochte advocaat had volgens het hof de gedetineerde niet zonder toestemming van diens

raadsman mogen bezoeken. Het had hem echter vrij gestaan zich schriftelijk met de verdachte te verstaan, onder toezending van de desbetreffende brief aan de raadsman. Eventueel had hij ook de tussenkomst van de deken kunnen inroepen.

32 HvD 17-12-2012, 6338, r.o. 5.4.2.

bijzondere omstandigheden een handelwijze die niet valt te verenigen met een respectvolle omgang met een collega en met de strekking van deze Gedragsregel. Een aanwijzing is ook te vinden in Gedragsregel 18 bepalende dat een advocaat zich dient te onthouden van contacten met de cliënt van een andere advocaat, zonder de – voorafgaande – toestemming van die advocaat.

Het hof achtte (verrassend genoeg) een beroep op Gedragsregel 22 niet relevant. In deze Gedragsregel is confraterneel overleg bij overdracht over de inhoud van de zaak aan de orde. In het onderhavige geval (dat wil zeggen: waar Gedragsregel 22 op doelt) gaat het volgens het hof niet om het overleg omtrent de inhoud van de zaak, maar over het overleg over de overdracht van de zaak zelf. Aan deze Gedragsregel kan geen argument worden ontleend.³³

Een beroep op art. 5.1.1 van de Gedragscode voor Europese Advocaten (waarin onder andere is opgenomen dat de confraterniteit tussen advocaten nooit de belangen van de advocaten tegenover de belangen van de cliënt mag stellen) wijst het hof van de hand. Het gaat bij deze problematiek niet om de belangen van de individuele verdachte, maar om de borging van een goede rechtsbedeling in het algemeen.³⁴ Ook een beroep op andere bepalingen die betrekking hebben op de vrijheid van advocaatkeuze (regel 6 van de IBA Statement of General Principles for Ethics of Lawyers en regel 7 van het Statuut voor de Raadsman in Strafzaken), miskent dat een klacht over de overname van een strafzaak geen betrekking heeft op een belemmering van de vrije advocaatkeuze, maar ziet op de handelwijze tussen advocaten wanneer er een keuze voor een opvolgend raadsman wordt gemaakt.

33 Ibidem, r.o. 5.4.3.

34 Ibidem, r.o. 5.4.3. Overigens lijkt het hof hier te verzuimen om op te merken dat de Gedragscode voor Europese advocaten op grond van art. 1.5 slechts van toepassing is op grensoverschrijdende activiteiten van de advocaat binnen de Europese Unie en de EER.

Het hof wees in deze zaak het beroep op de belangen van de verdachte, diens recht op een vrije advocaatkeuze en de stelling dat confraternele verhoudingen ondergeschikt zijn aan de belangen van de rechtzoekende om de bestaande raadsman te passeren af:

‘De verplichting om eerst met de bestaande raadsman overleg te voeren maakt immers op zich zelf genomen geen inbreuk op het recht van vrije advocaatkeuze, maar ziet op de onderlinge verhouding tussen de advocaten en strekt, zoals hiervoor aangegeven, tot borging van een goede rechtsbedeling. (...) de enkele omstandigheid dat een verdachte gebruik wil maken van zijn recht op vrije advocaatkeuze rechtvaardigt in het algemeen nog niet dat de nieuwe advocaat/raadsman op het verzoek van de verdachte ingaat, buiten raadpleging van de bestaande raadsman om.’³⁵

Recent voegde de Amsterdamse raad van discipline er nog aan toe dat de regels voor een vrije advocaatkeuze er niet toe strekken inbreuken op een bestaande rechtsverhouding, al dan niet ontstaan door een piket-dienstregeling tussen een advocaat en zijn cliënt, te faciliteren.³⁶

Het hof gaf in zijn hiervoor genoemde uitspraak nog wel aan dat in het geval van bijzondere omstandigheden uitzonderingen zijn te maken. Het enkele feit dat de overnemende advocaat toch al onderweg was naar het huis van bewaring om een eigen cliënt te spreken is volgens het hof echter ontoereikend. Evenmin kan als uitzonderingsgrond worden aanvaard de algemene stelling dat in de praktijk collega-advocaten en dekens moeilijk te bereiken zijn en dat, vanwege het regime in de huizen van bewaring verdachten moeilijk zijn te spreken.

35 Ibidem, r.o. 5.5 en 5.6. De Amsterdamse raad heeft deze overweging onlangs nog toegepast (RvD Amsterdam 15-7-2014, 13-383A).

36 RvD Amsterdam 15-7-2014 (13-383A).

Tot slot

Samenvattend kunnen aan de tucht-rechtspraak voor de toetsing van de overname van een strafzaak de volgende gezichtspunten worden ontleend:

- De tuchtrechter stelt weliswaar de vrije advocaatkeuze voorop, maar de overname van een strafzaak door een nieuwe advocaat dient in elk geval aan de (tuchtrechtelijke) zorgvuldigheidseisen te voldoen.
- De vrije advocaatkeuze is in elk geval geen vrijbrief om achter de rug van de behandelend advocaat met de verdachte in contact te treden. De geheimhoudingsplicht is evenmin grond om de behandelend advocaat buiten dergelijk contact te houden.
- Indien een advocaat de behandeling van een zaak van een andere advocaat overneemt, ligt het op de weg van de overnemende advocaat om met die advocaat te overleggen voordat hij de zaak daadwerkelijk gaat behandelen.
- Dit overleg houdt in dat advocaten daadwerkelijk informatie en standpunten dienen uit te wisselen. Eenzijdige ‘hit-and-run’-communicatie voldoet daar niet aan.
- Een advocaat die door derden is aangezocht om een gedetineerde verdachte bij te staan en die verdachte wenst te bezoeken, stelt de behandelend advocaat tijdig in kennis van dat voornemen. Geeft de behandelend advocaat geen toestemming, dan zal toch in overleg een oplossing moeten worden gezocht, desnoods met tussenkomst van de deken.
- Ook bij andere vormen van initiatief, zoals een terugbelverzoek, dient de behandelend advocaat de gelegenheid te hebben zich van de wens van zijn cliënt tot overstappen te vergewissen.
- Hoewel de tuchtrechter ruimte laat voor uitzonderingen op de overlegverplichting in geval van bijzondere omstandigheden kan daar niet snel met succes een beroep op worden gedaan; praktische bezwaren komen er in de regel niet voor in aanmerking. <<

September
2014

TRANSFERS

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u zelf onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenorde.nl.



VOL VERTROUWEN

Op 1 augustus openen **Eva van Otterloo** (38) en **Evelin Bueters** (34) de deuren van hun kantoor Evius Arbeidsrecht Advocaten in Nijmegen. Van Otterloo: 'In het verleden hebben we vijf jaar in teamverband gewerkt bij een middelgroot advocatenkantoor, waarna we altijd contact met elkaar hebben gehouden. Ons doel is om een jong, modern en vanzelfsprekend professioneel kantoor neer te zetten. Zo hebben we geïnvesteerd in verschillende systemen waarmee we in de cloud werken en in een rechtsordeportal waarmee we altijd toegang hebben tot relevante uitspraken en literatuur.'



CREATIEVE CLIËNTEN

Samen met **Rob van Dongen** en **Gaico Bos** begon **Sander Dikhoff** (44) onlangs nichekantoor Dikhoff Van Dongen Advocaten in Amsterdam. Dikhoff: 'Ik was hiervoor tien jaar partner bij een in media en entertainment gespecialiseerd kantoor. Ook mijn collega's kennen de entertainmentindustrie van binnenuit: ze werkten jarenlang op het gebied van film, tv, muziek, theater en digitale media. We denken de hele dag mee met cliënten in de creatieve sector die mooie dingen maken. En naast intellectueel eigendom zijn we betrokken bij veel deals in medialand, van overnames tot joint ventures en coproducties.'

NAAR ANDER
KANTOOR

Aken, mw. mr. K.M.: Smit & De Hart Advocaten te Vught
Assen, mr. B.R. van der: De Roos Advocatuur te Amsterdam
Berg, mw. mr. V.L. van den: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Bezemer, mr. J.J.: Kneppelhouw & Korhals N.V. te Rotterdam
Blok, mr. J.J.: Vogelaar Bosch Spijker Advocaten te 's-Gravenzande
Boelens, mr. J.: Schuurmans Advocaten & Adviseurs voor Ondernemers te Roden
Bolhuis, mr. G.W. van: Plan B Advocatuur te Haarlem
Boot, mw. mr. E.F.V.: Holland Van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP te Rotterdam
Breukelen, mw. mr. S.R. van: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam
Derks-Bischoff, mw. mr. M.E.: Advocatenkantoor Kempen te Geleen
Doornik, mr. P.F.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Emeis, mr. C.M.: Advocatenkantoor Torenstraat te Den Haag
Grijpstra, mr. P.G.: Goorts & Coppens Advocaten te Helmond
Hoor, mw. mr. A.C.C. ten: VANDIJK Advocaten te Rotterdam
Höppener-Derks, mw. mr. A.M.B.J.: Advocatenkantoor Kempen te Geleen
Huisman, mr. F.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Jacobs-Jens, mw. mr. L.E.: Boels Zanders Advocaten te Eindhoven
Koornwinder, mw. mr. E.: Kortman Advocaten te Den Haag
Kramer, mr. P.H.: Van der Rijt Advocatuur B.V. te Bergen op Zoom
Krestin, mr. M.B.: Linklaters LLP te Amsterdam
Lameijer, mw. J.P.A.H.J.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Lenders, mw. mr. W.A.: GMW

Advocaten te Den Haag
Leijdesdorff, mw. mr. F.C.: Jones Day te Amsterdam
Limberger, mw. mr. N.C.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Nederlof, mr. J.: Langstraat Advocaten te Waalwijk
Nieuwmans, mr. R.A.J.: TeekensKarstens advocaten notarissen te Leiden
Nijhof, mr. E.: Wessel Tideman & Sassen Advocaten te Den Haag
Overses, mr. J.F.: Keizerhof Advocaten te Amsterdam
Posthuma, mw. mr. C.P.: Sjöcrona Van Stigt Advocaten te Den Haag
Pijl, mw. mr. S.: Cleerdin & Hamer te Amsterdam
Schuur, mr. O.G.: Aniel Advocaten te Rotterdam
Sellmeijer, mw. mr. C.M.: De Gier | Stam Advocaten te Utrecht
Soolingen, mw. mr. J.A. van: Aben & Slag Advocaten te Weert
Stein, mr. L.J.H.: Van Dinter Advocatenkantoor te Heerlen
Tacx, mr. P.J.L.: Sumrin Advocaten ten Someren
Telderman, mr. M.: Groen Caubo Montesorri Advocaten te Almere
Tooren, mw. mr. J.L.F. van den: Feenstra De Putter Advocaten te Ede
Verbroeken, mw. mr. A.: GH Advocaten te Gennep
Veurman, mw. mr. M.: Het Familierechtkantoor te Zwolle
Vries, mr. E.A. de: DIA Piper Nederland N.V. te Amsterdam
Ipelaar, mr. D.A.: Advocatenkantoor Janssen Wassenaar te Wassenaar
Zinderen, mr. J. van: MANZ Legal te Utrecht

NAAR NIEUW(E)
KANTOOR OF
ASSOCIATIE

Advocatenkantoor Siccama (mr. F.D.W. Siccama te Amsterdam)
Advocatenkantoor T. Bissessur

(mr. T. Bissessur te Zoetermeer)
Advocatenkantoor Van der Veer (mr. D.P. van der Veer te Amersfoort)
Advocatenkantoor van Veenendaal (mr. J.P. van Veenendaal te Den Haag)
Bachmann Advocatenkantoor b.v. (mr. B.W.M. Zegers te Amsterdam)
Brugman & Hagens Advocaten (mw. mr. E.A.M. Brugman en mr. G. Hagens te Oss)
CF Legal (mw. mr. C.H.E. Fontaine te Haarlem)
Dikhoff Van Dongen Advocaten (mr. G.J. Bos, mr. S.F. Dikhoff, en mr. R. van Dongen te Amsterdam)
Evius Arbeidsrecht Advocaten (mw. mr. E. van Otterloo te Nijmegen)
Lohman Davidae Advocaten (mr. B.J. Davidae te Amsterdam)
Louwerse IP/Technology Advocaten (mr. H.A.J. de Jong te Den Haag)
mr. D.D.S. Doelam (mr. D.D.S. Doelam te Wassenaar)
Nauta Lemke (mw. mr. M.J.R. van Nauta Lemke te Den Haag)
Oomen & Van der Putten Advocaten (mw. mr. K.C.A.M. Oomen en mw. mr. D.P.J. van der Putten te Tilburg)
Rebergen Advocatenkantoor (mw. mr. S.T.C. Rebergen te Arnhem)
Reus Advocatuur (mw. mr. F.Y. de Reus te Assen)
Ruesink & Baggerman Letselschade Advocaten (mr. A. Ruesink en mr. S. Baggerman te Apeldoorn)
Samsung Electronincs Benelux B.V. (mr. T.A.B.Y. Conijn te Delft)
Sanchez Advocatenpraktijk (mr. J.P. Sanchez Montoto te Wassenaar)
Sil Advocatuur (mw. mr. A. van den Berg te Arnhem)
Spooren Advocatuur (mw. mr. M.M. Spooren te Vught)
Taxans Nederland B.V. (mr. F.S. Buitenwerf te Amsterdam)
Thomas Advocaten (mw. mr.

G.G. Kempenaars te Almere)
VALENTIEN GEERDES (mw.
 mr. K.O. Valentien en mr. J.G.
 Geerdes te Almere)
Van der Linde Advocatuur (mr.
 J.W. van der Linde te Ede)
Van Dorth Advocatuur (mr.
 Z.H. van Dorth tot Medler te
 Rotterdam)
West5 Advocatuur (mr. T. Catak
 en mw. mr. T. Essen te Zaandam)

UIT DE PRAKTIJK

Arets, mr. J.L.M. Landgraaf
 28-07-2014
Beek, mr. G.J. van de Rotterdam
 31-07-2014
Bouwman, mw. mr. M.W.
 Amsterdam 01-08-2014
Brennikmeijer-Verbaan, mw.
 mr. H.C.L. Amsterdam 01-08-2014
Bronneman, mw. mw. M.
 Amsterdam 01-08-2014
Dirks, mw. mr. E.E. Amsterdam
 01-08-2014
Douma, mr. P. Garnwerd 01-
 08-2014
Durdabak, mw. mr. N. Deventer
 01-08-2014
Elzen, mw. mr. A.A.M. van den
 Oss 01-08-2014
Essed, mr. M.A.M. Den Haag
 01-08-2014
Faltas, mw. mr. L. Amsterdam

01-08-2014
Goudriaan, mw. mr. I.A.
 Amsterdam 29-07-2014
Haagsman, mw. mr. L.J.
 Hoofddorp 01-08-2014
Heide, mw. mr. L.C. van der
 Amsterdam 05-08-2014
Henneman, mr. R.J. Utrecht
 01-08-2014
Hoekstra – Wagemans, mw. mr.
 A. Leiden 02-08-2014
Hordijk, mw. mr. R.S.B.
 Rotterdam 31-07-2014
Knoester, mw. mr. S.C.J.
 Rotterdam 24-07-2014
Koerts, mr. P. Groningen 01-
 08-2014
Kolk, mr. J.N.H.
 Amsterdam 31-07-2014
Koulen, mw. mr. K.C.C.
 IJmuiden 01-08-2014
Laan, mw. mr. S. Utrecht 01-
 08-2014
Lierop-Snuif, mw. mr. E.M. van
 Utrecht 01-08-2014
Linden, mr. P.J.W.J. van der
 Amsterdam 18-07-2014
Lujan Gallegos, mw. mr. V.
 Amsterdam 01-08-2014
Manso Cabrerros-Hendriks, mw.
 mr. A.W. Deventer 01-08-2014
Meijvogel, mw. mr. A.M.M.
 Amsterdam 01-08-2014
Moszkowicz, mr. C. Maastricht
 01-08-2014

Overdiep, mw. mr. R.A.
 Rotterdam 01-08-2014
Peeters-de Vormer, mw. mr. J.
 Den Haag 18-07-2014
Pelt, mw. mr. E.M. van Tilburg
 15-07-2014
Putten-van den Heuvel, mw.
 mr. L.G.P.A. van Oss 01-08-2014
Roos, mr. W.Ch. de Groningen
 01-08-2014
Schuurmans, mw. mr. K.A.W.M.
 Amsterdam 01-08-2014
Spelt, mr. R.E. Bussum 01-08-
 2014
Sueters, mw. mr. M. Nijmegen
 01-08-2014
Swart, mw. mr. M.H. Vught
 01-08-2014
Swieten, mr. G.H. van
 Amsterdam 05-08-2014
Valk, mw. mr. L.G.T. van der
 Amsterdam 01-08-2014
Vondenbusch, mw. mr. S.
 Utrecht 28-07-2014
Waal, mw. mr. C.E. de
 Amsterdam 18-07-2014
Wurf, mw. mr. M.C. van der Den
 Haag 01-08-2014
Wilde, mw. mr. T.M. de
 Amsterdam 01-08-2014

OVERLEDEN

Keser-van Hasselt, mw. mr.
 P.H.M. Zwolle 03-07-2013



SPECIALISATIE IN PRAKTIJK EN PROEFSCHRIFT

Om onder meer ervaring op te doen bij een internationaal advocatenkantoor stapte **Emilie Boot** (25) over van een arbeidsrechtelijk nichekantoor naar Holland Van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP te Rotterdam. 'Ik specialiseer mij op het gebied van het maritieme arbeidsrecht en houd me daarnaast bezig met het arbeidsrecht in brede zin. Dat is altijd dynamisch: denk aan de Wet werk en zekerheid of het Maritiem Arbeidsverdrag, dat het maritieme arbeidsrecht in Nederland meer op de kaart heeft gezet. Over dit (deel)rechtsgebied schrijf ik een proefschrift aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.'

UITSPRAKEN

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Hester Uhlenbroek, Ed van Liere, Peter Drion, Harro Knijff, Carel Gaaf, Robert Sanders. De letterlijke tekst van de uitspraken is te vinden op tuchtrecht.nl.

WEIGERING APPELDAGVAARDING TE VERSTREKKEN

- Hof van Discipline, 21 maart 2014, zaak nr. 6592, ECLI:NL:TAHVD:2014:96.
- Gedragsregel 1, artikel 63 lid 1 Rv.
- Verplichting rekening te houden met de gerechtvaardigde belangen van de wederpartij. Eigen verantwoordelijkheid stagiaire.

Mr. A, advocaat van een huurder, brengt een appeldagvaarding uit aan de verhuurder, een vastgoed-bv. Huurder en verhuurder zijn op hetzelfde adres gevestigd. De advocaat die in eerste instantie was opgetreden voor de verhuurder vraagt namens een indirect en zelfstandig bevoegd bestuurder van die verhuurder om een kopie van de dagvaarding. Mr. X, stagiaire van mr. A, weigert dit en eist een procesvolmacht. Haar patroon mr. A heeft dit geaccordeerd. De bestuurder van de verhuurder beklaagt zich over de weigering bij de tuchtrechter. De raad van discipline verklaart de

klacht gegrond zonder oplegging van een maatregel.

Mr. X gaat in appel. Zij verwijst naar *NJ* 2008/523 (de betwisting dat de opdracht en volmacht is verleend kan niet worden weerlegd met een beroep op de regel dat de procureur op zijn woord wordt geloofd).

In appel overweegt het Hof van Discipline als volgt. De tot de vastgoed-bv gerichte appeldagvaarding is betekend aan het adres waar ook de appellent zelf was gevestigd. Aan dat adres was geen andere vertegenwoordiger of werknemer van de (gedagvaarde) vastgoed-bv werkzaam dan

degene die ook enig directeur en enig aandeelhouder was van de appellent. Daardoor was het in hoge mate onwaarschijnlijk dat de dagvaarding klager zou bereiken. Dat gegeven verplichtte de advocaten van de huurder ertoe direct na ontvangst van de betekende dagvaarding – spontaan – een kopie te sturen aan de advocaat die in eerste aanleg voor de vastgoed-bv was opgetreden, en dat in elk geval te doen toen deze daarom vroeg.

Anders dan de raad baseert het hof deze verplichting niet op Gedragsregel 17 (onderlinge welwillendheid tussen advocaten) maar op de verplichting

September
2014

van een advocaat om rekening te houden met gerechtvaardigde belangen van de wederpartij. Daartoe behoort stellig het belang van de wederpartij om daadwerkelijk en tijdig kennis te krijgen van een tot haar gerichte dagvaarding.

De verplichting gold ongeacht de vraag of die advocaat op dat moment nog over een procesvolmacht beschikte. Die vraag is volgens het hof ook irrelevant in het stelsel van artikel 63 lid 1 Rv. Al op die grond faalt het beroep van mr. X op het arrest van de Hoge Raad van 26 september 2008, *NJ* 2008/523.

Aan gegrondverklaring stond niet in de weg dat mr. X stagiaire was met pas anderhalf jaar ervaring, noch dat zij handelde in opdracht en met instemming van de kantoorgenoot voor wie zij werkte. Zij was advocaat, en ook van een beginnend advocaat mag het inzicht worden geveerd dat het onbetamelijk is om te handelen in strijd met het beginsel van *fair play*. Dat mr. X stagiaire was van de behandelend advocaat heeft de raad volgens het Hof van Discipline verdisconteerd door geen maatregel op te leggen.

Het hof bekrachtigt de beslissing van de raad.

ONNODIG GRIEVEN-DE UITLATINGEN

- Raad van discipline Arnhem-Leeuwarden, 13 september 2013, zaak nr. 53/12, ECLI:NL:TADRARL:2013:23.
- Gedragsregel 31.
- Of een uitlating onnodig grievend is, wordt (mede) bepaald door de context waarin deze wordt gedaan.

Klager sub 2 was als advocaat in dienst bij mr. X en is vervolgens in dienst getreden bij klager sub 1. Toen klager sub 2 nog in dienst was van mr. X, heeft hij een toevoeging aangevraagd, die door de Raad voor Rechtsbijstand buiten behandeling is gesteld vanwege het niet tijdig reageren op het verzoek om informatie. Mr. X ging daartegen in bezwaar, werd niet-ontvankelijk verklaard en ging in beroep. In een brief aan de rechtbank schrijft mr. X dat klager sub

2 zijn hachje probeert te redden door te stellen dat hij aan de betrokken cliënt heeft toegezegd hem zonder toevoeging rechtsbijstand te verlenen. Volgens mr. X was daarbij duidelijk sprake van een opzet tussen klager sub 2 en de cliënt. Zowel klager sub 2 als klager sub 1 voelt zich hierdoor gekwetst en gegriefd.

De raad verklaart klager sub 1 niet-ontvankelijk in zijn klacht wegens gebrek aan belang. De raad vindt de woorden 'zijn hachje te redden' niet diffamerend. Dat mr. X klager sub 2 en zijn cliënt beticht van een opzet is evenmin onnodig grievend. Daarbij dient bedacht te worden dat de verhouding tussen klager sub 2 en mr. X inmiddels slecht was, waarbij klager sub 2 en mr. X over en weer scherpe woorden gebruikten. De klacht van klager sub 2 is daarom ongegrond.

GEHEIMHOUDING MEDIATION

- Raad van discipline, Amsterdam, 10 september 2013, zaak nr. 13-053NH, ECLI:NL:TADRAMS:2013:83.
- Artikel 46 Advocatenwet, Gedragsregel 9.
- Een advocaat hoort de door zijn cliënten in het kader van een mediation afgesproken geheimhouding te respecteren.

Mr. X heeft de voormalige partner van klager bijgestaan in een kort geding over een omgangsregeling van klager met de kinderen. Daaraan voorafgaand heeft een mediation tussen klager en zijn ex-partner plaatsgevonden. Mr. X was daarbij niet betrokken. Mr. X beroept zich tijdens het kort geding op e-mails die in het kader van de mediation zijn gewisseld. Verder produceert hij een rapport van een kinderpsychologisch adviesniveau, terwijl dit bureau aan klager en zijn ex-partner kenbaar had gemaakt dat het rapport niet gebruikt mocht worden in een procedure.

De raad overweegt dat geheimhouding over de inhoud en het verloop van de mediation is overeengekomen tussen de beide partners zelf. Op grond van de voor mr. X als

advocaat geldende beroepsregels geldt de geheimhoudingsverplichting die zijn cliënte was aangegaan en waarmee mr. X bekend was, in beginsel ook voor hem. Zou dit anders zijn, dan zou afbreuk worden gedaan aan het karakter van de vertrouwelijkheid van de mediation. Het overleggen van de producties in het kader van het kort geding zoals mr. X heeft gedaan, is in strijd is met de overeengekomen geheimhouding van de mediation.

Dat geldt volgens de raad niet voor het psychologisch rapport. Dat mocht mr. X wel aan de rechtbank overleggen. Het betrof een door psychologen in opdracht van de cliënte van mr. X opgesteld rapport. Door de psychologen is voorafgaand aan het onderzoeken van de kinderen en het opstellen van het rapport niet als voorwaarde gesteld dat het niet gebruikt mocht worden in een procedure. Pas vlak voor de zitting heeft één van de psychologen eenzijdig medegedeeld dat het rapport niet mocht worden gebruikt.

De raad verklaart een derde onderdeel van de klacht, te weten dat mr. X zich tijdens het kort geding onnodig grievend over klager heeft uitgelaten, eveneens gegrond en legt aan mr. X de maatregel van enkele waarschuwing op.

DEKEN ONZORGVULDIG BIJ ADVIES

- Hof van Discipline 7 april 2014, zaak nr. 6984, ECLI:NL:TAHVD:2014:124.
- Artikel 35 Advocatenwet.
- Klacht tegen deken.
- Zorgvuldigheid bij advies of bemiddeling.

Klager had een geschil met de advocatenmaatschap die hij inmiddels had verlaten. De maatschap vroeg mr. X als deken naar zijn visie over het geschil. Daarbij ontving mr. X van klager informatie over diens relaties met het verzoek die informatie vertrouwelijk te behandelen. Mr. X heeft na nader onderzoek aan klager laten weten, met afschrift aan het kantoor, dat hij een discrepantie tussen de over en weer verschaft informatie constateerde. Hij

deelde mee de bemiddeling neer te leggen, temeer nu de zaak inmiddels onder de rechter was.

Klager verwijt mr. X onder meer dat hij vertrouwelijke correspondentie heeft verstrekt aan zijn wederpartij.

In hoger beroep oordeelt het hof dat de raad van discipline terecht geoordeeld heeft dat het een deken vrijstaat te bemiddelen in een zaak tussen twee partijen, ook indien de zaak onder de rechter is. Daarbij kan hem niet de bevoegdheid worden ontzegd om zijn (inhoudelijke) mening te geven over het geschil.

Het hof stelt voorop dat een deken bij de behandeling van aan hem ter advies of bemiddeling voorgelegde zaken en geschillen de algemeen geldende regels van eerlijke procesvoering in acht heeft te nemen. Zo mag van hem worden verwacht dat hij zijn (bemiddelings)taak zorgvuldig en transparant vervult, wat onder meer betekent dat hij de partijen gelijk behandelt.

Mr. X heeft in deze zaak niet duidelijk kunnen maken dat hij aan deze voorwaarden heeft voldaan. Het hof acht aannemelijk dat mr. X bij zijn bericht aan het kantoor de brief van klager heeft gevoegd die inhoudelijke en volgens het verzoek van klager vertrouwelijk te houden informatie over de relaties van klager bevatte. Dit klemt temeer nu namens klager expliciet om vertrouwelijkheid was gevraagd. Het stond mr. X dan ook niet vrij om partijen toestemming te geven de (door de ander verstrekte) vertrouwelijke informatie in de lopende procedure in te brengen. Bovendien blijkt uit het procesdossier dat het kantoor kennis had van informatie over klager die klager vertrouwelijk aan mr. X had verstrekt.

Ten slotte neemt het hof in aanmerking dat mr. X zonder toestemming van klager informatie heeft opgevraagd van een kantoorgenoot die, naar mr. X wist, ook een diepgaand geschil had met klager. Het was ongepast dat mr. X ter wille van de door hem beoogde 'bewijsgraving' een derde benaderde.

Omdat een van de klachtonderdelen alsnog ongegrond is, verlaagt het hof de door de raad opgelegde berisping tot een enkele waarschuwing.

TEN SLOTTE



Algemeen deken
Walter Hendriksen

Rechtsstaat in recessie

Bijna 25 miljoen euro: 24,8 om precies te zijn. Dat is het bedrag dat rechters in 2013 hebben toegekend aan ex-verdachten die onterecht vast hebben gezeten, zo berekende het CBS. Ex-verdachten kunnen via de rechter compensatie voor hun tijd in de cel krijgen en een vergoeding van hun kosten. In 2003 was het toegekende bedrag nog 12,3 miljoen. Steeds meer gemeenschapsgeld gaat dus naar mensen die ten onrechte in voorlopige hechtenis zijn genomen of in verzekering zijn gesteld. En dat in tijden van bezuinigingen.

Het is goed dat deze mensen hun weg naar de rechter vinden. Zo hoort het in een rechtsstaat: iedereen moet naar de rechter kunnen stappen. Ook, of misschien wel juist, als zij daarmee opkomen tegen de overheid. Het lijkt wel of de politiek het niet onverdeeld eens is met deze stelling. Vraag bewindslieden en Kamerleden hoe belangrijk het begrip 'rechtsstaat' is; ze zullen het belang allemaal beamen – een uitzondering daargelaten. Diezelfde politici zien rechtspraak echter als een lastige kostenpost. Ze lijken niet te onderkennen dat als de rechtspraak slecht geregeld is, de overheid uiteindelijk duurder uit is. Ondertussen voeren ze bezuinigingen door die de toegang tot de rechter verminderen en zo de rechtsstaat ondermijnen.

In tijden van recessie zien we vooral aandacht voor collectiviteitsdenken. De wil en het belang

van de meerderheid staan voorop en individuele rechtsbedeling krijgt nauwelijks aandacht. Het gevolg: verhoging van de griffierechten, bezuiniging op rechtsbijstand, gedwongen mediation. Alternatieven voor rechtspraak zijn prima, maar die moeten altijd op basis van vrijwilligheid zijn. In onze grondwet staat dat niemand tegen zijn wil kan worden afgehouden van de rechter die de wet hem toekent. Juist nu, in tijden van crisis, moeten burgers zich in een democratische rechtsstaat kunnen wenden tot de rechtspraak. Als aanspraken van burgers op de overheid door bezuinigingen verminderen, moet de gang naar de rechter zo veel mogelijk openblijven, juist om de legitimiteit van die bezuinigingsmaatregelen te waarborgen. We zien echter door onder meer beperkingen in het budget voor gefinancierde rechtsbijstand en hogere griffierechten dat het beroep op de rechter minder wordt.

Dat is zorgelijk. Sterker nog: het is een bedreiging voor de rechtsstaat als mensen niet meer het gevoel hebben dat ze bij de rechter terecht kunnen met hun grieven. Dat het Ordecongres dit jaar als thema 'Rechtsstaat in recessie' heeft, is dus meer dan een aardige alliteratie. Onze rechtsstaat verkeert in gevaar. Op 26 september geven wij in Bussum een signaal af aan de politiek. Laten we als één Orde opkomen voor behoud van toegang tot het recht en de rechtsstaat. Zie ik u daar?

Uitgerust terug van uw vakantie?

Dan bent u klaar voor ons najaarsprogramma:

- Juridisch PAO op de praktijk gericht
- VSO cursussen 'oude stijl'
- 10% korting

5
JAAR
LUSTRUM
EDITIE

AL 5 JAAR HÉT CONGRES VOOR
SUCCESVOL ONDERNEMEN
IN DE ADVOCATUUR

ADVOCATUUR CONGRES 2014



Thema: Ondernemen met lef 20 EN 21 NOVEMBER TE HOUTEN

- **Topsprekers op het gebied van innovatieve strategie, daadkrachtig management én gedurfd ondernemen**
- **Toegesplitst op de praktijk bij advocatenkantoren**

Heeft u het lef om de crisis te trotseren? Bezoek dan het ADVOCATUUR CONGRES 2014.

De komende jaren zal het voor veel advocatenkantoren moeilijk worden om de economische tegenwind te trotseren. Er is visie én daadkracht nodig bij bestuurders en directeuren om hun onderneming door deze turbulente periode te loodsen. En om het kantoor klaar te stomen voor de nieuwe realiteit die zich aandient ná de crisis. Heeft u het lef om écht te innoveren, moeilijke beslissingen te nemen en het roer om te gooien als dat nodig is? Kom dan naar het Advocaat Congres 2014.

Het Advocaat Congres 2014 biedt u in twee zeer intensieve dagen alle handvatten voor het ontwikkelen van een visie, het neerzetten van een strategie en de implementatie daarvan. Dit jaar wordt de aftrap gedaan door een topeconoom die haar visie geeft op het huidige én toekomstige speelveld waarin de advocatuur zich beweegt. Moeten we rekening houden met grote aantallen faillissementen? En hoe gaat u er als bestuurder voor zorgen dat u niet tot die kantoren behoort die ten onder gaan? Een forse uitdaging, die vraagt om visie en het lef om innovatief te ondernemen. Andere grote namen uit het vakgebied gaan eveneens in op het innovatieve lef dat advocatenkantoren moeten tonen om sterker uit de crisis te komen. U vindt alle sprekers in het programmaoverzicht.

Opleidingscertificaat

Na afloop van het congres ontvangt u een op naam gesteld opleidingscertificaat met hierop vermeld het aantal opleidingsuren (13), de namen van de inleiders en een samenvatting van het programma.

GA NAAR WWW.ADVOCATUURCONGRES.NL

- voor een uitgebreide beschrijving van het programma
- voor meer informatie over de sprekers
- om online in te schrijven

Programma

Binnen het thema 'Ondernemen met lef' komen uiteenlopende zaken aan de orde, zoals strategie, innovatie, leiderschap, personeelsmanagement, 'het meekrijgen van de organisatie' en acquisitie. De sprekers zijn belangrijke managementdenkers en innovatieve topondernemers die wetenschappelijke inzichten en succesvolle ervaringen relevant weten te maken voor uw dagelijkse praktijk. Het Advocaat Congres 2014 wordt exclusief georganiseerd voor bestuurders en directeuren van advocatenkantoren. De sessies gaan dan ook over zaken die voor de deelnemers direct herkenbaar zijn. Ook tijdens de informele momenten leidt dit ongetwijfeld tot interessante gesprekken.

Donderdag 20 november 2014

- Opening door **Bert Hokken** (dagvoorzitter)
- De stand van het land, en welke uitdagingen brengt dit met zich mee voor de advocatuur door **prof. Barbara Baarsma**
- Diversiteit in de Advocatuur? De rol van HRM door **prof. Mandy van der Velde**
- Ondernemerschap, innovatie en strategie vanuit de praktijk belicht door topondernemer **Michiel Muller**
- Never waste a good crisis door **prof. Jeroen Smit**
- De slimme organisatie door strateeg, innovator en leiderschapsexpert **Menno Lanting**

Vrijdag 21 november 2014

- Minimal management, veel ingewikkelder is het niet door **topondernemer Paul Verburgt**
- Re-inventing business: ontwrichting business model advocatuur onvermijdelijk door **prof. Henk Volberda**
- De advocaat als HELD: de noodzaak van bevlogen leiderschap voor juridische kennisorganisaties door **dr. Bas Kodden**
- Succesvol én klantgericht innoveren in diensten door **prof. Rudy Moenaert**



**HOK
kEn**

Management & Advies